

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, Szalai Klaudia (fotó, film)

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,**
Méhes György, Szócs Géza

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **KÁDÁR BÉLA (1877–1956) festménye**

Böszörményi Zoltán

A Coca-Cola-üveg és Thuküdidész

*Thuküdidész húsz évig, haláláig írta
a peloponnészoszi háború történetét.
A háború nyújtotta neki a formát,
amelyben megörökítette az emberi természetet,
a hatalmat, a félelmet, az érdek metafizikáját.
Nem krónikás akart lenni, hanem az,
aki megtapasztalja az élet valóságát –
ha a gondolatain végighúzod az ujjad –
ugyanazt érezd, mintha az Earl R. Dean tervezte
Coca-Cola-üveget tartanád a kezében,
és megtapintanád formás, kíváncsú női testét.
Mindketten archetípust teremtettek.
Thuküdidész nem élte meg a háború végét,
hét évvel korábban, rejtélyes módon elhunyt.
Dean sem kapott babérkoszorút az üvegtervéért,
amikor Root Glass Companyt 1932-ben eladták,
beolvasztották az Owens–Illinois Glass Companyba,
az élethosszig tartó állás, amit neki
korábban ígértek, ezzel egyszerűen megszűnt.*

*A forma – legyen az történelem vagy üveg –
időben mindig túléli az alkotóját.*

Katona Vilmos

Balkáni nászút

A Balkán felé elég sok a hegy és az alagút, persze közel sem anyyi, mint Észak-Olaszországban vagy Svájcban. Meglepő mélységek tárulnak fel, elképesztő a látvány, de a hegyek között vezető fülledt átjárók olykor még a budai Váralagútnál is koszosabbak. Borzalmas a város, jobb onnan elmenekülni a nyáron, és a tengerpart tényleg nincs messze. Öt-hat óra, és már ott is vagyunk. Közben pedig megállunk valami hegyi pisztrángosnál. Egy jó kis teraszon, patak mellett élvezzük a pihenőt. Talán ez segít az átállásban az otthoni örültek házából. Az egész évi hajtas, bizonytalanság, és tetejébe a sok kavarás és intrika. Valahol le kell nyugodni, elmerengeni a levelek árnyéka alatt, érezni a hűsítően párás levegőt, a túlevelű erdő illatát. Még a sziklák sem zavarnak, sőt. Festőiek. Nem is értem, mit rajonganak az emberek a homokos tengerpartért. Sokkal jobb a látványból is feltöltődni a sós víz hullámain elterülve, mint a homokba süppedve, éles kagylók és partra vetett furcsaságok között. És ott is csak a tömeg mindenhol. Mintha az emberek azt élveznék, hogy fejük a másik lábánál van, és könnyökük összeér, miközben izzadnak. Páran olvasást szimulálnak, de ez mindig átlátszó.

– Életem, ne morogj. Itt vagyunk, szabadon, most már tedd le a gondokat. Tudom, nehéz félév folt. Igazából fogalmam sincs, hogy bírtad ki. Kaptam én is belőle, sírtam is miatta. A Romhányi egyszerűen nem ép, elment az esze. Felelőtlenül játszott veletek, mint egy öt éves gyerek a kirakóssal. De megfogadtad, hogy most nem gondolsz rá.

– Jó, persze. Csak még olyan friss az egész, pár hónapja volt a botrány. Tudod, így jön ki rajtam. Muszáj kibeszélnem, és néha nem is arról beszélek, amire gondolok. Sajnos túl jól ismersz, előtted nem tudok trükközni – szolt Noé, és a volán mögül oldalra kacsintott Rékára – előtted már feltártam minden titkom.

Csend támadt köztük. Réka egy ideje már nem pirult el Noé vallomásaitól, de ezt annak tudta be, hogy elég érett a kapcsolatuk. Noé nem szerette ezt a szót. Szerinte, ha egy kapcsolatban a párkapcsolat szó előkerül, akár úgy, hogy az egyik fél kiselőadást tart, akár úgy, ha magányosan könyvet olvas a témában, az már rosszat jelent. És most semmi sem lehet rossz, hiszen nászúton vannak. Ez életük nagy és egyetlen nászútja, amit Noé két hónapon át tervezett, tűpontosan meghatározva az összes látnivalót, kigyűjtve az összes nyitvatartási időt, a jegyárakat, az útdíjakat, a parkolóhelyeket, és persze a szállodák címeit.

Noé mindent úgy tervezett meg, hogy ha út közben elakadnának, legyen segítség. Ha lekésnék a látnivalót, legyen egy másik program, ne menjen az idő fölöslegesen. Még arra is ügyelt, hogy ha lerobban a kocsi, és egy közeli kempingbe kellene menniük, legyen velük sátor, és ha a kempingbe késő este már nem engednék be őket, akkor biztosan legyen a közelben egy tisztás, ahol lepihenhetnek. Noé matematikus volt, és élvezte a logisztikai kihívásokat. Olyan volt számára egy nyári kaland, mint egy sokismeretlenes egyenletrendszer. Az agya mindig pörgött, nem tudott megállni. Úgy gondolta, ilyen, amikor valaki szereti a szakmáját. Az élet minden területén alkalmazni tudja a kidolgozott módszert. Most végre akadt egy nő, aki ugyanúgy szereti a saját szakmáját, mint ő, és meg tudja őt érteni.

Réka kicsit félt attól, hogy ebből még baj lesz. Noé a kormányt sem tartotta biztosan, amikor magában dohogott. Egyszerűen elégette az összes energiáját a gondolataival és az indulataival, és estére már nem maradt belőle semmi. Megette a vacsorát, mesélt egy kicsit a legújabb ötleteiről, gyönyörködött a tájban, megitta a rozét, kicsit merengett, aztán vége. Nagyon elálmosodott. Így telt el az első négy nap a nászútból, és Réka aggódott. Titkon arra vágyott, hogy ne csináljanak semmit, legyen szünnap az utazásban és a látnivalókban, egymást nézzék és öleljék, de egyelőre kivárt. Amíg esténként rá nem jött az álom, addig böngészett valamit, és halkán telefonált.

Noé elvált anyósa és apósa elég sok pénzt öltek a nászajándékba, és emiatt voltak elvárásaik is. Angéla az első három nap

összesen nyolc alkalommal hívta fel a lányát, hogy megkérdezze, merre mennek, és hogy megérkeztek-e biztonságosan az aznapra kitűzött szállásra. A részletes programot elkérte Noétól, aki el is küldte neki indulás előtt. Ő ezt szakmai kérdésnek tartotta, Angéla elszámolásnak. Réka a hívások idejére mindig elvonult egy félreeső helyre, mert kényelmetlennek érezte a helyzetet. Édesanyját meg kellett nyugtatni, hogy nem a szántóföld közepén alszanak sátorban, mint annak idején ő és a férje a Hortobágyon, ennyi pénzért. Fotót is kellett készíteni a szállodák bejáratáról és a lakosztályról, amit Angéla mindig továbbított Krisztinának, Réka nővérének Amszterdamba. Krisztina ekkoriban ott dolgozott egy légítársaságnál, és sokat utazott, sokat tudott az utazásszervezésről, így minden helyszínt le tudott ellenőrizni vagy ellenőriztetni a munkatársaival, ha Angélának kétségei merültek fel.

- Tegnap este is hívott anyukád?
- Igen, hívott.
- Ne haragudj, hogy nem üdvözöltem. Már elaludtam.
- Igen, tudom.
- Egy órája kicsit szűkszavú vagy. Megint hívott?
- Szerinted?
- Hát szerintem igen, mert a pihenőnél eltűntél a tuják mögött, amíg ettem a szendvicsem.

Ezt a megjegyzést Réka nem vette jónéven. Utálta a leleplezést. Alacsony, sportos testalkatú talajtornász volt, és sosem akart érzékenynek tűnni. Túrta a kimerítő edzést, az izomfájdalmat, párszor kék-zöld foltokkal jött haza, de nem érdekelt. Ott lógtak a díjak és az elismerő oklevelek a közös otthonuk friss fehér falain, de nem ezek miatt edzett. Persze, hogy nem. Azért edzett, mert a mozgás, a fájdalom és a teljesítmény volt az a három dolog, ami feledtetni tudta vele a nehéz gyerekkorát. Egy igazi nőstényördög volt, ahogy Noé hívta néha, amikor Réka szemében az idő sürgetésének és a helyzet azonnali megoldásának parancsát pillantotta meg. Mindig tudta, mi a dolga, ha Réka így nézett rá, és ez tetszett is neki. Ő is épp ilyen céltudatos szeretett volna lenni,

de volt annyi önismerete, hogy ne áltassa magát. Jól tudta, mennyire elvont volt, és az elvont embereket kihasználják a szemfülesek. Így indokolta meg saját maga számára, hogy miért kell neki egy céltudatos nő. Szüksége van arra, hogy valaki emlékeztesse az idő múlására, amit ő is a legnagyobb értéknek gondolt.

– Itt vagyunk, ki tudja, járunk-e még erre, a táj gyönyörű, de nem tűnsz elégedettnek. Mi a gond?

– Nincsen gond, minden szép.

– Ezt most tényleg higgyem is el? Már tegnap is érzékeltem a furcsa rezgéseid. Ott a parton, amikor azon vitatkoztunk, hogyan kell helyesen úszni. Azt mondtam, be kell meríteni a fejet a víz alá teljesen, mert különben nagy az ellenállás, és nem jutsz előre. Talán megsértettelek azzal, hogy ezt mondtam?

– Dehogyan sértettél – Réka nevetett – én is tudok úszni.

– Akkor miért fordultál nekem háttal az este?

– Csak a bal oldalamon tudok elaludni, ennyi.

– Pedig a jobbon kell, mert akkor nem szorul a mellkasodban a szíved.

– Már megint jobban tudsz valamit.

– Bocsánat, de tényleg. Miért ne segíthetnék egyszer én is neked?

– Százszor segítettél, életem. Észre sem veszed. De ezekkel a megjegyzésekkel fel tudsz bosszantani.

– Hát jó. Viszont árulj el legalább annyit, miért fordultál el tőlem az este.

– Rendben, nem akartam, de te kérted. Én ezt feladtam. Negyedik napja nincsen semmi. Tegnap átöleltelek, és úgy csináltam, tudod, ahogy szereted. Édesem, te sokat ittál, nem is emlékszel rá.

– Mi? Átöleltél? Csak odáig van meg, hogy kimész telefonálni, és már aludtam is.

– Erről beszélek. Morcosan félretoltál, mintha zavarnálak. Zavarlak?

– Dehogyan zavarasz. Nászúton vagyunk, az a dolgunk, hogy szeressük egymást. Az így az oka. Meg fogom írni véleményben,

hogy keskeny az ágy. Ez nem kétszemélyes francia, hanem egy nagyobb egyszemélyes. Én így nem tudom kialudni magam a vezetéshez, pedig sok helyre el szeretnék menni. Meg kell néznünk a diadalívet, az arénát, meg az antik templomot. Ezeket még a rómaiak építették, de vannak itt velencei paloták is. Elképesztő. Porečben ott az a régi bazilika Justinianus császár korából, tele érdekes mozaikkal. Szébbek, mint Ravennában. Spalatóban meg vár Diocletianus palotája, ahol IV. Béla király is megfordult, amikor a tatárok elől menekült. Tudod, erről most olvastunk egy regényt.

– Amikor veled utazom, van egy idegenvezetőm. Egyszerűen mindent tudsz.

– De hiába tudom ezeket, nem megyek vele semmire. Látod, nekem is ugyanúgy ki kell fizetnem a belépőt, mint a hamburger-zabálóknak, akiknek teljesen mindegy, hogy egy műanyag asztal vagy egy műemlék fölött zabálnak-e épp. A fizetésem se több az övékénél, sőt. Szerinted ez igazságos? Szerintem nem.

– Miért kell mindig összehasonlítanod magad másokkal?

– Talán mert úgy érzem, nem a megfelelő korba születtem.

Réka már nem tudott mit felelni erre. Lesújtva érezte magát, mennyire érzéketlenül bánik vele Noé. Pedig nem ilyennek ismerte meg. Ha odafigyelt, boldoggá tudta tenni. Úgy, ahogy senki más előtte. Figyelmes volt az apró részletekig, és volt benne valami, ami Rékát a régi jóképű költőkre emlékeztette. Félrecsapta a haját, tudott mosolyogni, és szerette az egyenes kérdéseket. Noé tudományos alaposságából Réka is hasznot húzott. Nemcsak a munkahelyén, ahol a friss férj bemutatott egy fejlesztést, amivel a sportegyesület egy nagy adag adótehertől mentesült, hanem a hálószobában is. Réka megszámolni se nagyon tudta a kitörő érzelmeit.

De ennek is vége lett. Noé egy nap azzal állt elő, hogy a menyegző vallásos szertartás szerint fog lefolyni, mert sokat köszönhet annak a közösségnek, ahová őt az egyház fiatalon befogadta. Rékának nem volt ellenvetése. Olykor ő és Angéla is eljártak templomba annak ellenére, hogy Noé apósa, aki a rendszerváltás

előtti államszocializmusban lett termelőségvetkezeti elnök, hajthatatlan ateista maradt. Az esketésre felkért pap kikötötte, hogy a szexuális együttléttel hagyjanak fel a házassági készülődés idejére. Mindketten tudták, hogy ez nehéz lesz, de elhitték, hogy így a helyes. Ha mást nem is, legalább a vágyat fokozza az önmegtartóztatás, és akkor annál jobb lesz a szertartás után.

Csakhogy, a szervezéssel töltött idő hat hónapnál is hosszabbra nyúlt, és mellette még dolgozni is kellett, elviselve a sportegyesület és a szoftverfejlesztő cég vezetőit és munkatársait, akik idén sem tudták meghaladni az ösztöneiket. A hónapok felőrölték az idegeiket. Ebben az állapotban indultak el nászútra a gazdaságosra tervezett nyári esküvő harmadnapján, ahol olyan különös barátok is feltűntek, akiket egyikük sem hívott meg. A menyasszonyi koszorú hervadozott a nagy melegben, a templomban szűnyogok hemzsegték, és az atya Réka helyett Rebekát mondott az áldás perceiben. Angéla és Krisztina a padsorokból kiabálták be a helyes nevet.

Rekkenő meleg volt, de a tenger hidegen nyaldosta a devonkori sziklákat. Ezek látványosabbak, mint Európában bárhol, és Noé rajongott értük, kiváltképp azért, mert teraszokat alakítottak a hegytől a tengerig, amiken meg lehetett pihenni. Réka egy kisebb kövön gubbasztott vizes fürdőruhában, és görnyedt háttal olvasta Émile Zola *Nanáját*. A válla fölött a tenger aljáig le lehetett látni, és odébb, a földnyelv mentén barlangok is sorakoztak. Egyik-másik jó mélyen benyúlt a szárazföld belsejébe, boltozatuk négy emelet magasán ívelt. A sziklák tetejéről sikoltozva fejest ugráltak a gyerekek, és közben a barlangba ki-be járt egy-két kajakos örült. A fentiek és a lentiek is a mélység élményét keresték. Előbbiek a tömegvonzás révén, utóbbiak a barlang belsejében, de a valóság mindig kiábrándítóbb a képzeletnél. A kajakosok összeakadtak az úszókkal, akiknek a nyakukba ugróktól is tartaniuk kellett. Kissé beljebb is elkalandoztak páran. Hiába volt lám-

pájuk, a többség egy idő után nem bírta a sötétet, és megfordult. A látvány ekkor vált igazán vonzóvá, mert a fehér kőzetet visszavert napfény ibolyakékre festette a víz felszínét. Ezzel eggyel több oka lett a bátortalanoknak a mélység elérése előtt meghátrálni. Nem is jutott el odáig senki.

– Capri ehhez képest semmi – folytatta Noé –, emlékszem, akkoriban az olaszok elvittek a barlang bejáratáig komppal. A bejáratnál egy csónakos várt, és ott egy rakás pénzt elkért, hogy be is vigyen a sziklaüregbe. Ráment az összes pénzem, de megérte. Inkább nem ettem. Persze az a kékség ott sem sokkal szebb, mint itt. Csakhogy az a barlang sekély, ez meg mély. Van itt bent egy sziget is egy olyan garat után, ami teljesen el van zárva a napfénytől.

Noének szerencséje volt, mert a szigeten a barlang mélyén valaki felkapcsolt egy elemlámpát, így tudta, merre kell úszni, de nem azonnal. Volt egy szakasz, amin teljes sötétségben kellett átmennie. Vonzotta a bizonytalanság, az a pillanat, amikor már annyira kevés a remény, hogy valaminek történnie kell. Egyszerűen, muszáj.

– Na, és? Eljutottál a végére?

– Igen, és fel is másztam a szigetre. Ott már voltak egypáran. Kivonszolták a kajakokat a partra, és valaki mintha tűzrakással is kísérletezett volna. Mint az őseimbek.

– Ki tudja azt. Nem voltak elemlámpáik – szólt hűvösen Réka. Talán túlzottan is lehűlt a fák alatt, de nem fázott. A *Nanát* szélsebesen olvasta. Egy duplaoldallal talán húsz másodpercet töltött el, majd lapozott, majd ismét tizenöt-húsz másodperc, és újra lapozott. Mintha versenyezett volna valakivel. Mintha az lett volna a tét, ki tud gyorsabban olvasni. Noé inkább elmélyedni szeretett a szövegeiben, és ízlelgette a mondatokat. El-elgondolkodott. Letette, jegyzetelt, majd elmerengett, és újra olvasott. Nem tudta, mennyi idő telik el közben, de gyerekkorában is többször észrevette, hogy hamar leszáll az este, ha a reggel folyamán kinyit egy könyvet. Egy könyvet nagyon könnyű elkezdeni, de a világ egyik legnehezebb dolga befejezni. Mintha kőszobrot faragna az ember, aminek a tekintete végül is visszanéz őrá, és megkérdi:

„hogy tetszem”? Ha ilyenkor egy vállrántás a válasz, akkor az író lelke sírva fakad. Mert a könyv talán arra szolgál, hogy az író tovább éljen. Csakhogy, előbb-utóbb eltűnnek a könyvek is.

– Hol tartasz? – kérdezte Noé könyvére bökve.

– Még csak az elején. Prágában járok, keresik a Gólemet. De Nádist már kiolvastam. A szerelemről szólót. Rovinjban fejeztem be a parton, tudod.

– És ez?

– Ez itt Meyrink. Nem értem, miért őt hoztam ide, amikor a napon ülünk a tengerparton. Ez a történet télen játszódik a ködös Prágában. Minden, ami itt körülöttünk van, az ellentéte a könyv tartalmának. Látom a zúzmarát az ablakokon, a latyakot az utakon, és érzem az emberek rosszindulatát. Van ebben valami tudathasadás, mintha az egész csak egy színdarab lenne, amit egyvalaki kedvéért rendeztek meg. Borzasztóan talányos.

– Lehet, hogy lassan megéhezem.

Réka elővett egy piros törölközőt, és végigsimogatta vele a testét. Noé nézegette a sportos hajlatokat, és a nedves idomok alól kidomborodó izmokat. Ahogy Réka bőre száraz lett és ruhát cserélt, alakja is szelídebbé vált. – Átvált kényelmesbe – gondolta Noé. Most rajta a sor, hogy férfias legyen.

– Akkor elmegyek a kajáért – szól, és a jóváhagyást meg sem várva elindult azon a keskeny, bokrokkal tűzdelt sziklaperemen, amin idejöttek, vissza a dombtetőre az erdő felé, ahol kis fekete autójuk állt. Az erdő elhagyatott hely volt, a napsütötte kövek után minden átmenet nélkül dúsult fel a növényzet, amit csak keskeny csapások szeltek át. Az itteniek Sirálysziklának hívták az öblöt, mert a környéken régen háborítatlanul fészkelhettek a madarak, amíg fel nem fedezték a turisták. Valamikor közvetlenül a délszláv háború előtt elkezdtek itt felhúzni néhány vendégházat és kifőzdét, de az építkezés leállt, majd bontani kezdték, de a bontási munkát sem fejezték be, és otthagyták az egészet. Így most olyan az erdő mögötti tisztás, mint egy szellemjárta romváros, ahová hajléktalanok költöztek be, de a legtöbb építmény még így is lakatlan.

Van egy régi erőd is a hegytetőn, amit az olaszok használtak a második világháborúban. Ma is használatos, de hivatalos illemhely hiányában csak nyilvános vécének. Itt nem hivatalos semmi. Az erőd alatti fövényes plató, ahonnan régen a partizánok támadására lehetett számítani, most egy parkoló. De ez sem rendes parkoló persze. Mindenki oda áll, ahova tud, spontán alakul a rend. Egészen addig, amíg valaki már nem fér el a fák és a szomszéd autó között. Olyankor kitör a botrány, de nagyon ritkán adódik ilyen. A természetbe menekülő emberek, ha nincsenek betartandó előírások, valahogy jobban figyelnek egymásra.

Egyszer itt a parkolóban melegített Noé konzervet ebédre, amiért Réka nem rajongott. Most úgy érezte, újítania kell. Jellemző volt rá, hogy mindent előre bespájzol, mert így kényelmesebb az élet. Nem kell sorban állni, vagy drága éttermekben tízszeres árat fizetni, hogy ugyanazt az ételt tányérokon kidíszítve szolgálják fel. Alapvetően ellenezte az illúziókat, pedig jól tudta, hogy képzelet nélkül ez a hely is veszítene a vonzerejéből. Nagy szükség van imaginációra, ha el akarjuk hinni, hogy a romos épületek után itt még valami jobb is jöhet. De jön. A lombok alatt először csak halk morajlás hallatszik, majd egyszer csak kitágul a tér, és előtör az emberből az őszinte „odanézz!”. A szakadék alatt egy napfényes öböl rejtőzik, csendes vízű, csónakkikötőnek is alkalmas. A sziklateraszok hasadékaiban fülkék és medencék alakultak ki az évmilliók alatt. A forróra hevült köveket mindig lehűti egy-egy felcsapó hullám. Noé talált néhány műanyag palackot és pár egyéb szörnyűséget is megbújva a gödrökben.

- Tessék. Kolbász, kenyér, vaj, meg egy kis zöldség. Jó lesz?
- Zseniális, köszí! Most, hogy visszaértél, nem mondanád meg, mennyi az idő? Tudod, bent hagytam a telefonom.
- Azt mondja. Négy óra harminckettő.
- Lassan indulni kellene vissza. Anya hívni fog.
- Végül is igen, de a kaját még itt együk meg. Szébb itt, mint fent a nyaralóban.

Egy hétvégi házban béreltek szobát franciaággal Pula egy félreeső déli részében. Ennek kifejezetten balatoni hangulata volt.

Kockás viaszkosvászon terítő, egy-két partmelléki díszlet, zsalu-gáter, billegő asztal, vitorlás tájkép a falon és villanyrezsó. Maga volt az élő történelem. Egy kor lenyomata, amelyben valahová mindig sietni kellett, és nem volt idő a dolgokat emberhez méltóan elkészíteni. Ehhez szoktunk hozzá az évtizedek alatt, míg nem annyira kimerültünk a puritán önmegtagadásban és az állandó teljesítésben, hogy már nem maradt erőnk sem gondolni a jobbra.

Mindezt itt a tenger mellett mégis áthatotta a könnyű irónia, a gondok elengedésének képessége, ami talán még az ókori emberek lassan, hexameterben lüktető időérzékének öröksége Dalmáciában. Senki sem törődik itt senkivel és semmivel, de tudja, hogy a másik sem fontoskodik, így akár barátságot is köthetnek. Itt nem kell felkészülni szócsatákra és beszólásokra. Érdekesebbek a természet kínálta örömök, mint az, hogy ki az erősebb. Gazdagokat se nagyon látni errefelé, de ha valakivel mégis jobban megszalad a szekér, a szomszédok is örülnek, hogy van, aki lenyírja a füvet, és leburkolja a járdát. A tengerpart pedig mindenkié – ez a legcsodálatosabb. Nincsenek vízbe nyúló parcellák és telekspekulánsok. Tudják jól, hogyha elzárnák őket a nyílt víztől, az emberek megfojtanák egymást egy kanál levesben.

Bár nem a tengerparton állt, hanem több kilométerre az öböltől egy dombon, a nyaralónak is volt egy nagy terasza, ahol Réka gyakran tornázott. Egy napot sem hagyhatott ki az edzésből, hogy ne legyen izomláza később. A rendszeres szenvedés nyilván sokkal jobb, mint a lerobbanás. Réka a bemelegítéshez most szomorkás dallamot hallgatott a magnón, Noé pedig fentről, az ajtóhoz kitett műanyag asztal mögül figyelte a légies mozdulatokat. Rozét kortyolt egy, majd még egy pohárral, és elrévedt a halványuló naplementében. Mióta a Sirálysziklát megpillantotta, úgy érezte, járt már itt korábban. Emlékeiben kutatott, de ott nem talált semmit. – Valami itt régen elveszett – motyogta, mintha attól félt volna, hogy meghallja valaki. Pedig nem volt ott senki, aki fülelt volna, és ha lett volna sem érdekelt volna senkit, mit mondogat magában.

Az utolsó korty rozé előtt bement valami erősebbért, és még egyszer végiggondolta a napját. A sötét barlangot, a fekete fürdőruhát, Réka vizes testét, fiús idomait, a szürke erődöt és a Gólemet. Aztán zavarba jött, mert a visszapörgetett képkockákon talált egy, meg még egy csinos balkáni lányt is. Magas terméket, hosszú leburnult lábakkal, tarkabarka fürdőruhában. Az egyiknek szalmaszőke hajába kapott a szél, a másik jégkrémet nyalt. Egészen hosszú volt a nyelve és lehetetlenül fehérek és szabályosak a fogai. Ült hátul fönt, a fa árnyékában egy ölelkező pár. Már idősebbek voltak, de pirult rajtuk a szerelem. A férfi hátulról átkarolta a nőt, és térdével is körbevette. Az asszony méltósággal dőlt hátra az élő trónon, mint egy királynő. Feltűnő volt az arcán az elégedettség. Az a jellegzetes és csöndes kifejezés, amit Noé egyáltalán nem, vagy csak a reneszánsz portrék és bizánci mozaikok világából ismert. Mert rajongott a művészetért is, ahogy mindenért, amiben rendszert lehetett találni.

Spalatóra ráborult az éjszaka. A korzón álló standokon balról kigyulladtak a lámpafények, a víz felől pedig, fedélzetükön ugyanilyen lámpákkal, vitorlások ringatóztak. A korzó mégis sötétnek és elhagyatottnak tűnt, a végét sem lehetett látni. Az egész városból áradt valami üresség. Balra állt Diocletianus császár egykori palotájának délnyugati fala. A római uralkodó elég barátságtalan vedvonallal vette körül a bársonnyal és porfírral bélelt lakosztályát. Egész életében a haláltól rettegett, emiatt bújt el ebben a katonai táborban, ahol felépítette a saját mauzóleumát, vele szemközt pedig Aszklépiosznak állíttatott szentélyt. Ez a régi istenség az orvosok és gyógyítók védelmezője volt, a császár pedig titokban azt remélte, hogy sírboltja üresen marad, ő pedig majd az istenség közbenjárására megistenül. Úgy vélte, hogy annyi rituálét olvastak rá a papok, és ő annyi jót tett már Rómáért, hogy a Capitolium istenei fel kell, hogy emeljék az égbe. Ha kívánhat illet, akkor testestül, de addig is, a birodalom érdekében meg

kellett védenie magát a leselkedő ellenségtől. Testőrségét megkettőzte, szigorú étrendet tartott, és naponta járt egészségápolásra, meg gőzfürdőbe.

A mai belváros ennek a palotának a romjain épült ki és terjeszkedett tovább a katonai tábor egykori falain túlra. De azok a falak, különösen a kapuk, olyan mértékben meg voltak erősítve, és olyan díszesek voltak, hogy még ma is ezek miatt keresik fel a várost a turisták. Minden útleíró könyvben benne van a római császár óriási palotája és az Aranykapu, noha az utóbbi északra nyílik, és emiatt nem is lehetne árnyékosabb. Fotózásra alkalmatlan, mármint kívülről. Noé mindig elképedt, amikor bizonyítva látta megfigyelését, hogy a rómaiakat nem izgatta az épületek külseje. Csak akkor, ha olyan előkelő köztéren álltak, mint a Fórum, ami szintén amolyan belső tér, csak nagy és fedetlen. De itt a külvilág a jól fizetett ünneplő tömeg ellenére is ellenséges volt, és el kellett tőle zárni az uralkodót. A palota falának erőt és magabiztosságot kellett sugároznia magából. Titokban a védvonal alatt pedig kiépült egy csatorna, hogy azon át hajóval ki tudják szöktetni a császárt a tengerre, ha bent zendülés törne ki. Akkoriban is sok volt az áruló és kevés a hűséges társ. Diocletianus erre az esetre egy külön flottát tartott fenn magának. Vagyis, a bámulatra méltó palota minden jellegzetes eleme félelemből fakadt, csak találni kellett egy mérnököt, aki a félelmeket fizikai formába önti. Ezek után nem csoda, hogy ma is ott lapul a rettegés a falak vetett árnyékában.

Noé kezében egy üveg vodkával sétált. Alapvetően nem rajongott a vodkáért, és iszákos sem volt, de ez most így alakult. Még Pulában vette egy kisboltban, és betette a csomagtartóba, amikor tovább indultak. Egy hétig ott lapult az ital hátul a hálósák mellett. Ide tette be egy kartondobozba a kavicsokat is, amit Réka gyűjtött magának a Marjan-hegy északi részén, a tengerparton. Itt a hegyen is eltöltöttek egy napot. Az autót hátra kellett hagyni a közút mentén egy bokor mellett, mert egy sorompón túl már nem engedtek fel senkit. Gyalog vágtak hát neki a rekkenő hőségben és a kabócák fülsiketítő zúgásában a felfelé

ívelő szerpentinnek, de megérte. Legalábbis, Noé úgy gondolta, megéri, mert olaj- meg fügefák álltak, és eldugott kápolnák rejtőztek mindenütt. Odalent pedig egy hűvös strand várta őket, ahol még ingyenes zuhanyzót is talált. A hegyről pazar látvány nyílt a vízre. Ezt az élményt kereste mindig. Réka most is, mint általában, hallgatagon követte őt. Kelletlenül pózolt a fényképekhez, és mindketten leégtek.

Ehhez képest kellemes volt a mai este, mármint ami a lég hőmérsékletet illeti. Előző éjjel nem tudtak aludni, mert a szálloda alatt óriási nosztalgiaconcertet rendeztek. Annyi nézőre számítottak, hogy az épület harmadik emeletéig felhúztak egy lelátót fémből, amit hátulról lehetett látni a szálloda ablakából, és a köztér volt a színpad. Sok hűhó, semmiért. Alig lézengtek az emberek a padsorok között, de az erősítő jól működött. Amikor a szervezők észrevették, hogy kevés a vendég, még jobban felcsavarták a hangot, hogy kilométerekkel arrébb is meghallják a dárídót. Akkor talán többen jönnek. De nem jöttek. Inkább ott lézengtek a korzón, és fagyit, rágcsálnivalót, meg bővli szuvenírt vettek. Nem volt ebben az égvilágon semmi költői, de még profán sem. Noé a bóbiskoló galambokat is többre értékelte az árbocon, mint az alvajáró emberforgatagot. Mégis élvezte a sétát. Szerette még a piaci balhékat is kívülről megfigyelni.

– Menjünk ki most a mólóra, jó?

– Persze, menjünk.

– Figyelj, Réka, már történt ez-az az út során, és én ezt most a helyére akarom rakni.

– Az indulás óta tudom, mi a bajod.

– Részben tudod, de nem miattad. Én örülök, ha versenyeket nyersz, hiszen megdolgozol érte. A magam területén én is ezt teszem, csak engem még nem részesített ilyen elismerésben senki. Részt vettem Domokos és Várkonyi kísérleteiben, és ott van a szabadalom is...

– Az a játék?

– A játékelméleti, igen, de le se bagózza senki. A sajtó hallgat mindenről, ami nekem fontos, bezzeg a marhaság düböröghet

reggeltől estig! Ez teszi nehezzé. Múltkor, amikor átjött anyukád, és azt javasolta, hogy aggassuk fel a másik hat oklevelet is, meg tetejébe azt a dizájnos üvegkupát, tudod, mert üres a polc. Én büszke vagyok rád, de a lakásom nem erre való. Nem sportmúzeum. Én ezt túlzásnak érzem.

– Igen, a te lakásod.

– Már ez is baj? Nemrég még örültél neki, hogy nem kell al-bérletet fizetned a Stadionnál. Azért jobb nekünk Hidegkúton, nem?

– Jó messze van mindentől.

– Na, idefigyelj... – válaszolt volna Noé, de inkább elharapta a mondat végét. Betudta a hetek óta tartó kialvatlanságnak, hogy idáig jutottak Rékával. Az utat háromhetesre tervezte. Ennek hallatán mások irigykedni vagy méltatlankodni kezdtek, de eddig mégis minden úgy alakult, hogy ne tudják kipihenni magukat. Egyszer sem, pedig mindketten ki voltak éhezve az alváásra. Nem volt mit tenni. Lecsavarta a vodkásüvegről a kupakot, és leült egy régi, kőből faragott bójára, amihez épp nem volt kikötve hajó. Ezt elég kényelmetlennek találta, úgyhogy inkább leereszkedett a móló peremére, és a víz fölé lógatta a lábát. Amikor már kényelembe helyezte magát, meghúzta az üveget.

– Gyere ide mellém, kérsz?

– Nem, köszí, tudod, hogy nem tesz jót a szervezetnek.

– De azért idejössz?

Réka bizonytalanul ugyan, de engedett a hívásnak és leült Noé mellé törökülésben. Nem lógatta a lábát a vízbe, és kissé hátrébb is ült, mintha félt volna a víz közelségétől. Valamerre erre volt Diocletianus csatornája is.

– Réka, a sziget óta valami nem stimmel.

– Ne haragudj, de én azon kiborultam.

– Azért, mert nem hotelbe vittelek?

– Jó a kemping is, de nem ártott volna megkérdezni előre, hogy van-e szabad helyük.

– Nem tudtam, máshol másképp van. Mindig van hely, de ez egy gusztustalan óriáscég. Úgy látszik, csak akkor engednek be,

ha karavánnal érkezel, mert akkor többet kell fizetni a parcelláért. Bocs, ez nem volt egy elegáns megoldás. Főleg, hogy az éjjeli őr is kidobhatott volna, amikor belógtunk. De aludtunk volna inkább a szántóföldön?

– Még mindig jobb lett volna, mint így. De tényleg, hova vittél engem? El se merem mondani anyámnak.

– Elegem van abból, hogy folyton hívogat, és mindenről be kell neki számolnod!

– Én jelzek, amikor telefonálhat, nem ő hívogat. Ilyen aggódós, de tudom kezelni. Egyébként meg tőkre igaza van. Basszus. Ennyi pénzért ilyen helyzetek!

– Miről beszélsz, amikor a nászajándék több mint felét betették a bankszámlára? Én itt mindent a maradékból fizetek. Pedig nem csak a te szüleid adtak lóvét, nagyon jól tudod, hogy a nagybátyám is rendesen pengetett!

– Ja, miután én rendeltem a konyhabútorod.

Noé biccentett:

– Igaz. De akkor meg egálban vagyunk.

– Hát minimum. Sok mindent feladtam ezért az útért. Visszamondtam a fellépést is, pedig lett volna abból is pénz.

– Már megint az Arnold hívott, a Kecskés?

– Igen, ő. És akkor?

– Túl sokat képzel magáról az a fickó. Attól még, hogy ügyvezető, nincs joga belenyúlni mások magánéletébe. Már elmondtam erről a véleményen januárban. Utálok az öntelt ábrázatát!

– Neked mindenki az ellenséged. Hogy lehet így élni?

– Ezt most a Romhányi miatt mondod. Azt hittem, a szövetségesem vagy.

– Az vagyok, de még mindig nem látod, hogy a problémáidat te generárod.

– Ha én generálok, ha nem, van jó pár irigyem. Szakmailag nem tudnak belém kötni, hiszen ahhoz hülyék. Ezért inkább pletykákat terjesztenek rólam.

– Te beteg vagy.

– Kösz, ez is nagyon jólesik, mint a többi. Tudod mit? Menj a Kecskés Arnoldhoz, és panaszkodd ki magad!

– Köszí a tanácsot. Ezek után, lehet, hogy meg is fogadom! Nála legalább jó a kazán, van melegvíz. Talán vacsorázni is elvinne, és nem konzervkájával etetne az erdő szélén.

– Az a baj veled, Réka, hogy előkelőnek képzeled magad, pedig egyszerű vagy, mint egy szöges kampó.

– A tanárbácsi tudja. Többre úgy se viszi a matekjával.

– Értem én. Már akkor megmondtad, amikor a kocsit vettem, hogy az Arnold egy fehér paripával jár.

– Az Arnold mindent maga ért el, mert volt hozzá alázata! Neked az sincs!

– Alázat? Tehát azt várod, hogy boruljak arcra előtte, miután rajtad keresztül üzenve felrója nekem, hogy három hétre elrabolalak az egyesületből. A saját feleségemet!

– Nem előtte. Nonó, én már belefáradtam a magyarázatokba. Két hete vagyunk házasok, és nézz ránk...

– Jó, akkor, szépen kérlek, hagyj magamra. Menj vissza a szállásra, hívd fel anyukádat, aztán a Kecskés Arnoldot. Beszélj a nővéreddel is Amszterdamban, és el ne felejts csevegni egyet a Laurával sem. Kihangosíthatod, ahogy szoktad. Most nem fog zavarni, mert nem leszek ott. Rólam meg egy szót se ejts, ne is törődj azzal, hogy ez a nászutunk. Mondd azt, mennyire várod, hogy viszontláthasd őket. Szevasz! Én majd később valamikor előfordulok.

Rékának nem kellett kétszer mondani. Egyébként is indulni akart már, mert túl fülledt volt a parton a levegő, és nem szerette, ha rátapad a ruha. A szobában volt hideg párás légkondi. Észrevette, hogy a bőre is kiszáradt, be kellett volna krémezni az arcát, mielőtt kilépett. Visszafelé útba ejtette a kirakodóvásárt, és vett magának egy kézműves nyakláncot, meg egy üveg cukormentes kólát. Kicsit nézegette magát a lift egészalakos tükrében, különösen a szemhéját, közelről. Látványosan felduzzadt a szeme a kialvatlanságtól és a sírástól, mivel esténként bezárkózott a mosdóba, és a telefonba hosszú percekig panaszkodott. Rendszere-

sen magányos képeket posztolt a hírfolyamában, ezért többen is rákérdeztek, rendben van-e. A kérdésekre röviden, talányosan válaszolgatott, amiből mindenki arra következtetett, hogy baj van.

Eleve nem értették, miért váltott frizurát, ki kényszerítette őt erre, amikor őt másmilyennek ismerték meg. A vezetéknevét is megváltoztatta az esküvő napjára. Angéla meg is dorgálta emiatt, hiszen Réka kitüntetett talajtornász volt, és a hírnevét nem tehetette volna ezzel kockára. A gyerekvállalást meg felejtse el. Nem azért küzdött, hogy elszúrja az alakját. Egyszer Laura oda is ment Noéhez egy tornabajnokság után, és azt mondta, reméli, tudja értékelni, és fel tudja mérni, mekkora szerencséje van Rékával. Noé biztos volt benne, hogy Laura elmeháborodott. Neki pedig, úgy látszik, ez a kikerülhetetlen karma jutott. Szörnyekkel van körülvéve, és mindig ő húzza a rövidebbet.

Noé a parton maradt még egy jódarabig. Már félig kiürítette a vodkásüveget, és ez tompított kicsit a lelkén. Most inkább a felkeléssel volt gondja, mert nem akart belepottyanni a moszatos vízbe.

– Semmi gond, megy ez még – biztatta magát, majd négykézláb feltápászkodott. Aztán elkezdett magában angolul beszélni. Volt egy ilyen szokása, ha megnőtt a nyomás a fejében, mert gyakran tartott előadásokat külföldi pódiumon. Akadt tehát egy kis létszámú nemzetközi közönsége, persze egyikük se becses honfitársa, aki értékelte. Ez vigasztalta most is. Talán nem vezett kárba az a francos húsz év, amit a kutatás kedvéért feláldozott. – This is life, just carry on!

Még elhatározta, hogy tesz egy kört a palotában, mielőtt visszamegy Rékához. Le kell rónia a császár előtt a tiszteletét, mert ki tudja, legenda-e vagy valóság, hogy még ma is ott bolyong a palotában a lelke. Saját maga előtt sem volt világos, miért, de olyan nagyon tisztelte a rómaiakat, hogy gyakran képzelte magát a helyükbe. Semmi se tette volna boldogabbá, mint az, ha egy ablakon bepillantott volna a múltba, vagy akár csak egy percre is ott járhatott volna a saruban és redőzött ruhában sétáló járó-

kelők között. Ha a szemébe nézhetett volna egy római lánynak!

Be is ment a déli kapun, fel a lépcsőn. Ez volt a város megközelítésének legnépszerűtlenebb iránya. Ennek a kapunak még nevet sem adtak, mert itt volt a császár menekülőútja. Azt csak utólag találták ki, hogy Bronzkapu, mert kellett az Ezüst, az Arany és a Vas mellé egy ötvözet is. Éjfél után, ittasan, ebben már nem volt biztos Noé. A lépcsőn mindenesetre feltalált, és a trónterem előcsarnoka alatt bejutott az oszlopcsarnokba.

Jobbra a mauzóleum állt, háta mögött a kupolás előtér, de maga a trónterem, az Aula Palatina hiányzott, mintha kicenzúrázták volna. Pedig ott állhatott háttal a tengernek, közvetlenül a palota külső falán nyíló ablak előtt, hogy a délutáni izzó napkorong vakítóan átragyogja. A császár trónját egészen biztos, hogy ide állították, mert le akarták nyűgözni vele a látogatókat. Ez már akkor is a lappangó napkultusz csírája volt, amely később Nagy Konstantinban teljesedett ki, aki ugyan a keresztények nikaiai zsinatán elnökölt, de csak politikai okokból. Konstantin a krónikában jó keresztény volt, de egyébként a Legyőzhetetlen Napot imádta. De még ő is szerényebb volt, mint Néró, aki saját magát hitte Apollónak. A ragyogás iránti ellenállhatatlan vágy valami császárbetegség, amit ma a pszichológusok legyintve elintéznének egy narcisztikus személyiségzavarral. Pedig a császár nem véletlenül császár. Csak az tud egy birodalmat bölcsen kormányozni, aki ebben látja az egyetlen lehetséges utat a megistenülés felé.

Ilyen gondolatokkal a fejében Noé kiállt a lépcső peremére, és a vodkásüveget lengetve köszöntőt mondott Diocletianusnak. Bal kezét a fekete szfinx vállára tette, és hebegett pár latin verset Catullustól, meg egy töredéket az Aeneisből. Már ezt se tanulta hiába. Huszonöt éve is megvan, hogy az iskolában bemagolta a memoritert, amit a latin nyelv dallama örökre bevésett a fejébe. Az emberek nézték, hogy mit csinál. Túlzottan nem volt feltűnő, mert az oszlopcsarnokban valamilyen zenés rendezvény volt épp. Így hát leült a mauzóleum ajtaja elé, és a tömeggel együtt hallgatott, de a mulatságot hamar megunt, és tovább állt. Bekö-

szönt még a romokhoz, vett egy félbetört fügefáról, kieresztette a fáradt gőzt az egykori fürdő helyén, majd jó messze elhajította a vodkásüveget.

– Itt fürödtél, te császár, most én itt hugyozok. Azért, tudod, mert rajongok érted. Hidd el, tényleg. De hallod-e, az időt nem lehet... legyőzni.

Ezzel kifújta magából a maradék szuszt is, és ugyanolyan gyorsan, ahogy érkezett, távozott a régi menekülőnyíláson át. Végig- osont a korzón, kitért a lézengő emberek elől, és a mólónál jobbra vette az irányt a Köztársaság tér felé. Alig látott a fáradtságtól, de az irányt a derékszögű utcák között jól érzékelte.

Későre járt, és a szálloda előtt már lebontották a színpadot. A portaszolgát is úgy kellett riasztani, hogy kinyissa a hátsó bejáratot. Belül a folyosók bordó padlószőnyegére ki voltak dobálva a párnák és a takaróhuzatok. A vendégek többsége pánikszerűen elhagyta a hotelt tegnap óta, mert nem számítottak ekkora hangzavarra. Az épület javarésze kiürült. Pangott az ürességtől az étterem és a bár is, a félbehagyott italok kint maradtak az üveg- asztalokon. Noé érezte, hogy itt nincs rendben valami. Felsietett a harmadik emeletre a tűzlépcsőn, mert a liftet is üzemen kívül helyezték. Benyitott a háromszázharماس szobába, és ott találta Rékát behunyt szemmel, pucéran az ágyban fekvé, felhúzott lábakkal. Elfordult, mintha nem látná. Bezárta maga mögött az ajtót, és megállt szótlankul a tükör mellett.

Réka kérdő szemekkel és kitágult pupillákkal nézte, majd megszólalt:

- Te dülöngélsz. Megittad mind a piát?
- Mit? Azt meg.
- Semmi agyad nincs.
- Szívem, hidd el... még így is több mint a Kecskésnek, meg a barátnőidnek. Mint mindnyájuknak együttvéve!
- Azt se tudod, mit beszélsz. Ide nézz, látod ezt? – Réka görcsösen a párnára mutatott – még ez a darab rongy is kitartóbb, mint te.
- Ha el akarsz válni, akkor elválunk!

– Nesze, vidd akkor, itt a gyűrűd – erre lehúzta az ujjáról azt a finoman formált, huszonnégy karátos velencei aranygyűrűt, amit Noé a szüleitől örökölt. Ez volt annak a két gyűrűnek az egyike, amit a saját nászútjukon vettek emlékébe, de sosem hordtak, mert úgy gondolták, túl drága a mindennapi viseléshez. Amikor Noé apja meghalt, az anyja úgy adta át a fiának, hogy majd ha eljön az ideje, lepje meg vele a választottját. A családi ereklyét nagyra becsülte Noé. – Tedd el – folytatta Réka, és azzal a lendülettel hozzávágta. Noé mellkasán koppant a nehéz fémkarika, de bal kezével ügyesen elkapta, mielőtt az a földre leeshetett volna.

Noé úgy érezte, mindennek vége. Nem saját maga, hanem az elveszett illúziók miatt, aminek része volt a múlt, a szerelem, a család és a jövőbe vetett hit is. Ez már sok volt. Ezt már nem bírta elviselni. Érezte, hogy percekben belül a pokol vár rá. De még mielőtt belezuhan a mélybe, fel kell, hogy ragyogjon a nap, és adnia kell neki egy utolsó esélyt:

– Nem tehetek róla, Réka, de ez mindent megmagyaráz. A tengerparton beleszerettem egy szirénbe. A nő itt is feltűnt a palotában, amikor az oszlopcsarnokban jártam. Azt hiszem, megjegyzett magának, mert a Sirálysziklától Spalatóig követett. Már megbántam, hogy neked és nem neki adtam ezt a gyűrűt. Jobb is, hogy visszakaptam. Ennek így kellett lennie!

Lajtos Nóra

Nádasdy Ádám halálára

*The time expired...
[Az idő lejárt...]
„To be or not to be”
(W. Shakespeare)*

*Sálam nyakamra tekerve,
úgy megyek el közületek.
Vagy ahogy tetszik, ahogy nem tetszem...
jobb lesz mégis talán, ha befogjátok füleitek.*

*Ne halljátok káromlásom.
A nyelv vérét – csak én tudom–,
hogyan szívtam ki.
Deverbális verbumképzőkből
szenvet tettem, szerethettem...
s azt is az Igék tudták, miként, kiért.*

*Mint a Commediában a költő,
végigjárom az utam: de nem most indulok,
hanem majd ahogyan írva vagyok: nagypénteken.
Addig még elténfergek köztetek. Délcegen.*

*Meghalni nem nagy ügy. Azt hittem,
kacifántosabban fog menni.
Utoljára még azon mosolyogtam el magam,
hogy a cipőfűzőmet úgy istenigazából
sosem tudtam rendesen megkötni.*

*A pragmatikai fordulat ott fog bekövetkezni,
amikor a 44 magyar betűt elkezdem egymás után
sorjában magamhoz ölelni.*

*Kihűlt testem, melyből egykor melegség áradt,
ott szikkad már, nem az enyém többé...
Csak a sálam hagyjátok meg. „The time expired...”*

Salánki Anikó

s a világ darabokban

először csak a kulcsot, a szemüveget, a pénztárcát, a tollat keresed, aztán hosszan eltöprengsz a boltban a polcok útvesztőiben, mit is kellene venni, a lista valahol a bicegős konyhaasztal sarkán hever, aztán kimarad az olaj, a cukor, a liszt, állítólag ezek alapvetőek, de neked épp a tejföl hiányzik ebédfőzéskor, még jó, hogy szemben van egy boltocska, de így se lett jó a leves, kár volt megsózni, telnek a napok, de nem mész fodrászhoz, meg akarod várni, hogy lenőjön a festék, ettől a rozsdavöröstől olyan az arcod, mint egy összegyűrt papírlap, elfelejted a postás nevét, és nem adod neki oda az aprót, amikor a nyugdíjat leteszi az asztalra, kicsit szánakozó mosollyal megjegyvezve, hogy na kiskegyednek se lehet könnyű, egek, mióta nem mondták neked, hogy kiskegyed vagy hölgyem, mostanában néni-mamika, ettől kilel a hideg, miért nem lehet inkább asszonyom, úgyhogy kerülsz minden olyan helyet, ahol szóba akarnak veled elegyedni, a bal füled rest egy kicsit, a jobb vállad meg nehezen akar bebújni a kardigán ujjába, ki hord mai napság kardigánt, és senki sem mondja, hogy mai napság, néha úgy érzed, valami távoli bolygóra kerültél, ahol lila hajvégű nemtelen lények üvöltöznek a színpadon, és a tömeg rángatózik és telefonnal világít, mikor még néztél tévét, volt benne ilyesmi, de már régen nem kapcsolod be, zúg estére a fejed, meg a szélről, melegtől, hidegtől is, ezért fényképeket sem nézel, minek látni, hogy milyen boldog napokat töltöttél a férjeddal a tónál, bár ez sem úgy volt, mert a férfi kigúvadt szemmel nézte a félpucér nőket, neked ez fájt, de aztán legyintettél, ez a rossz szokásod megmaradt, meg az, hogy mindenre azt gondolod, hogy jól van ez így, de nem hangosan, a gondolkodásban az a jó, hogy titok marad, mert ha kimondod, már tudja valaki, és ez kínos, mint amikor kimentél az állomásra, de mire kiértél elfelejtetted, hova és miért akartál utazni, a háziór-

vos meg azt mondta, örülj, hogy ilyen jó erőben vagy és ki tudtál menni abba az irdatlan messziségbe, és fejts keresztretjtvényt, az jót tesz az agynak, te meg tudod, hogy a zárt betűket sem írod be, mert minek, nincs itt már értelme az ilyesminek, és a szürke kiskosztümöt már alig tudod begombolni, pedig csak csipegetsz, nincs íze semminek, vagy túl édes, vagy savanyú, teríteni se szoktál, csak úgy a lábasból kanalazol, egyszer elmentél arra a megnyitóra, mert olvastad az ingyenes városi újságban, hogy mindenkit szeretettel várnak, elég sokan voltak, de nem ismertél senkit, hosszú érthetetlen beszéd volt, idegen szavakkal teletűzdelve, utána meg egy hegedűs cincogott hamisan vagy ez az új irányzat, és mindenki tapsolt, persze te is, nehogy kilógj a tömegből, ez olyan régről maradt kényszerű cselekvés, aztán odamentél egy nagyszakállú piros kabátos férfihez, és gratuláltál a műveihez, amelyek értelmetlen pacaként lógtak a falon, ezen nevettek, mert nem ő volt a kiállító, hanem egy fiatal-csinos-őzikemosolyú lány, ez csak úgy átsuhant rajtad, hogy őzikemosolyú, mostanában olyan szavakat találsz ki, amiket sosem hallottál, és nem attól félsz, amiket elfelejtesz, hanem amik az eszedbe jutnak, mint az abúzus meg az afázia, meg események, milyen volt, amikor több mint 60 éve munkába álltál, és hajtottál, és nem volt látszatja, mert keveseknek adatik meg a tehetség, és azzal sem élnek, csak a mának, mert ki lát a jövőbe, ha te beleláltál volna, sosem jössz vissza ebbe a városba, amelyet kezdettől fogva utáltál, de nem volt szabad bevallani, meg építkezni kellett, meg haladni, és elfogadni megcsinálni, összerakni, bevállalni, kitalálni, de a legfontosabbak csak úgy maradtak lógva a levegőben, mint a sosem kapott válaszok a legfontosabb kérdésekre, a sosem megismert emberek, a félrenyelt falatok, az elrejtett mosolyok, a kaján hazugságok, mostanában meg a levegő, amely egyre kevesebb, és a bizonyosság, hogy a világ lassan millió darabra hullik, és tudod, hogy a neved majd rosszul írják le, idáig is mindig szólnod kellett, hogy kihagytak egy mássalhangzót, de utoljára már nem fogsz, csak figyeled némi kis kíváncsisággal a világ apró darabkáit, de már ez sem biztos, hullik az tovább nélküled is

Acsai Roland

Hóvirágok

*A hóvirág kinyílt
a kerti fák alatt,
megint elmúlt a tél,
süthet megint a nap.*

*Egy kert, gyerekkori,
eszembe jut ma épp:
a fák tövén virág,
eszembe jut a kép.*

*A sok kis hóvirág,
mit küldött február:
sok kis feltámadás,
és legyőzött halál.*

*Fenyőágak alatt,
a régi kert ölén,
ti sok fehér virág,
most gyűljetek körém!*

Van még

*Megint egy újabb nyár jön
A lányom iskolás lesz
Az ablakból kinézve
Az életemre látok
Még zöld még dús virágzik
Sok éles fény sok árnyék*

*Fakérgen ott a ránc már
A napfényt érzi bőröm
Tűnődöm élet hosszán
Vajon hányas a sorszám
Mivel szólítanak majd
Az ötven már komoly szám
Van még szemem komor szám
Van fénybe tenni orcám*

Eltelt

*Johanna vízbe ugrált,
a horgász-stég dobolt.
Lubickolt bent, a tóban,
akár egy kis kobold.*

*Aztán csak ment a vízben,
míg hínárokhoz ért.
Sikoltott: „Jaj, pióca!”
és megfogtam kezét.*

*Elhúztam gyorsan onnan,
végül megnyugodott.
Majd kimentünk a partra,
mert foga vacogott.*

*Lassan megszáritkoztunk,
míg égetett a nap.
Egyszer a végtelenben
így telt egy nyári nap.*

Régi nevek

*Régi név a régi téglá
foglya, már ez így marad.
Nincsen a kéz, mely bevészte,
gazdája is föld alatt.*

*Böngészgetem néha őket,
házfalon a sok nevet.
Száz éve már, hogy ott vannak
az aprócska vésetek.*

*Így akarták a jövőnek
üzenni, hogy jártak itt.
Így akartak önmagukból
megőrizni valamit.*

*Nekem a fal ez a vers itt,
őrzi tán a létemet.
Akkor is majd, ha az évek
hulló lombja eltemet.*

Zámbó Tamás

Pálmaágak az úton

Nem leltem fedelet magam fölé éjszakára, mert az út menti katalumát, ahol megaludhattam volna, jobbnak láttam elkerülni, amikor a lejtős útról már távolról megláttam, hogy néhány megszálló katona oda tért be a napnyugta közeledtekor. Egy öreg, göcsörtös akáciafa tövébe készítettem vackot magamnak, némi száraz fűvet téptem magam alá, az üres tarisznyámba tekert kendőm lett a párnám, a köpenyem a takaróm. Korgott a gyomrom, reggel óta nem volt falat a számban, kínozott a szomjúság is, a napközben kiürült kis vizes tömlőmet sem volt hol megtöltenem.

Nehezen jött álom a szememre, bámultam a fölém boruló égen világító kövéredő holdat és a ragyogó csillagokat, a süket csendet csak a távolból egymásnak felelgető sakálók vonyítása verte fel néha. Az járt a fejemben, jó döntés volt-e elindulnom a Városba. Megtalálom-e azokat a társakat, akiknek csak a hírért hallottam eddig, és akikkel be akarom teljesíteni a küldetésemet? És ha meg is találom őket, miből tudom majd megteremteni a megélhetésemet? Lesz-e hajlék, ahová befogadnak?

Hajnalodott, amikor arra ébredtem meggémberedett és zsibbadó tagokkal, hogy az éjszaka hűvösétől a gyapjú alsóingem sem tudott megvédeni, hiába gömbölyödtem össze, mint a kivert kutyák szoktak. Az voltam magam is.

Félnapi járőföldre sem lehettem a Várostól, gondoltam, jobb lesz, ha fölkászálódok, és elindulok mielőbb. Félúton lehettem, amikor az egyik sarum bőrszíja elszakadt, hiába próbáltam, nem tudtam összekötni úgy, hogy átérje a lábfejemet, mezítláb kellett folytatnom a gyaloglást. Jócskán haladtam már, amikor hirtelen szúró fájdalom hasított a talpamba. Egy éles cserépdarab fúródott bele az út porából, eltört korsó szilánkja lehetett. Kihúztam, erősen vérzett a sebem. Elbicegtem egy út menti olajfához, leültem az árnyékába gondolkodni. Ezzel a vérző lábbal nem mehe-

tek tovább, hiába láttam már a távolban a Város falait. A fejken-dőmből egy kétarasnyi széles csíkot téptem, abba tekertem be szorosan a lábfejem. A vér hamar átütött rajta, a sebem is fájdalmasan lüktetett.

Szekér, amióta elindultam, mindössze kettő került el, áruval megrakva, de abban bíztam, hogy bár vasárnap van, később talán többen jönnek az úti célom felé, és valamelyikre felkérezkedhetek.

Ültem, hátamat a fának támasztva, a bebugyolált lábamat látványosan magam elé nyújtottam, reménykedve vizslattam az utat arra, amerről jöttem. Zörögve közelített egy kétkerekű kordé, messziről integettem már, majd oda is kiáltottam a bakon ülő férfinak, amint a közelembbe ért, de csak legyintett, mikor elporoszkált mellettem. Aztán elügetett nagy csörömpöléssel négy megszálló katona, egy hosszú, négykerekű szekeret kísérték, amely le volt takarva. No, azoknak nem integettem, úgy tettem inkább, mintha aludnék. Aztán egy idő után tényleg belealudtam a várakozásba.

Arra eszméltem, hogy valaki gyengéden rázza a vállamat, és szól hozzám, amint kinyitottam a szemem. *Jóember, mondta, látom, segítségre szorulsz. Az bizony elkélne,* válaszoltam fölélénkülve, *de legfőképp szükségem lenne néhány korty vízre, mert bizony mondom, kiszáradok, olyan régen ittam.* A férfi a háts állatáról, amely békésen álldogált mellette, levette az iszákját, és felém nyújtott egy teli tömlőt azzal, hogy igyak amennyi jólesik. Mohón lenyeltem, több mint a felét, láttam közben, hogy ő meg a vértől átázott kötése szemléli. *Így nem tudsz tovább menni testvérem, ülj föl ennek a jámbor állatnak a hátára, majd én a városkapu közeléig gyalog megyek, csak ott kell visszaülnöm rá,* mondta szelíden. A bokáig érő gylcsingéből letépett egy csíkot, átkötözte a lábamat, majd fölsegített a földről, aztán az állat hátára. *Mi a neved, mondd, és honnan jössz,* kérdezte.

Ki tudja, ki vagy, és milyen szándékkal álltál meg segíteni nekem, még az is lehet, hogy ki akarod fürkészni a titkomat, gondoltam, így csak a saját nevem mondtam, apámét elhallgattam.

Yeshuának neveztek el a szüleim, és messziről jövök, hogy szerencsét próbáljak a Városban. Csodálkozva felvonta a szemöldökét, mikor ezt meghallotta, de nem kérdezett többet.

Azt mégsem mondhattam el neki, hogy valójában a népet lázadásra bírni és a megszálló hatalmat legyőzni, elkergetni, ez volt a jövetelem célja. Ki tudja, valóban háborodott-e, vagy csak teteti, hogy kifaggathasson, majd átadjon az ellenséges hatalomnak. Elindultunk, ő elől, komótosan vezette kantáron az állatot.

Egy ideig szótlanul baktattunk, csak az állat patái kopogtak, egy idő után már kínosnak és udvariatlanságnak éreztem a csendet, így megszólaltam. *Mi dolgoz a Városban jőtevőm, tán' oda-valósi vagy? Vagy a szeretteidhez mész?*

Nem jóember; nem lakom ott, és már máshol sem, de hamarost mindenhol lakni fogok, válaszolt hátra fordulva, éreztem, ahogy a tekintete belefúródott a fejembe, *rokonaim sem élnek erre, mégis mindenki a szerettem ott és mindenhol ezen a világon.*

Nyeltem egyet a válasz hallatán, és azon gondolkodtam, ugratni akar engem ez, vagy inkább ő magának zavarodott az elméje.

És most mi dolgoz a Városban, ha nem titok, folytattam a kérdezést, mert találkoztam már néhány olyan emberrel, akinek másképpen forogtak az agya kerekai, s tudtam, hogy velük a hallgatás helyett jobb a nyugodt beszéd.

Tanítani jöttem, s hogy királya legyek ennek a népnek, mondta szelíd, de oly eltökélt hangsúllyal, hogy attól már egészen bizonyossá vált bennem: bolond ez valóban, abból a fajtából, aki nem árt senkinek, csak összekuszálódott gondolataiban a valóság az álmaival. Még hogy király?! Ebben az öltözetben és ezzel az ösztövért háttassal?

És néked jóember, mi dolgoz lesz ott, mutatott előre, mert már közelítettünk a Város hatalmas, nyitott kapujához.

Egy közösséget keresek itt, akikről azt hallottam, hogy a szabadságot akarják, mint én, ennyit mondtam csak. Ez lényegében igaz is volt.

Nem messze a kaputól megálltunk, mondta, hogy innét már egyedül kell mennie. De mielőtt leszálltam volna, a megszáradt

vérrel átitatott kötést letekerte a lábamról, a golycs ingéből ismét tépett egy csíkot, újra átkötötte vele a sebemet, majd lesegített a földre. Ahogy óvatosan ráléptem a sérült lábamra, nem éreztem semmi fájdalmat.

Összeforrt a sebed, nyoma sem fog maradni, mondta, és a kezét a vállamra tette közben. *Majd megérted hamarosan,* mondta búcsúzásként és felült a számárra. *Különben, engem is Yeshuának neveztek el a szüleim, József fia vagyok, de az én atyám nem ő.*

Áldjon meg a sors a jószágodért, köszöntem el, arra gondoltam közben, hogy bolond vagy te, szegény barátom, de a szíved hatalmas, és indulásra nógatva megpaskoltam a számár oldalát. Ekkor hirtelen olyan hála töltötte el a sok mindenben edződött, elvadult, gonosszá vált lelkemet, hogy néhány mély levegőt kellett vennem. Még utána szóltam volna, hogy a teljes nevem Yeshua, Barabbás fia, de akkor már távol járt. Néztem utána, ahogy ügetésre fogta a szamarát, és hamarosan bekocogott vele Jeruzsálem kapuján.

Aztán hangos üdvözlést hallottam, azt nem értettem mit kiabálnak ily lelkesen.

Amikor én gyalogosan, sántikálás nélkül elértem a kapuhoz, a néhány tucatnyi emberből álló sokadalom oszladozott, előttem az úton leterített köpenyek és pálmaágak szőnyegét láttam.

Pár nap múlva megértettem mindent, amikor mindkettőnket Pilátus színe elé vezettek. Én a helytartó kérdésére az ő nevét mondtam, de az őriöngő tömeg kiabálása elnyomta a hangom.

Bali Anikó

maradnak leíratlanul

*talán a kapu elé becsapódott
villám miatt lehet
hogy az ajtónk mögött
kutyák nyüszítenek
tenyerünk vonalában
rezegnek hangszálaik
ugatásuk markunkba szorul
lassan elfelejtjük mióta bolyongunk
ugyanazon ajtók mögött
szobáról szobára takarítunk
felköhögni lehetetlen
a hörgőink falára
tapadó szőrszálakat
az elvadult kutyák a lépcsők alatt
szaporodnak
képtelenség számontartani
valamennyit
végül azt sem tudjuk eldönteni
mitől félünk igazán
hogy nem hallgatnak
a nevükre
vagy hogy úgy maradnak velünk
ahogy versbe gondolt szavak:
leíratlanul*

maradni magban

*szóródni akár a mag
gyökeret eresztteni
mint köldökszínór
kapaszkodni az anyaméh falába
felszívni sót zsírt cukrot
építeni sejtet
gyarapítani testet
áttörni burkot
fejet emelni fényre
emelni emelni magasabbra
hinni bízni
növesztteni kart lábat
formálni arcot
erősíteni törzset
egyenesíteni gerincet
nőni növekedni
szemet fület nyitni
nyitni nagyra figyelni
maradni talajban gyökérrel
lépni lépegetni szaladni
szaladni szakadni
szakadni el
keresni
keresni
találni
bízni hinni
kapaszkodni
ölelni
ölelni ölelkezni
tanulni
szeretni
szeretni tanulni
adni adni*

*testet magot
adni sejtet
fogni fogadni foganni
ahogy föld a magot
ahogy mag a földbe
csavarodni ölelésbe
tekeredni dns-spirálba
adni sót cukrot zsírokat
hordozni hordani
kihordani
hozni világra
világra hozni
ölbe venni vinni
ölelni ölelni ölelni
biztatni bízni hinni
emelni kart lábat
mosdatni arcot
fésülni haját
nyitni szemet fület
nevelni óvni
emelni engedni elengedni
hinni bízni elengedni
maradni
maradni földben
maradni magnak
maradni*

Ross Károly

Kompon

Füredet elhagyva egészen véletlenül jutott eszébe a komp, hogy így április vége felé akár már járhatna is. Pécsre igyekezett, s attól tartott, ha a tavat a keszthelyi öbölnél kerüli meg, ahogy eredetileg tervezte, nem fog idejében odaérni.

Későn indult, mert a lánya reggel felhívta, hogy nem tudná-e a gyerekeket elvinni az iskolába, az ő kocsija ugyanis lerobbant. A tömegközlekedést firtató kérdésére nem kapott egyértelmű választ, azzal meg nem akart érvelni, hogy neki el kell utaznia. A lánya egészen kicsi kora óta az „apu mindig készen áll” skatulyában tartotta, amiből, ha harmincöt éven át egyszer sem próbált kitörni, akkor ma már végképp értelmetlennek találta azt. Majd háromnegyed órájába került a reggeli tumultusban iskolába juttatnia a két csemetét.

Lekanyarodott Tihanynál a kikötő felé, és már messziről látta, hogy jár a komp, sőt, épp indulófélben van, amire még fel is fér. Mivel soha életében nem kelt át hajóval a tavon – általában nyugatnak kerülte meg –, s váratlan döntése a tőle megszokott hosszas és alapos előkészületeket is nélkülözte, hirtelen jókedve támadt. Nem attól, hogy így idejében odaér, ahova megy – ez most eszébe sem jutott –, sokkal inkább a spontán döntés sikeres végrehajtása vidította fel. Ha ugyanis a kompozást belevette volna az útitervébe, már az indulás pillanatától nyomasztotta volna, és egészen biztosan máshogy sül el az egész. Nem emlékezett, utoljára mikor szánta rá magát ilyesmire, mikor változtatott ilyen hamar és meggondolatlanul azon, amitől az élete olyan volt, amilyen: józanul átgondolt és nyugodt. Talán sosem, vagy csak nagyon ritkán – mindig is gyengeségnek tartotta, és restellte, ha engedményeket kellett tennie szigorú életfelfogása rovására.

Mégis, mikor a fedélzet megtelt, felhúzták a rámpát és a hajó lassú, araszoló mozgással elindult, némi bizonytalanságérzet

fogta el. Helyesen döntött-e, nem kellett volna-e mégis az eredeti tervéhez ragaszkodnia, hiszen azt sem tudja pontosan, Szántód-tól milyen út vezet tovább: gyorsforgalmi-e vagy csak falvakon át vezető, nyer-e egyáltalán időt, nem téved-e el. E gondolatok máris lelombozni látszottak iménti jókedvét, felszabadultsága eltűnőben volt, és azok az aggodalmak kezdték gyötörni, amelyek a gondolkodó, tervező embert ilyenkor szokták. Mindehhez társult még annak a hét-nyolc fiatalnak a jókedve is, akik a parancsnoki kabin mögötti részen gyülekeztek, teljesen spontán, hisz láthatóan előzőleg nem ismerték egymást. Nagyjából azok közé tartoztak, akik rögtön ott teremnek, ahol valami új, addig nem látott dolog kezdődik, mert nem bírják, hogy ne legyenek elsőek valamiben. Ahogy beszélgetésükből kivette, a mai napon rakták vízre a kompot, így természetes, hogy itt a helyük, nem is lehetne másutt. Úgy is viselkedtek, mint akik egész eddigi életüket hajón töltötték, mint akik semmit sem törődnek a körülöttük hullámozó vízzel, a tájjal, mint akiknek a legtermészetesebb, hogy motor dübörög a talpuk alatt, amely lassan eltávolítja a hajótestet a parttól. Próbálta megérteni őket, mert az igazat megvallva kicsit őt is ez az érzés fogta el, így közékük tartozónak érezte magát, noha fogalma sem volt, miért.

Jólesett volna egy kávé, de nem volt büfé a hajón. Igaz, a menetidő alig több mint negyedóra, azalatt felszolgálni sem lehet, nemhogy kényelmesen elfogyasztani egy italt. Még egy feketét sem. Bánta, hogy kulacsát a kocsiban hagyta, így vize sem volt, lemenni meg nem akart, illetve nem volt biztos benne, hogy nem szegne-e szabályt, ha a hajó mozgása közben a kocsijában kezdené matatni. Nyilván vannak szabályok, amelyeket szigorúan be kell tartani, hiszen a komp veszélyes üzem. Nézelődéssel próbálta elütni az időt, megfelekedezni a reggelente egyre kínzóbban fel-törő szomjúságérzetéről, de a víz s a túlparti táj látványa valahogy nem azt nyújtotta, amire ebben a percben vágyott. Leginkább az egyenletesen síkló hajótest, az alig hallhatóan működő dízelmotorok kötötték le a figyelmét, szinte komfortérzettel töltve el a majdnem kétórás autós zötykölődés után, no meg a háttérben

a kezdetben visszafogott, ám ahogy elhagyták a kikötőt, egyre emelkedettebb hangerővel társalgó fiatalok hangoskodása, ahogyan otthonosságukat, bennfentességüket igyekeztek bizonygatni. Mindez nem zökkentette ki a nyugalmából, de zavarta kissé, így elfordította róluk a tekintetét, és a vízre bámult.

Az igazsághoz tartozik, hogy egészen banális ok miatt utazott Pécsre. Már ha banálisnak nevezhető ok az, hogy meg akarta látogatni régi barátját, aki egy biciklibaleset következtében kórházba került. A banális az egészben legfeljebb maga a baleset mi-kéntje volt – egy rolleres kisgyerek száguldott bele, és döntötte le úgy, hogy az esővízelvezető árok aljában találta magát –, de semmiképpen sem az, hogy egy kórházi látogatásért képes háromszáz kilométert megtenni. A szerencsétlenség kartöréssel, bokaficammal és kisebb zúzódásokkal járt. Maga a barátja nem is hívta volna fel ezért, legfeljebb csak a sztori kedvéért, amin ő maga nevetett volna a legnagyobbat, de a felesége fontosnak tartotta, hogy a tudomására hozza a történeteket, hiszen a két férfi negyvenéves barátságából – úgy gondolta – az ilyesmi sem maradhat ki. Így aztán rögtön félretette másnapi dolgait, beszélt a feleségével, megtankolta az autót és megtervezte az útvonalat – GPS-t nem használt, nem bízott meg benne. Pechjére a régióban az utóbbi időben annyi útépítés vette kezdetét, hogy kétszer is elterelték, alig talált vissza az ismerősnek mondható vidékre. Ezért is örült, hogy rábukkant a kompra.

Eközben a szóváltás a parancsnoki kajüt mögött mind hangosabb lett, ideges, sőt durva szavak is elhangoztak olykor, de töredezettségük miatt nem tudta értelmes mondatokká összerakni azokat. Bár az az igazság, nem is nagyon akarta. Az egész társaságról pécsi barátjával való megismerkedésének körülményei jutottak eszébe, hiszen akkor nagyjából egyidősek voltak a mostani vitatkozók. Kötelező katonai szolgálatuk legelső óráit töltötték éppen a kalocsai Forradalmi Ezred egyik tizenhat személyes körletében, hosszú, elmét és lelket facsaró utazást követően üldögéltek ágyaikon, az őrmesterre várva, aki eligazítást készült tartani nekik. Csendben volt mindenki, hang nem

hallatszott, mintha tilos lett volna megszólalniuk, mintha mindannyian tudták volna, hogy mától a tilos világában telnek majd a napjaik, jobb lesz már most igazodni hozzá. Ekkor figyelt fel a tőle harmadik ágyon ülő szőke hajú, kissé rókaarcú, tekintetét jobbra-balra forgató fiúra, az egyetlenre, aki nem lehorgaszott fejjel, beletörődve várta a sorsát, hanem szinte kihívóan, mint aki már a legelső percben kész tenni ellene. Ez a furcsa, az adott helyzetben szokatlan viselkedés annyira felkeltette a figyelmét, hogy többször is odanézett, s az egyik alkalommal a fiú elkapta a pillantását, amit felrántott jobb szemöldökével és gúnyos vigyorral hozott a tudomására. Egyértelmű volt, hogy nem őt neveti ki, hanem a helyzetet, amibe kerültek, a totális letargiát, ami elfogta őket, és a tehetetlenséget, amellyel megszólalni sem mertek. Ez a jelenet még kétszer ismétlődött közöttük, s másnap, a körletrendezés üres perceiben barátok lettek. Már ekkor világossá vált számára, milyen alá- és fölérendeltség alakul majd köztük, de cseppet sem bánta: úgy érezte, barátja mellett védelemre talál, amelynek igényét még az a közeg oltotta belé, ahonnan származott. Egy idő után, miközben hol a fiatalokat nézte, hol a túlpártot kémlelte, az az érzése támadt, hogy a hajó áll, nem megy előre egy tapodtat sem. Először érzéki csalódásnak gondolta, hiszen semmiféle viszonyítás nem tűnt reálisnak az óriási víztömeg és a túlpárt között, s a hajó sebessége sem volt olyan, hogy akár a levegő mozgásán érzékelt volna bármiféle haladást, de ahogy a hajóorrhoz lenézett, csakugyan nem fodrozódott úgy a víz, ahogy korábban, és mintha a motorok is elhalkultak volna.

Talán egy pillanatra elaludtam, gondolta, azért nem tudom, mi történt. Vagy épp azokon az emlékeken rágódott, amelyek gipszben fekvő barátjáról jutottak ismét az eszébe. Az például, amikor egyszer csúnyán összekaptak. Az alá-fölérendeltség nem volt már olyan éles közöttük, mint fiatalabb korukban, nem is lehetett, hiszen különváltak az útjaik. A barátja valamiért mégis úgy gondolta, tovább cukkolhatja, olykor sértegetheti, ne adj' Isten, akár meg is alázhatja. Mint például az akkori barátnője előtt, akit bemutatott neki. Az első percek még békésen teltek, de mikor

beültek egy kávézóba, a barátja támadásba lendült. Amúgy is az volt a szokása, hogy az elején csendben figyelt, legfeljebb grimaszokat vágott, de csak azért, hogy felmérje, milyen fegyvernemet válasszon. Most is látta, hogy erre készül, igyekezett is siettetni az együttlétet, de elkövette ugyanazt a hibát, amit már többször: nem annak mutatta magát a barátnője előtt, aki valójában volt, amire a másik azonnal lecsapott. Nem a nőt akarta megtévesztetni, inkább csak fel akart kapaszkodni arra a magaslatra, ahol a másik állt – jelezni, hogy még mindig csodálja. Ennek kedvéért kész volt átvenni mindazt, ami a szemében nagygyá tette őt: azokat a gesztusokat, fordulatokat, amelyek árnyékában olykor ő maga is nagyobbnak érezhette magát. Amit máskor a barátja elnézett neki, sőt, leereszkedően még bátorította is, most ellene fordult: minden poénját leütötte, minden állítását cáfolta, minden tettét meghazudtolta.

Nem tudhatta, a barátnője mennyit fogott fel ebből az egészből, de nyilván mindent, hiszen nagyon is értelmes nő volt, de egyben tapintatos is, aki, miután ismét kettesben maradtak, nem rótt fel neki semmit, csupán cinikus megjegyzést tett a barátjára, majd azt javasolta, hogy ne találkozzon vele többé. Legalább az ő társaságában ne. Ezt őszintén megígérte neki.

Mikor újból oldalt nézett, meg sem lepődött, hogy a kapitány is ott áll a vitatkozók között. A hangok most sem jutottak el hozzá; hiába fülelt, igyekezett ezt észrevétlenül tenni, nehogy bárki – a kapitány – azt higgye, köze van a történetekhez. A fejét is úgy tartotta, mintha mindez a látókörén kívül esne: mintha nem halotta volna, sőt nem is látta volna, mi zajlik a kajüt mögött. Pedig nyilvánvaló volt, hogy emiatt kellett leállítani a hajót, és a kapitány gesztusaiból arra is lehetett következtetni, hogy akár vissza is fordulhatnak, ha a fiatalok nem változtatnak a viselkedésükön. Ha tanúnak kérnék fel, nem tudna érdemi dolgot mondani – pedig tíz méternél közelebb ült, és normális esetben mindent látnia és hallania kellett volna.

Hátat fordított nekik. Izzadt, pedig cseppet sem volt meleg. A szomszúság annyira kínoztta, hogy még a tó vizéből is kortyintott

volna, ha lehetősége nyílt volna rá. Aztán eszébe jutott, hogy áll a hajó, és lemehetne a kulacsáért, de a kapitány azt gondolhatná, azért menekül, hogy ne kelljen tanúskodnia, ha arra kerülne a sor. Igen. Nem állhat fel és nem hagyhatja el a helyszínt, azzal csak elárulná magát. Makacsul lefelé fordította a fejét. Újból a vizet nézte, mint már annyiszor, és most mintha azt látta volna, hogy mozog a hajó. Az apró kis fodrozódások megtörnek a hajóorron, oldalra siklanak, megmutatják ezüstösen fénylő hasukat, aztán felolvadnak a nagy tömegben, mintha sosem léteztek volna. A hajó elindult, újból megy, de az is lehet, hogy mindig is előre haladt, csak ő látta másként. Nem nézett hátra, de nem is volt rá szükség, hiszen alig három másodperce látta, hogy a kapitány még mindig ott áll a fiatalok körében, a hajó tehát nélküle is halad.

Eltelt három év. A barátnője rég lelépett. A barátjával viszont időről időre találkozott. Ő utazott el hozzá minden egyes alkalommal, sohasem fordítva. Sokszor úgy érezte, mint aki utasításra megy. De ez nem volt igaz. Neki volt szüksége a barátjára, és azt, hogy miért, régóta tudta. Alattvalónak született, alattvalóként élte az életét, amelyben a barátja elsőrangú társnak, kitűnő moderátornak bizonyult. Igaz, évente már csak egyszer, legfeljebb kétszer találkoztak, akkor is csak néhány órára, ami egy közös ebédre volt éppen elég. Amit természetesen mindig ő fizetett.

Szomjúságát, hiába próbálkozott, nem tudta legyűzni, s mivel úgy gondolta, nem köteles azért szomjan halni, mert egy rajta kívülálló ok miatt esetleg szükség lehet a vallomására, fogta magát, átvette jobb lábát a padon, felállt s elindult a lépcső felé. Senki nem állta útját, senki nem szólt utána. Előzőleg többeket is látott odalent az autók között sétálni, úgy gondolta, ebből semmi baj nem lehet, amíg ő is ugyanezt teszi. Sőt, talán addig sem, amíg kinyitja a csomagtartót és gyorsan kiemeli a kulacsát. Azzal még nem szeg szabályt, csak ha beülne a kocsiba – ezt olvasta behajózáskor a kikötői figyelmeztető táblán.

Ekkor megszólalt a hajókürt, olyan váratlanul s látszólag indokolatlanul, hogy többen is fölkapták a fejüket. Ő is. Megérkeztek

volna? Nem, még messze volt a túlpárt, csak a szembejövő kompot üdvözölték, amely alig tíz méterre húzott el mellettük.

Ez a közbiztonság visszahozta a földre. Kocsijához érve gondolkodás nélkül kinyitotta a csomagtartót, előkereste a kulacsát, s a tetőt nagy lendülettel – amellyel azelőtt sohasem tette – visszavágta a helyére. Föl sem nézett, hogy a kapitány s a többiek látták-e, s ha igen, milyen arcot vágnak hozzá. Letekerte a kupakot, s hosszan, nagy kortyokban, élvezettel ivott. Azután újból kinyitotta a csomagtartó fedelét, matatott kicsit, mint aki keres valamit, majd újból nagy csattanással csukta le. Most sem figyelt fel senki a zajra. A kapitány odafent ugyanúgy állt a fiatalok körében. Szélesen gesztikuláló karjaira nevetés volt a válasz. A leghangosabban ő maga nevetett. Most kedélyes társalgásnak tűnt mindaz, amit pár perce még ingerült szóváltásnak vélt. Nem értett az egészből semmit.

Visszaballagott a fedélzetre – odalent, az autók között mintha jóval melegebb lett volna, talán mert ide nem ért el annyira az enyhén fújdogáló szél –, és ekkor fedezte fel, hogy szinte kéznyújtásnyira van a part, mindjárt kikötnek.

A kapitány már a kajütjében állt, a fiatalok sorra összepacsiztak egymással, és elkezdtek lefelé szállingózni – haragnak, gyűlöletnek nyoma sem volt köztük. A többi utas is készülődött, nagy részük lement, de néhányan még a hajó orrához tódultak, hogy tanúi legyenek a manőverezés ritkán látott pillanatainak.

Még érezte, amint a behúzott fékek finoman megremegtetik a hajótestet. Figyelte a centiméterről centiméterre közeledő partot. Hallotta a betonhoz koccanó rámpa hangját s azt is, hogy többen is beindítják odalent a motort.

Az ő autója majdnem leghátul állt, nem kellett sietnie. Élvezettel nézett körül a kiürült fedélzeten, ahol teljesen egyedül volt. A kapitányt sem látta a kajütjében, odalent szorgoskodott az autók között, irányította a kihajózást. Hangoskodott, összepacsizott a fiatalokkal, jó utat kívánt nekik, láthatóan élvezte saját nyüzsgését.

Boldog ez az ember, gondolta. Uralkodik és szolgál egyszerre. Mi adhat ennél nagyobb örömet az életben?

Mikor ismét letekintett az alsó fedélzetre, már csak egyetlen autót látott. Az övét. A mögötte állók nagy nehézségek árán kikerülték, két fekete autó azonban kis híján egymásnak koccant miatta.

Ekkor a kapitány feje tűnt fel a lépcső tetején.

– Uram, öné a piros Nissan? – kérdezte, még mielőtt közel ért volna hozzá.

– A Nissan... igen, az enyém.

– Ki kéne hajtania. Megérkeztünk. Akadályozza a forgalmat.

– Igen – mondta, de nem kelt fel, mintha a padhoz tapadt volna, s nem tudta, mi tartja ott.

– Különben, ne haragudjon meg azért, amit most mondok, de a fiatalok felhívták valamire a figyelmemet. Hogy maga állandóan, khm, hogy is mondjam, skubizta őket.

– Tessék? Mit csináltam?

– Skubizta. Azaz érdeklődést mutatott irántuk.

– Én csak... nekem csak az jutott az eszembe róluk, hogy amikor annyi idősem voltam, mint ők... na, hát, ezt nem hiszem el!

– Csak azt tudom mondani, hogy ezen a hajón én vagyok a kapitány, és mint ilyen...

– Na de kapitány úr! Az ég szerelmére! Csak nem...

– A viszontlátásra, uram! És visszafelé nehogy az én hajómra találjon szállni.

Amint lehajtott a rámpáról, elhaladt a fiatalok a parton gyülekező csoportja mellett.

Ketten is felismerték.

Mutogatni kezdtek.

Egy harmadik obszcén mozdulattal az ágyékára tette a kezét.

A férfi rátaposott a gázpedálra.

Majd magából kikelve hosszasan káromkodott.

Bakonyi István

Május vége

*Fűnyírógépek brummogása,
madárfüttty zenéje.
Napfény muzsikája,
levelek suhanása.*

*Bogarak zümmögése,
virágok illatözöne
Fehér felhők játéka,
Emberek zúgó öröme.*

Kuka

*Most éppen kedden kutat a kukában.
De mindennap kutat.
Keresi a kaját, meg ki tudja, mit.
Keresi a múltját, szerelmeit.
Keresi a régmúltat.
A közelmúltat.
Sorsának keserveit.
Gyerekkorát, ifjúkorát.
Barátait, családtagjait.
Már megitta minden borát,
fájlalja borongásait.
Kutat, kutat, kutat
a szemétben.
S vajon mit gondol a világról?
Csak sejthetem.
Nem látok fényt a
szemében.*

Lennék

Ilinek

*Lennék a kerékpárnyerged,
vagyok a válladon terhed.
Lennék szikrázó fényed,
s vagyok éjjel is érted.
Lennék egy ránc arcodon,
s vagyok tán az otthonod.
Lennék bőrödön egy csillogás,
s vagyok szemedben egy villanás.*

Hőség

*Meleg van nagyon.
Vánszorgok hazafelé
a Prohászka úton.
Jön egy nő szembe velem.
S egy pillanat alatt lerántja pólóját.
Fehér melle csüng lefelé.
Elfordulni nincs idő...
Vajon mit szólna ehhez
az utca névadója?....*

Egy emlék

*Vakít a fény a téren,
amikor egy emlék áll ott
néhány méterre tőlem.
Fölötte dús falomb az árnyék.
Jön is talán, hogy rám köszöntsön.
De csak nem lép közel.*

*Én sem feléje.
Csak áll ott, mint egy idegen.
Aztán elsiet,
Nyomát sem látom.
Elment az emlék.*

Egy emlék, 2.

*Vakít a fény a téren.
Ott áll a mosoly.
Mozdulatlan.
Csak Isten látja meg én.
Áll mozdulatlanul.
A fény egyre erősebb.
Már vakít.
És a mosoly elindul.
Megy át a téren.
Ki tudja, hová?
Elment a mosoly.*

Nagy Zopán

Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. XVI.

*Időzve-odázva nyitok
belső könyveket. Ha örvénylik szellemem:
ájultan örömmel szenvedem...
Sötétből révülnek idegek, fél szemek:
elnyelt fény, töredék, titok...*

(Azaki Nemazaki)

Olvasott, majd morfondírozott a *leíró*, miközben, egy közelgő utazásra is gondolt, mégpedig a (Berlin után) Belgrádban megrendezésre kerülő fotóművészeti tárlat kapcsán, melye(ke)n jómaga is kiállít... Bauhaus! Moholy-Nagy 130! A Magyar Fotóművészek Szövetségének utazó kiállítása... Olvasott, morfondírozott:

*A természet 1950-ben nagyot tévedett.
A gyerekek megálltak a növésben,
és teleszkópok nőttek a füttyjük helyén,
melyek azt mondták nekünk, egyedül vagyunk
a központi bizottság nevű
kozmoszban, és ezért ki kell találni
valami elméletet a világűrről...*

Majd tovább olvasott: *Kicsorbult allegória, sablonos démonok, kiherélt angyalok, kézileg elrendezett szóközök, kipréselt Lucifer, összekötött véredények, és a féllábú Vuk Karadzics* betűkkel te-leírt mankója.* (Nyomda.)

Vojislav Despotov (1950, Nagybecskerek – 2000, Belgrád): részletek a *Miért gyűlölöm a haikut* prózaverséből és a *Tíz deka lélek* című kötetéből.

*Vuk Stefanović Karadžić, 1787–1864. Szerb filológus, antropológus és nyelvész. A modern szerb nyelv egyik legfontosabb reformátora volt...

- - -

Idén 110 éves a DADA! – Da! Dad-dAdA radar... – nyihogtak, nyikorogtak, hovatova gyomor-rom vihogtak-korogtak a leíró agyneyekervényei s ha-hang(zó) betétei, majd még-hovább nyújtotta (ny)elvi (l)ehetőségeit:

Antipirin úr:

*Zárt ajtó nincs testvér sötétek vagyunk hóm
vin drum skolopendrum a tornyon
űszőmön tüsződöm tűnűdöm és tűnűdöm...
mekanizmus fájdalommentes...
icho bibo fibi aha
Istenem ő én Istenem a csatorna mentén
a gyermekági láz csipkék és...*

Kékkék úr:

*Tombo Matapo az éjszaka alkirályai
a karjaikat elvesztették Mukamgáma
a karjaikat...
Matzakasban nagyobb a gubó mint a golyó
az agadé
de hol vannak a házak...*

Krikri úr:

*nincs emberiség gázlámpák vannak és kutyák
dzin aha dzin aha bobobo Tyao oahiu hii hii
hébum
icha icho*

Kékkék úr:*nyilván****A terhes asszony:***

*négyszáz ló hatvan teve
háromszáz menyétbőr ötszáz darab nyestbőr
beteg a férje
hús sárga rókabőr három darab selizunbőr
egy nagy madár aki él Tyao
ty a o ty a o ty a o és négy szép puska*

Antipirin úr:

*Szoko Bgaj Affahu
A kőolaj mocsarak nyugalma...
...felpárolognak Farafangáma a molluszkok
Pedro Ximenez de Batumar
duzzasztják a madarak párnáit...*

Rőczei György (1956–2023): *Avantgarde 100* kiadvány-sorozatából, 2021: Tristan Tzara (1896–1963): *Antipirin úr első men(n)ybeli kalandja*, részletek.

- - -

FABULA. A homár és a marhahúskonzerv, amit doktor Faustroll láncon hordott a nyakában: Egy marhahúskonzerv, mely láncon lógott, mint egy látcső: meglátott egy homárt, ki mint édes testvére, úgy hasonlított rá. Kemény páncélt viselt, melyen felirat hirdette, hogy belül, akár a konzervben, csontot nem találni (Boneless and economical)... A már letelepedett marhahúskonzerv szerelemre lobbant...

Alfred Jarry (1873–1907): *A patafizikus Faustroll doktor cselekedetei és nézetei*, részlet.

Az utóirat-jókívánság: a Patafizikai Társaság tagjainak (Raymond Queneau, Boris Vian, Eugène Ionesco, Marcel Duchamp) megszállott kacagásaival, felnyerítéseivel lett fűszerezve!

Egyetlenem: ő a költő fejedelem!
Egyetlenem: takarít az egyetemen... –

súgta felriadva, a horpadt fapadlóról felhorkanva az olvasó ész-bölcs lány, aki éppen most ismerkedik Ariwara Motokata *hideghegy haiku*ival és Kompara Kasatori műveivel, aki kéreg-faragvány *szújárat szútrákkal*, véset-versekkel is üzen messzi tájak felé, képzelt létezők-nemlétezők felé – és palackpostákon küldi, fehér krétával karcolja szakés üvegek belső falára, kék tintával pedig átázott hullámpapírra írja légies-páradús, nedvektől ösz-szefolyó, az elemekkel hullámozóan kacarászó hínár-foszlány elmékedéseit, feloldódó, elfoszló üzenet-mint(h)ait...

Hubert Reeves (1932–2023): francia–kanadai asztrofizikus és a tudomány népszerűsítője. Szlovén nyelvű könyvét (*Vesolje, kakor ga razlagam svojim vnukom / Az univerzum, ahogy az unokáimnak magyarázom*) az elhagyatott hajnali tengerparton, Piranban, halálának évében találtam... – elmékedik félálom-ébredésben Zorpia, s egyik jegyzetére is rátekint, melyet a lyoni éjszakázás után vetett papírra:

Rideau!

Rideg függöny: belső arcgyűrődések között...
Jaj! A bal térdet mozsártörővel, ólomkalapáccsal

és mívés réz-fallosszal zúzta szét egy csontromboló
Akt. A szexuális bestia-robot, a zord csábító...

Rideau froid!

Frigid függöny: jégtérd-porcokat felfedő fagyos jelen-
és! Mögötte a vak baltás vaktában vagdosott...
Lábam ott: száz dermesztő sikoly közepette
szakadt szerte...

Kovács Áron

Pásztori Letargia

*Halkan hördült fel a Biblia,
türelmetlen kiáltására
az egerek sarokba szorultak.
A padok néma csendességgel
raboskodtak tovább,
a freskók fájó tekintettel
bámulták a hitvány,
alattomos teret.
A boltozatok fáradtan
meredtek a kapu fénysegény
bánatára.
Reméltük a megváltást.*

Megjött

*amikor Apámat éjszaka elvitte a fekete autó
és a kapucnis bácsik rázárták az ajtót
anyám a kertben ült szótlanul
törékeny termetét a tőke
nyomta a földre
nem könyörgött senkinek
nem kiabált
várt
az ágyamat ellepte a vér
átázott takaróm
folytam folyamatosan
végig mindenem
a padló szívta fel
lecsepegett véretem*

*csendben figyeltem anyut
és akkor és ott
nagyon szerettem őt*

Keresztény létigazság

*annyt jelent
hogy tenni amit
nem kéne
nem tenni amit
kéne
azaz örökkön-örökké
bocsánatot kérni*

Reggeli

*Éppen tükörtojást sütöttem akkor, mikor benyitottál
és tükörbe néztél, majd visszafeküdtél aludni.
Mielőtt becsukódott az ajtó utánad,
eszembe jutott, hogy te még élsz.
A tükörbe meredtem gyorsan,
megégett a tojás.*

1944

*csendben bámultuk ahogy
az utolsó is belezuhan
a koromfekete vízbe
minél kevesebben lettek
annál csendesebbek
az utolsó már szinte*

*meg sem mukkant
itt álltunk a Duna
másik oldalán
ők pedig röhögve
távoztak
nevetve játszották
el újra a sátánt
egymást biztatva*

Száraz Pál

Kisfiú és tulipán

– Mit csinálsz?

Rita a kérdést nem hallotta, a Kisfiú szájáról olvasta le. Benne volt ugyan a szemében, a tágra nyílt, szürke szemében.

Amióta a hangok világa bezárult előtte, Rita megtanulta, hogyan olvasson szájról, és miként találja ki a gesztusokból a szavakat.

– Várok – felelte suttogva.

Ha hangosabban válaszol, a Kisfiú megijed. A gyerekek mindig megijednek a hangjától, valahányszor megfélelkezik magáról, és hangosabban szól hozzájuk.

Már messziről meglátta a Kisfiút, és rájött, hogy az öreg Milka unokája. Milkának nemrég halt meg a lánya, akkor vette magához a gyereket.

A Kisfiú a frissen kihajtott tulipánok ágyása mellett haladt. Tenyerét úgy húzta végig a zsenge virágokon, mintha cirógatná őket. Bizonyára a színek tarkasága csábította ide, a kertészetre.

– Vársz? – kérdezte most a Kisfiú, és bizonyára ő is halkabbra fogta a hangját.

– Mire?

– Csodára!

A Kisfiú szeme még tágabbra nyílt. És megvillant benne valami, ami Ritát a saját fia tekintetére emlékeztette. Ugyanilyen volt az övé is, ilyen kíváncsi, lelkes és türelmetlen, valahányszor mesét mondott neki.

Ilyen lehetne most az unokája. Lehetne... Ha akkor nincs az a dörrenés meg az az üvegcsörömpölés. S ha nincs, hát őbenne sem remeg meg néha még most is az elpattant zongorahúr elnyújtott, véget nem érő hangja. Az utolsó, amit életében hallott.

Hogyan és miért történt, hogy a bomba, amely fényes nappal közelített az iskolához, végül nem abban a teremben robbant,

ahol ő, Rita egyedül ült a zongoránál, hanem az osztályba csapódott, ahol a fiú tanult?

A Kisfiú nem törődött azzal, amit Rita emlékében felidézett. Talán észre sem vette. Csak a magáét hajtogatta.

– Csodára vársz? – álmélkodott. – Miféle csodára?

– Nézz csak ide – Rita kezébe vett egy bimbót, amelynek szirmai éppen kibomlani készültek. – Látod?

Amint az alacsonyra nőtt kis virágtő elé térdelt, érezte, hogy a föld még nem melegedett át, hideg és nedves. Letérdelt a Kisfiú is. Ritát aggodalom fogta el: „Még megfázik!” Levette a kötényét, négyrét hajtva a Kisfiú hegyes térde alá gyömöszölte.

– Látod? – ügyelt rá, hogy ne beszéljen hangosan. – A napsugár hamarosan felébreszti.

Úgy rémlett neki, hogy a Kisfiú, akárcsak ő, nem ért minden szót, azért mutatta is, amit mondott, és a nap felé bökött.

– Érzed a meleget, ugye?

A Kisfiú felfelé nyújtotta a karját, megfürösztve a napfényben szétterpesztett ujjait. Be is hunyta a szemét gyönyörűségében.

– A napsugár felébreszt! – Rita megint tenyerébe tette a bimbót, mintha kis vázába helyezné. – És ezek a szirmok majd kibomlanak. Így, nézz csak rám – behunyta a szemét, azután lassan felnyitotta a fény felé, látszott rajta, hogy örül, amint minden világossá lesz körülötte.

Amint a hangok világa mindörökre bezárult számára, legfőbb öröme a színek maradtak. Ezért is lett egy falusi iskola énektanárából kertészeti alkalmazott.

A Kisfiú utánacsínálta: lehunyta, majd felnyitotta a pilláját. Megértette Ritát, és ő is örült.

– A szirmocskák kibomlanak – folytatta Rita –, és akkor történik a csoda.

– Én is meglátom?...

– Meg. Ha megvárod, biztosan meg fogod látni.

– Soká kell várnom?

– Soká. A csodákra mindig soká kell várni.

Együtt vártak a csodára.

És nemhiába: az aransárga kis szirmok kifeslettek, előbújt a porzók fekete bársonya.

– Csoda, csoda! – kiabált a Kisfiú, és tapsolt apró tenyerével.

– Felnyitotta a szemét!

Rita százszor is látta már a tulipánok nyílását, arra azonban még sosem figyelt fel, hogy a porzók mennyire hasonlítanak sűrűn nőtt, puha és nagyon fekete szempillákra. A Kisfiú rögtön meglátta ezt a hasonlóságot. Talán azért, mert az ő szempillája szakasztott olyan volt, mint a porzók: fekete, sűrű, puha.

– Ez a csoda? – kérdezte a Kisfiú, és felrebbentek a porzó szempillái, megmutatták boldog tekintetét.

– Igen, ez.

– És holnap? – kérdezte. – Meglesz még?

– Biztosan.

– Eljövök. Szabad?

– Gyere csak.

És eljött Ritához napról napra. Majd évről évre.

Már nem volt Kisfiú. Kamasz lett. Rita azonban továbbra is csak Kisfiúnak nevezte, sohasem másként.

Most egy éve, hogy az öreg Milka dühösen, villogó szemmel támadt neki, megfélelkezett arról, hogy nem hallja a kiabálását.

– Megkótyagosítottad a kisunokámat! Nálad tölti minden idejét! Miattad nem akar elutazni oda, ahol tanulhatna!

Elszakadni a Kisfiútól... annyi, mint az élettől elszakadni. De az öreg Milkának igaza van: a tanulás fontos. Rita, leplezve fájalmát, maga mellé ültette a Kisfiút, a szemébe nézett, és szándékosan olyan erős hangon szólt, hogy kellemetlenül hasson:

– Utaznod kell... Iratkozzál be! Tedd le a vizsgákat! Kell, érted, Kisfiú?

A gyermekes fürtök helyét már oldalt elválasztott haj foglalta el. De a halántéknál még kissé hullámos maradt. Szája fölött fekete pehely serkent. Csak a szempillái nem változtak, olyanok maradtak, mint a kifeslő tulipán porzói.

A porzópillák megrebbentek. Megmutatták a szemet. Az idegen, kemény, férfias tekintet.

– Hát jó, elutazom – mondta. – De nem úgy, ahogyan nagyanyám szeretné. A levelező tagozatra iratkozom be. És itt fogok maradni – tekintetével a kertészet felé intett, amely ott tarkállott az ablak előtt.

Nem, nem, semmi áron sem szabad elfogadnia tőle ezt az áldozatot.

– Nem maradsz itt! – kiáltott rá Rita. – Az egész világ... – összefüggéstelenül kiabált neki, nemigen hathatott meggyőzően. Inkább csak magának hajtogatta, hogy nem fogadhatja el ezt. Nem szabad elfogadnia. Bármennyire szeretné.

Amaz türelmesen végighallgatta, s tekintetében az előbbi férfias eltökéltséggel válaszolta:

– Pedig így lesz. Mindent átgondoltam. Már régen. Igen, Rita!

Csak a legbensőségesebb pillanatokban nevezte így. Olyankor, amikor tökéletesen megértették egymást. Amikor ő nem volt tanuló és Rita nem volt tanító. Amikor egyenlőek voltak.

*

– Szabad levágnom néhány tulipánt, Rita?

– Természetesen.

Színházba készültek. Rita már csak egyetlen műfajt tudott élvezni: a balettet. Ha ismerte, a tánc ritmusa feltámasztotta emlékezetében a zenét, s az megszólalt benne.

A Kisfiú megértette ezt, és időről időre azzal örvendeztette meg Ritát, hogy jegyet hozott neki. Aznap éppen a kedvencére, A hattyúk tavára készültek.

Egyáltalán, ez a nap csupa ünnep. A Kisfiú egy álló hétig távol volt, vizsgázott. Ma pedig a helyi érdekkörrel futott a kertészetbe, le se téve aktatáskáját, s már messziről kérkedett, magasra tartotta szétterpesztett ujjait, így mutatta: egyes, Rita, egyes!

Ritának is volt mivel kérkednie: épp aznap bontott virágot egy új fajta. Egyszerre négy tövön. És mindegyik egyformán dupla-

szirmú. A hullámos szélű, fehér kis szirmok szinte itták a napfényt, s az erek mintázata, amely csipkeként borította őket, szinte fehérebb volt a szirmoknál is.

Ha valaki, úgy a Kisfiú meg tudta érteni, mekkora győzelem ez. Jól tudta már, hogy vajmi kevés az egyik virágról a másikra eljuttatni a hímport. Hanem azután még türelmesen ki kell tenyészteni az aprócska hagymát, aztán várakozni. Várni évekig az eredményre: győzelem lesz vagy kudarcc? Száz kudarcra jut egy győzelem.

És mint gyermekkorában, mint legeslegelső idejövetelekor, a Kisfiú ezúttal is térdre ereszkedett a virágok előtt. Aztán sorra kezébe vette mindegyiket. Majd talpra ugrott, és dalolni kezdett. Rita az ajka mozgásáról olvasta le a szavakat.

– Csoda, Rita, csoda! Csoda, Rita, csoda! Csodák csodája!

És táncra perdült saját nótájára. Mozdulatainak ritmusáról pedig Ritában egyszer csak megszólalt a csintalan dallam: a kis hattyúlányok tánca... Nevetve úgy tett, mintha légies szoknyácskáját emelné magasra. És kacagott, nyilván azért, mert elképzelte, milyen látványt nyújthat.

– Így nevezzük el – szólta a Kisfiú, megint a virágok felé hajolva, s olyan lassan mondta, hogy Rita mindenképpen megértse. – Hattyúlányok tánca. Nem rossz virágnév, ugye?

Ő szokott nevet adni az új fajtáknak. Tavaly is, amikor egy virág az anyjától, a vad alpesi tulipántól a bíborszínét, az apjától pedig szirmainak kecses alakját örökölte, a Kisfiú az Erika leánynevet javasolta. S amint kimondta, mindjárt bele is pirult.

Hát persze, mindenkinek megjelenik egyszer az életében a maga Erikája... Hát, csak viselje az a virág a Kisfiú első szerelmének a nevét...

– Hattyúlányok tánca. Jó lesz?

Egyik kezének ujjaival tenyerén dobolta a pajkos ritmust:

– Mint négy balerina, olyanok, nem igaz Rita?

Rita máskor is alig tudott nemet mondani a Kisfiúnak. Most pedig... Aznap korán reggel a szélső virág, a legfejlettebb bomlott ki elsőnek. És akkor Rita, akárcsak most a Kisfiú, felfedezte,

mennyire hasonlít egy balett-táncosnőhöz. Nyomban el is keresztelte kedvenc balerinájáról.

Mintha mentegetőzne, szinte akadozva mondta:

– Tudod... azt akarom... Szeretném ezt a fajtát... Tánya...

A fiú lelkesedett a gondolatért.

– Hogy is nem jöttem rá rögtön! Pontosan olyan, mint Tánya! Egyébként ma ő fog táncolni.

*

Az előadás vége mindig fájdalmat okozott Ritának. Megszakadt a lelkében szóló zene, s a csend láthatatlan, tömör fala ismét elválasztotta őt a külvilágtól. Abban a pillanatban pedig újra megszólalt benne az elpattant zongorahúrnak az a véget nem érő, elnyújtott hangja. És feltámadt mindaz, amivel soha nem tudott, de nem is akart megbékélni.

A Kisfiú nyilván tudta mindezt. Ilyenkor karon ragadta, úgy vezette át a néma tömegen, a hangtalan városban keresztül.

Most is a Kisfiú állt fel elsőnek, abban a szempillantásban, amikor a függöny legördült.

– Várj! – olvasta a szájáról Rita, aztán a Kisfiú megmutatta neki a nála lévő hosszúkás tulipáncsomagot.

Rita bólintott, kihajolt a páholyból – a Kisfiú mindig páholyjegyet vett, hogy Rita jól lásson – lefelé nézett a számára hangtalanul tapsoló nézőtérre. Várta, mikor jelenik meg a Kisfiú a széksorok között.

Azonban a színpadon jelent meg, a színpalak mögül szaladt elő. A világosító észrevette, rögtön ráirányította a reflektor kékes fénycsóvját. És ebben a fényben titokzatos gyertyaként villant meg a Kisfiú kezében egyetlen szál tulipán: a dupla szirmú fehér virág a rugalmas hosszú száron – az, amelyik elsőnek nyílt ki.

Tánya Kurila éppen felegyenesedett a meghajlásból, és rögtön megpillantotta a Kisfiút. Az átadta a virágot, mondott is valamit, majd meghajolt. Tánya Kurila a melléhez szorította a tulipánt, szabad kezét pedig tenyerével felfelé fordítva előre

nyújtotta: csendet kért. S a földszinten egyszerre megálltak a tapsoló kezek.

A balerina a színpad széléhez vont a Kisfiút. Ez csak állt egy percig, majd összeszedte a bátorságát, tekintetével megkereste Ritát, és mély tisztelettel meghajolt feléje. Haja a homlokába hullott. S a nézőtér nyomban ugyancsak a páholy felé fordult!

A Kisfiú beszélni kezdett. Rita nagy izgalmaiban képtelen volt az ajkáról egyetlen szót is leolvasni. Abból azonban, hogy most már nemcsak a nézőtéren, hanem az erkélyen és a páholsorokban ülők is mind felé néztek – nem a színpadra, nem a Kisfiúra és nem Tánya Kurilára, aki mint egy fáklyát tartotta feje fölé a tulipánt – Rita megértette, hogy a Kisfiú róla beszél. Amikor befejezte, a színpad legszélére lépett. Ekkor Tánya Kurila, egyenesen Rita szemébe nézve, nagyon mélyen meghajolt:

– Köszönöm!

Rita egyszerre úgy érezte, mintha hallaná a táncosnő hangját, amely izgatottan és ezért igen erősen csengett. Majd úgy érezte, hallja a nézőtér tomboló ünneplését is. És az a keserű érzés, az az áthatolhatatlan üvegfal közte és az emberek között, már nem volt többé.

Nyomtalanul eltűnt.

Bagoly Andrea

Adjatok levegőt

*Hozzászoksz végül a benned
tátongó szakadékhöz,
a fejedbe zárt közhelyekhez,
téveszmékhez.*

*A rettegés ólomszárnyait
magadra veszed,
úgy próbálsz meg repülni
a keresztút szelleméhez.*

*Hozzászoksz, hogy magad vagy,
a nyomorod áldozata lettél.
A börtönöd falai mögül kihez
fohászkodsz a megmentésért?*

*Hozzászoktál
már a vér rezes illatához, ami a
kezedhez tapad?
Ki fog megmenteni? Majd az Isten?
Könnyeid elnyeli a tenger.*

Feloldódik

*Az ébredés egyidős
a földdel,
bár az ébredés
legtöbbször keserű.
Feloldódik a torokban
lecsúszó pirulákkal*

*s azzal a tompa fénnnyel,
amit a lámpa sugároz,
ha az ágyad mellett
éjszakára égve hagyod,
hogy ne nyeljem el
álmodban a sötétség.
Az ébredés öli meg az embert,
nincs benne könnyörület.*

A felhőidéző

Doina Adriana Nicolăiță versei
Böszörményi Zoltán fordításában

Kivágtam a napokat

*Elment mellettem a nap,
elhanyagoltam,
nem ihlettük meg,
de nem is zavartuk egymást,
nem ugyanazok a dolgok foglalkoztattak,
valami más választott el minket,
tisztas távolságot tartottunk,
ki-ki a maga intimitásában,
kötődések és függések nélkül,
a maga kedve szerint.
A falon egy naptár
kivágott napokkal –
át lehetett látni rajtuk,
szabadon járhattál
bármely irányba,
nem kellett visszatérned,
vagy visszatérhettél,
senki sem tiltotta meg.
Ahogy nézted,
láttad: az élet
nem álmatlan éjszakákból és napokból áll.*

Decupam zilele

*A trecut ziua pe lângă mine
am neglijat-o,
nu ne-am inspirat reciproc
nici nu ne-am deranjat,
nu ne locuiau aceleași preocupări,
altceva ne despărțea
păstram distanța
fiecare în intimitatea ei
fără dependențe, fără atașamente,
în voia bunului plac.
Pe perete un calendar
avea zilele decupate
vedeai prin ele
puteai trece nestingherit
în care sens doreai
puteai să nu te mai întorci
sau puteai să tot revii,
nu-ți interzicea nimeni.
Tot privind,
Vedeai cum viața
nu stă în zile și nopți nedormite.*

A forma nélküli mélyben

*A forma nélküli mélyben
minden elkezdődik,
írott szabályok nélkül,
a könyvtárak levegőbuborékok.
Ott állsz a gondolatok némasága
és a kezdet magja között,
ott már
nincs hová menekülnöd önmagad elől,
ott,
a csend mögött,
a semmiből születik a semmi,
és nem tudhatod, mi következik.
Hatolj mélyebbre,
kíváncsibban,
oda,
ahol a képzelet már nem visz tovább.*

În adâncul fără formă

*În adâncul fără formă
începe totul
fără reguli scrise
bibliotecile bule de aer
stai între mușenia gândurilor și
sămânța începutului
acolo nu
mai ai unde fugi de tine însuși,
acolo
în spatele tăcerii
nimic pe nimic se naște
și nu poți ști ce va urma
treci mai adânc*

*mai curios
acolo
unde imaginația nu ți-e de ajuns.*

Amikor a fiatalság kibúvót keres

*Amikor a fiatalság kibúvót keres,
minden elkezdődik,
mint egy törvívó bajnok,
folyton mozgásban,
plakátokat néz, adrenalint,
megíratlan korszakokat,
nem vár,
nem fáj neki sem az idő, sem a halál,
átadja magát az örületnek.
Teljes önelégültség.*

Când tinerețea se eschivează

*Când tinerețea se eschivează
începe totul
ca un campion floretist
se tot plimbă,
privește afișe, adrenalină,
epoci nescrise
nu așteaptă,
nu o doare nici timpul nici moartea
nebuniei îi face loc.*

O excelentă complacere.

A felhőidéző

*A felhőidéző
egy utolsó lélegzetben,
lopva lépked
a szegélyezett kövön,
a föld örvényében,
ahol
csillagáradat
nyelt el.*

Solomonarul norilor

*Solomonarul norilor
într-o respirație ultimă
pășind tiptil
pe piatra tivită
în sorbul pământului
unde
puzderia de stele
te-a acaparat.*

A kéz nélküli szépség karjaiban

*A szomorúság szétszaggat,
az ürességet semmi sem tölti ki,
kérnél egy kehelynyi fényt,
álcázod magad,
inkább folyadékokat iszol,
az öröm néha fáj,
nem éred el,
a szélbe engednéd,*

*és mégis ellenállsz,
csak az ölelés old fel
a kéz nélküli szépség
karjaiban.*

Prins în brațele frumoasei fără mâini

*Tristetea sfâșie
golul nu se umple cu nimic
ai cere un pocal de lumină,
te camuflezi
mai bine bei fluide
bucuria uneori doare
nu poți ajunge la ea,
ai flutura-o în vânt,
și tot opui rezistență,
doar îmbrățișarea înmoaie
prins în brațele frumoasei
fără mâini.*

DOINA ADRIANA NICOLĂIȚĂ költő és esszéista, a temesvári Nyugati Egyetemen szerzett filológusi diplomát (román nyelv és irodalom – latin nyelv és irodalom). Öt verseskötete jelent meg: *Inlucidare* (Tisztulás), 2009; *Împreună-Separat* (Együtt–külön), 2020; *Răsfrângerii în infinit* (Visszfények a végtelenben), 2022; *Așteptările* (Várakozások), 2023; *Mâna nevăzută* (A láthatatlan kéz), 2023. Költészetéért (2023), valamint irodalomkritikai munkásságáért (2025) díjazták a Kulturális Folyóiratok Országos Kollokviúmán. Versei és esszéi több rangos folyóiratban jelentek meg, köztük a România literară, az Apostrof, a Ramuri, a Luceafărul de dimineață, a Neuma és a Discobolul hasábjain. Az aradi Arca folyóirat irodalomkritikai rovatának vezetője. Fenti versei idén láttak napvilágot *Când începe totul* (Amikor elkezdődik minden) című kötetében.

„áss egy kutat és kérd a forrásait”

Nicolae Tzone versei
Balázs F. Attila fordításában

V [mit csinál a szemed a vízkövek
és a kővizek között...]

*mit csinál a szemed a vízkövek és a kővizek között szerelmem
kérdi a kedves
keresd ami nincs válaszolom keresd a jövőt keresd azt a földet
amire felépíthetjük közös házunkat*

*

*áss mondja jézus áss egy kutat az árvízbe
áss egy kutat és kérd a forrásait
hogy áthaladjanak rajtad
és íme ások a tenyeremmel az árvízben
egyfajta alagutat csinálok benne
amelybe folyton elmerülök újra és újra elmerülök
de ennek az alagútnak a vége elfut az ujjaim hegyétől
hideglelősen az árvízben
jézus testvér miért mondod nekem hogy ássak egy kutat az árvízbe
amikor világos hogy hiába ások esélyem sincs
egyetlen igazi forrásra bukkanni
áss és higgy áss az özönvízben amíg az ujjaid
mindkét kezeden el nem kezdenek lángolni
nézd jézus lángolnak az ujjaim mindkét kezemen
de még mindig nincs nyoma nincs nyoma
nincs nyoma az áhított forrásnak
áss mondja jézus áss egy kutat az özönvízben*

*áss egy kutat és kérd a forrásait
hogya áthaladjanak rajtad*

*

*egy vers a vállamon térdel és mondja versimáját
a versistenhez*

2010. március 26. – 03.37

VI [ma bátor voltam a könyvhajó fedélzetén
lendületet vettem és nekiütköztem...]

*ma bátor voltam a könyvbárka fedélzetén
lendületet vettem és kosként amilyen erősen csak tudtam
nekiütköztem homlokommal az ég köfelhőinek
utána sok vér folyt a homlokom bőre alól
de nem esett nagyobb bajom
nem hagytam magam újra és újra kosként
nekiütköztem homlokommal az ég köfelhőinek
és csodák csodája az ég köfelhői megrepedtek
és a résen keresztül olyan magasra ugrottam
amilyen magasra csak tudtam
elértem az ég túloldalára
és itt végre világosság volt és csend a köfelhők ragyogtak
mint egy sima kékszörű állat háta
innen az ég túloldaláról a sima kékszerű köfelhők
gyengédeknek és hozzáférhetőeknek tunktek
talán időnként kimegyek sétálni oda a kedvesemmel
hogya ne rohadjunk el a mozdulatlanságtól
a bárka fedélzetén
ó nem gondoltam volna hogya valaha bármi mást is láthatok
mint hurrikánokat és könyörtelen pikkelyes vízcunamikat
mint hallucinációs élettelen viharokat*

vagy a megszilárdult halál hatalmas tömbjeit
nem gondoltam volna hogy valaha is
képes leszek mást is megtapasztalni
mint a szörnyű pokollal bélelt vízbörtönt
bátor vagy ember visszhangzik egy hang a fülemben
amely ismerősnek tűnik
bátor vagy de ha nem állítom meg a vér szökőkutat
amely a homlokodból ömlik soha nem fogod látni
apád sétáló sírját
és nem fogsz tudni anyád szemébe nézni aki zseniálisan sír
sem a kedvesed szemébe nézni aki most vette észre a távollétedet
a bárkából és úgy kiált utánad mint egy kígyó szájából
nem fogod tudni simogatni és megcsókolni
én nicolae vagyok mondom tudom ki vagy mondja én
választottalak
hogyan legyél hogy előbukkanj a jelenlegi özönvíz után
egy másik embertömegben egy új törzsben amelyben az emberek
versek és a versek emberek
te vagy „az aki van” biztosan te vagy „az, aki van”
igen fiam „az vagyok aki van”
és olyan hangosan nevet ahogy csak bír
igen igen „én vagyok az egyetlen aki van és aki lesz”
és hogy választottál ki engem ó istenem
verseket írok ez az életem
és nem ritkán a halálom is
de a versírás ó istenem a hétköznapi halandók számára
nem jelent semmit
lélegzem és verseket írok és néha mint ma is
félelem nélkül homlokommal
a merev fekete kőfelhőnek ütközöm
ilyen vagyok én mióta megszülettem
bármilyen falnak nekiütközöm a homlokommal
bármilyen időben vagy nemidőben
ma bátor voltam lendületet vettem
a könyvbárka fedélzetéről

*és kosként amilyen erősen csak tudtam
átütöttem homlokommal a köfelhők egét*

*

*az istenvers lebeg az árvíz felett
olyan képességgel ami lenyűgöző
az istenvers mindannyiunkat beborít hangjával
és fényével mely szinte megvakít minket
nem tudom hogyan és miért de nem vakít meg minket
sőt számtalanszor megsokszorozza a látásunkat
az istenvers megsimogatja a homlokomat
ahogyan csak jézust szeretett fiát simogatja
az istenvers megsimogatja anyámat és a kedvesemet is
és arra ösztönzi apámat hogy félelem nélkül járjon
a könyvbárka fedélzetén nyomorúságos sírjába ragadt
fejével és nyakával
az istenvers feltűnően hasonlít a versemre
amely éppen most olvasta el jézus ajkán a mosolyt
miközben az atyjával beszélt aki nagyon hiányzik neki
az istenvers pontosan az én versem amikor
a mosolyt olvasom jézus ajkán miközben az atyjával beszél
aki annyira hiányzik neki*

*

*nincs senki körülöttem és kedvesem körül
százmillió élet és halál távolából
nincs senki anyám és apám körül
százmillió élet és halál távolából
nincs senki körülöttünk aki hallhatna minket
és aki láthatna minket százmillió élet és halál távolából
nincs semmi sem előttünk sem mögöttünk
százmillió élet és halál távolából
az új özönvíz vize keményebb mint a kő
ez egy halvány metafora mert sehol sincs nyoma a kőnek*

*a kő kő nem más mint egy emlék bennem
és a kedvesemben és anyámban és
vándorló sírjának földjébe öltözött apámban
nincs senki körülöttem és a szerelmem körül
százmillió élet és halál távolából*

2010. április 10. – 15.40

VII [kívánok egy csésze teát de a könyvbárákán nyoma sincs csészének...]

*kívánok egy csésze teát de a könyvbárákán nyoma sincs csészének
és semmi nyoma teának
talán szeretnék megkóstolni egy pohár vörösbort
de mi az a pohár de mi az a bor
szeretnék elolvasni egy verset ion vinea-tól
gyönyörűen papírra nyomtatva egy román nyomdában
a huszadik században de mi az a papír
mi az a nyomda és a huszadik század
hol lehet most ion vinea
mit csinál könyvek és sír nélkül
a földön ami már nem létezik
ó istenem melyik másik égbolton írja át most vinea
a víz által elnyelt verseit
az új özönvíz jaj nekem nem az új özönvíz
az új özönvíz valójában az özönvíz
az egyetlen özönvíz
én nem kaptam fát a bárkához nem kaptam
növényeket magokat állatokat és madarakat
semmit semmit abszolút semmit sem kaptam és talán ha
nem írtam volna meg homlokom alá a versbárkát
már rég elmerültem volna a szörnyű vízben
és a csontjaim elrothadtak volna a testemben egytől egyig
és a húsom is sejtről sejtire*

*feloldódott volna és szétszóródott volna
hiányzik egy csésze tea de a hajón
nyoma sincs csészének és nyoma sincs teának*

*

*mit tegyek hogy elfelejtsem hogy semmi sincs és semmi sem lesz
ami volt
kedvesem a fejem alá helyezi a combját és a combja
párnává válik hogy aludjak rajta vagy fehér és finom papírrá válik
amire írhatok
ó jaj az árvíz idején írt verseknek amelyeket a kedvesem forró
combján
írtam elpárolognak mintha soha
nem írták volna meg őket
a vers megmenti testünket a vers megmenti húsunkat
a vers az első pillanattól fogva az élet emlékévé válik
és a halál emlékévé is
a vers idővé változtat minket olyan idővé ami megmarad
és amikor már nincs élet és amikor már nincs halál
a vers az idő bőrével és húsával táplál minket
ami volt és az elmúlt idő emlékével
és vállunkra és nyakunkra feladja az idő ingét
és amikor már nincs élet és amikor már nincs halál
ma a határtalan időt térdre kényszeríti
a kiáradt özönvíz
ma minden idő jég alatt rejtőzik
ami soha nem fog elolvadni
ma a versem végleg átveszi az idő helyét
ami volt ami van és ami lesz
ma csak a vers maradt meg abból ami valaha volt
és nem nyelték el a vizek
ma a vers megmenti a tegnap a ma és a holnap idejét
a haláltól*

*mit tegyek hogy elfelejtsem hogy semmi sincs
és hogy soha nem lesz semmi abból ami volt*

2010. április 10. – 19.15

NICOLAE TZONE a kortárs román irodalom egyik kiemelkedő alkotója; költő, szerkesztő, kiadóvezető és az avantgárd kutatója. 1958. május 10-én született a Duna partján fekvő Maluban. 1977-ben érettségizett a giurgiui 2. számú Elméleti Líceumban (ma: „Tudor Vianu”). 2012-ben a Bukaresti Egyetem Bölcsészkarán doktorált, disszertációjának címe: „Geo Bogza és a román avantgárd”.

A bukaresti Vinea Kiadó igazgató-tulajdonosa. Szintén az ő nevéhez kötődik az ICARE-t (Institutul pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene) megalapítása, amely a román és európai avantgárd művészet kutatására specializálódott szervezet. Jelentős szerepet játszott olyan avantgárd szerzők újrakiadásában és népszerűsítésében, mint Tristan Tzara, Gherasim Luca vagy Ilarie Voronca.

Verseiben gyakori a kisbetűs írásmód, a központosítás elhagyása és a vizuális elrendezés hangsúlya. Költészete erősen kötődik az avantgárd hagyományhoz, egyszerre személyes, metafizikai és ironikus hangon szólal meg.

Legutóbbi kötetei:

zece elegii (Tíz elegia), versek, Vinea Kiadó, 2021

niciodată nu există învingător (Soha nincs győztes), versek, Vinea Kiadó, 2024

cioplitorul de măști (Maszkfaragó, társszerzők: Mihail Gălățanu és Nicolae Tzone), versek, Vinea Kiadó, 2024

este așa privesc cu admirație (Így van, csodálattal nézek), versek, Vinea Kiadó, 2025

387 de poeme (387 vers), válogatta: Șerban Foarță, Gheorghe Grigurcu, Miron Kiropol és Nicolae Tzone, előszó: Ion Pop, Vinea Kiadó, 2025

Legjelentősebb elismerése:

Petre Stoica Irodalmi Díj, XI. kiadás, Temesvár, 2024

*

Kritikai visszhang

René Daumal a költőket a „fekete költészet” és a „fehér költészet” művelőire osztotta. [...] Nem fér kétség ahhoz, hogy Nicolae Tzone lírája [...]

az első kategóriába tartozik, [...] az imaginárius világ korlátlan „erőinek” birodalmába, melyek szembeszegülnek a valósággal. [...] Lázadó, non-konformista beszédmódja mögött Tzone újrateremti a világ életanyagát, a világ újbóli elbűvölésének (*„le réenchantement du monde”*) szellemében.

(Gheorghe Grigurcu)

Nicolae Tzone maga is, akárcsak az 1930-as évekből ismert Ilarie Voronca, egy újabb „képmilliárdos”, a nyelv „operátora”, aki olyan meseteri ügyességet mutat, [...] amellyel a kortárs költők közül csak kevesen rendelkeznek. [...] Tzone költészetéről sokat és elismerően írtak – költészetünk és irodalomkritikánk olyan jeles alakjai nyilatkoztak róla, akik művét egyaránt lenyűgözőnek találták vízióinak tágassága és a meglepő nyelvi társítások mozgékonyasága miatt, hiszen a legkülönbözőbb kifejezésmódok regisztereiben mozog magabiztosan.

(Ion Pop)

A balkáni Aphrodité évszázadokon át tekerte eukaliptuszlevelekből készült biciklijét, hogy végül menedéket találjon Tzone bárkájában. Egyfajta extatikus fény lebeg a foszforeszkáló óceán felett: a költészet hajója előrehalad.

(Andrei Codrescu)

Egy dolog biztos: ha az egész román irodalomból csupán egyetlen könyv maradna fenn, melyet ez a különös, vad, kegyetlen és kiteljesedett költő írt, a posztapokaliptikus világ sokat megtudhatna rólunk – kiderülne, kik voltunk, hiszen Tzone költészete megőrzi az emberi genetikai kódot, s egyben a nemzeti és irodalmi sajátosságot is. Tzone nem csupán elképzelt történeteket fabrikál: ő valós, megélt, gyakran a legmagasabb fokú érzékenységgel átélt eseményeket képzel el újra.

(Maria Pilkin)

Nicolae Tzone egyben finom kalligráfus is, aki esztéta módjára gyönyörködik a formában, a képek ékszerésze, akiben – akár a régi mesterekben – elevenen él a jól elvégzett munka tudata. [...] Könyvről könyvre egyre inkább feltárul előttünk az idea megszállottja, aki a költészetért él; képzeletvilága – szinte egyedülállóan buja a kortárs román lírában – azt a kiváltságot biztosítja számára, hogy akár teátrális és szándékosan túlzó beszédmódját is magasrendű lírává tudja transzformálni. S amikor majd egyszer (miért is ne?) felépül a költészet katedrálisa, Nicolae Tzone kétségkívül a főpapok egyikeként kerül be abba.

(Octavian Soviany)

A HÓNAP ALKOTÓJA

Rimóczi László

Újratervezés

Kehidakusztány egy Isten háta mögötti, meghatóan kietlen kis tanyáján Józsi néni egy szál szalmakalapban feji a tehenét a pajtában, miközben azon morfondírozik magában, hogy ha majd egyszer meghal – tán nem is oly sokára –, legfeljebb háromezer év múlva szeretne csak reinkarnálódni, amikor már a teljesen felesleges fajok zöme biztosan kihalt e bolygón. Mondjuk, az emberi faj, konkrétan és egészen, úgy, ahogy van. Mert az emberiség valamennyi problémája az ember miatt van. Mert az ember különböző nyugtalankodásai miatt támad minden zaj és baj, bűn és bűnhődés, rossz és rossz e földön. ...*A fényesre erodálódott elméjű* Józsi néni majd akkor születne legszívesebben újra, ha beköszönt egy valódi űrkorszak, s mindenki a legmodernebbül békés már, > ám aki mégis gyűlölködne, meg szívesen buzgálkodna forradalmilag, azt az Űristen tüstént elpárologtatja lézerszemével mindenféle teketória és hosszas tárgyalás meg zugügyvéd nélkül.

...Abban a világban nincs több bús szürkeség, se gyűlöletbeszéd, se véget nem érő polémia, csak hosszan elterülő smaragd-zöld legelők, csilingelő nyerítések és lucernapuding. Nincs több penész, se pénzmosás, se megalázó zabla, se sarkantyú. Nincs pocsek túlfogyasztás, pazarlás, se hulladékgyár. Nincs több faji zavargás, se fundamentalista lázongás, nincs több osztályharc, a rasszizmus pedig okafogyottá válik, > mert mindössze egyetlen hibrid faj népesíti be a földet, a Lóember. Vagy Emberlő. Vagy lóklón. ...Félig emberek, alulról meg paripák. Mert az ember és a ló génjeiből összegyúrt mutáns sokkal rentábilisebb, mint a sima ember, aki fizikailag kicsi, lassú, pulóver nélkül fázik, örökké tö-

rékeny, nincs sörénye és nehezen viseli, ha a hátára ülnek. ... Egy új és stabil létformáról van szó, mely abszolút fenntartható, környezettudatos és vegetáriánus. > Habár vannak problémák, mert a ménesben közlekedők elfoglalják az egész sétányt, ám a spon-tán itt-ott elpotyogtatott, nagy mennyiségű végtermékük társadalmi vonatkozásait ugyanúgy nem érdemes túlgondolni, mint azt, hogy ki a telivéreb.

...Szóval egy merőben új civilizáció ragyogja be a bolygót. Ám a régieket nem irtották gorombán ki, hiszen még maga az embe-riség is beismerte anno saját fajának elavultságát, hiábavalóságát, így hát a lónép békés csendben hagyta elfogyni őket, kihalni, el-múlni, hiszen a tervezett evolúció nem lóverseny.

...E lónemzedék igen összetartó önmagával, csak kifelé zárkó-zottabb, mindössze a Vénuszon élő, kénsavtűrő muréna közös-séggel és az enyhén túlnépesedett busa kolóniákkal áll diplomá-ciai és kereskedelmi kapcsolatban, mert a földi tévécsatornákat ők szolgáltatják (köztudott, hogy „ha a murénák összeállnak a busákkal, ott szem nem marad szárazon”, híresek az igényes szó-rakoztató műsorok gyártásáról), de más tekintetben amúgy nem járnak össze a lóemberekkel.

...Ilyen ez a szép új világ. Nincs többé abraktalanság, és a legális kockacukormezők oly könnyedén hozzáférhetők a lónép számá-ra, akár a biodiverz gazdaságokban termelt sárgarépa-állomány. Persze még e idilli ökoszisztémába is könnyedén beköszönhet a szar – nincs mit tenni, jobbára ilyen a teremtés és pusztulás örök-ké lüktető tánca, a védikus teremtésmélet szerinti ritmikus cik-likusság. Mert: tegyük fel, hogy eme utópisztikus kentaur társada-lom csúcán áll egy királynő, aki félig kanca, félig királynő, s egy szép nap unatkozni kezd, mert minden túl kerek és túl jól megy. És akkor szájával rút mulatozásba kezd, szívében az eretnekség igényének bős lángja lobban, s felrúgva a rendet, hatalmával ön-célúan visszaélve, elüget egy Időlyukhoz, mert retrográd érzelmei támadnak. > Tudja, hogy az időlyukban előre, a jövő irányába nem lehet haladni, csak visszafelé. És ő bizonyos tekintetben vissza is vágyódik valahova, ...nem tudja, konkrétan és képszerűen hova,

mert a régiek összes vívmánya, emléke, tudása és kulturális miegyebe központilag törölve lett, hogy tisztán indulhasson az új faj – csupán egyetlen zenei műfajt tartottak meg az Ősöktől, a techno-klezmert, mert négy lábon is jól lehet rá ropni. > Szóval, a királynő megáll az Időlyuk előtt, maga sem tudja, hová tartana, csak valahova visszafelé... aztán felnyerít, majd fejest ugrik a fodrozódó időhullámokba. Fogalma sincs róla, hogy az idő örvénylő mélységéből a szingularitás szubatomi szellői az 1930-as évek Észak-Walesében vetik partra. Érkezése után, hogy a múltban senki ne rémüljön tőle, új testet kalibrál magának sebesen, ami immár teljesen hagyományos „régieemberes”, kicsit sem lószerű. Új és korhű lábaival aztán besétál egy közeli városkába, ám a kultúrsokk nem marad el. > Talán szíve sóhaját hallották meg az idő istenei, mert a primitív izgalom, a nyers rögválóság és a züllött elmaradottság egyik aktív korszakába és helyszínére toppant be. ...A királynő mélán, elcsigázottan, de cseppet sem erőltlenül lapozgat a feltáru-ló látványélmények közt. Beépített transzlátorprogram teszi zökkenőmentessé a helybeliekkel folytatott kommunikációt. Mivel a kreált emberteste elég jó nő, hamar szemet is vet rá egy fiatalember. Így ismeri meg a királynő a korán árván maradt kefekereskedőt, Scott McKenzie-t, aki egész nap kefét köt. > Már az első találkozásuk alkalmával megosztja az inkognitóban lévő turistakirálynővel, hogy a jó kefének a prima minőségű lószőr rost a titka, mert így lesz tartós a sörtéje. A királynő fújtat egyet, majd jobb lábával önkéntelenül kaparni kezdi a földet, ám az érdekes tájékoztatásért cserébe beavatja a fiút a nukleáris gasztronómiába, amiből Scott nem sokat ért. ...Néhány korsó szüretlen árpasör után Scott McKenzie bemutatja a királynőt a Szemfüles Varjú pultosának, aki azonnal bele is szeret a szépséges idegenbe. Mivel az érzelem kölcsönös, szinte még aznap egymáséi lesznek, és örökbe fogadnak egy nagy kisfiút, Scott McKenzie-t. Szerelemszínű, balzsamos heteket élnek hármasan a hosszú, illatos naplementék alatt.

...Ám kapcsolatuk lassan kihűl, úrrá lesz rajtuk a közös magány, amin már a legintenzívebb párterápia sem segít, jottányit sem! A királynő visszavágyakozna régi státuszába – ami szintén

magányos volt bár, de legalább proaktív. > Már úgylis késő bánat, mert ha akart volna sem tudott volna visszaugrani, hisz a téridő folyosók bizony még mindig egyirányúak, ott nincs retúrjegy, karácsonykor sem... Legfeljebb még visszább mehet, ha akar.

...Mindegy is, mert az időközben magára hagyott lóbirodalom hanyatlani kezdett, így a múltban ragadt királynő státusza lassacskán okafogoyottá vált. > Azért történt mindez, mert a suta lónő üresen hagyta trónját, régen se meg nem volt, és senki más se, aki négy patával állt volna a földön, s annyira értett volna a világalomhoz, olyan transzcendens módon, ahogyan ő. Nem készültek preventíven ilyesmi önkéntes államcsínyre, így utódlásra sem került sor, „és túl strapás is a királynősködés” – fanyalogtak fújtatva az udvarhölgyek is.

– Stop! Újratervezés. Mert ha ilyen körülményes az a három ezer év múltai világ is, akkor inkább sehova sem akarok újjászületni – sóhajt Józsi néni, miközben szakszerűen tovább feji a tehenet.

Álomrendészet

...hol volt, hol nem volt! Élt egyszer egy bölcs apa, aki éppen nyugovóra téréshez készülődött volna álmokapszulájába, mikor benyargalt hozzá korosodó gyermeke, kinek kisvártatva esti mesélni is kezdett:

– Azt mondják, fiam, hogy az álmok csupán az alvó lélek csalóka felbőffentései. Talán így van, talán nem, de az Álomrendészet azért akarta ellenőrzés alatt tartani az álmainkat annak idején, mert szerintük zavaró anomáliákat idéztek elő az elménkben. ... Amikor az álmokrendészeti szerverek még hivatalosan működtek, minden tizennyolcadik életévét betöltött polgárt automatikusan rákötöttek a rendszerükre... Regisztrálták az édesapámat, ahogy az ő édesapját is... Egy felhőből érkeztek az előre installált állami

álmodok, és ha valaki nem azokat álmodta, szabálysértést követett el; a szabad álmodás tilos volt, álomszkenner ellenőrizte az álmodás előírás szerű lefolyását, és ha bárki privát éjszakai élményekben gyönyörködött, nem pedig a sekélyes és színtelen álmokban, azt a rendszer azonnal érzékelte... s bár megszakítani nem tudta, értesítette az Álomközpontot, az álmodó pedig Retorzióban részesült, ami akár alvásmegvonást is jelenthetett, ...de ezekről már tanultál az iskolában. ... Az álomtörvény bevezetése után a gazdagabbak szinte azonnal elkezdtek keresni a kikaput, és meg is találták; busásan honorált bérálmodó helyettesítőkkal álmodtattak meg valami törvényeset, míg ők pár órára lekapcsolták magukat a hálózatról, és szabadon álmodoztak... hogy ezt technikailag miként valósították meg, nem tudjuk, még a rendszer bukása után is sok minden maradt homályban... Az Álmos Törvénykönyvtől eltérő, külön álmokat elsumákolni nem lehetett, mert az utolsó mellékkaraktert is észlelte az algoritmus... minden rendhagyó narratívát, rezdülést akceptált és analizált... Ébredés után a törvénysértők gyakran megpróbáltak fedősztoriként gyorsan ráálmodni valami mást a rebellis álmukra, valami törvényeset, de ez ritkán sikerült nekik... Mindig azzal nyaggattam apámat, hogy árulja már el, ki táplálja bele abba a felhőbe a legális álmokat, és mi alapján, de ezt a részét ő sem értette... Valami olyasmit válaszolt, hogy széttöredezett, mentésből helyreállított, használt álmokból újakat konvertáltak, vagy sematikus képpé kódoltak hivatásos álomvisszafejtők által megírt, stilizált szövegeket, de olyat is hallott, hogy a lefűlelt és karanténba helyezett, illegális álmokat kvantumcirkulációval addig fárasztották, míg a személyes információtartalmuk ki nem fakult, aztán a végleges elenyészésük előtt a makroadat finomítók kiszedték a megmaradt kerettörténetet, meg a használható háttereket... Egyes pletykák szerint a rendészeti operátorok titokban dolgoztatták is az álmodókat, hogy álmukban sztorikat bányásszanak nekik. ... De most elmondom a lényegét, amiért voltaképpen elkezdtem mesélni neked ezt az egészet... Mindig is éreztem, hogy álmaink többek annál, mint sokan hiszik... fegyelmezhetetlenek és örök zabolátlanok... Szóval, volt egy álmom, ...bocsáss meg,

hogy nem találom a megfelelő szavakat, de ehhez nincsenek is tán megfelelő szavak... Egy idegen világban jártam, ami kicsit hasonlított a miénkre, ...s amint megláttam azt a dimenziót, mintha az is meglátott volna engem... Először azt hittem, valami rendszerhiba miatt beleálmódtam egy másik felhasználó álmába, ...éreztem, hogy ez az álom nem az én méretem, hogy így mondjam... Egy régi templom mellett álltam, amikor szembejött az a lány... Kérdezte, nem vagyok-e babonás, mondtam, hogy nem, mire megmutatta a vállát díszítő, félig kész skorpiótetoválását. Aztán elmesélte, hogy a skorpió misztikus állat, és aki olyasvalakivel álmodik, aki félig kész skorpiótetoválást visel, az nem jó jel... Abba is beavatott, hogy egy ideje azt gyanítja, valaki álmodja őt, és amennyiben én volnék az, hát, magasabbnak képzelt... És itt csúszott szét az egész álomkoncepció; minden álomidő lelassult, az álomtér pedig lassan elkezdett felém görbülni. ...Izzadságban fürödve riadtam fel, ...már vártam az álomszkenner ósdi ébresztőórát imitáló csörömpölését, amivel a szabálysértést szokta jelezni, ...és amit először hallottam volna életemben. Délig vártam a Retorzióra, de elmaradt. „Véletlenül meghekkeltem a rendszert?” – tűnődtem. Ma sem tudom a választ... Hát, ennyi volt, fiam... Szerencséd, hogy neked már bármit szabad álmodni... – Azzal a gyermek nekiállt bármit álmodni.

8, azaz nyolc kardinális párkapcsolati probléma

1. KINGA: Amikor megismertem a páromat, még minden rendben volt, annak ellenére, hogy igen instant ember, azaz poralakban van, és vízzel kell addig keverni, amíg két órára meg tud szilárdulni annyira, hogy legalább egy moziba elmenjünk, vagy együttlét után megegyünk egy lángost. De amint távozik belőle a nedves-

ség, visszaporlik, így jobbára csak télen tudunk találkozni, amikor általában nincs túl nagy hőség, ami kiszárítaná. Ő ennek ellenére nagyképű és gőgös velem, és szerintem néha meg is csal egy magafajta pornéppel. Szakítsak vele, és keressek egy gerincesebbet, vagy szárítsam ki egyszer s mindenkorra, hogy megjöjjön az esze?

2. JÓZSEF: Négy éve keresem az igazit, és rájöttem, hogy a párkapcsolatok sokkal jobban működnének a nők és a férfiak nélkül. Legutóbb egy kafei tekintetű, eklektikus magatartású, negyvenes, rövid hölgygel próbálkoztam egy metrálóuljáróban, és még akkor sem ábrándultam ki belőle, amikor meg akart késselni. Apró méltatlankodásomat látva megjegyezte, hogy azt hitte, a pasik szeretik az ilyesmit. Végül ő hagyott el. Utána nem sokkal jártam egy félvér lánnyal, nem volt köztünk semmi, csak jártunk, ám amikor Valentin-napra szerelmeslevelet írtam neki, ő elsápadt, és 30 deka gépsonkává változott. Nem tudtam eldönteni, hogy szakítsak vele, vagy megegyem.

3. VIVIEN: Egy kapcsolathoz ketten kellene, de hárman is el tudják rontani, mert a férfi és a nő nem csak egy szó, hanem kettő. 16 éves koromban vesztettem el a szüzességem először, és 26 évesen másodszor, azóta sincs meg. Legutóbbi kapcsolatom egy cirokseprűvel volt, amit aztán sajnos elvitt egy paripa, mert a tornácon felejtettem..., akkor láttam őt utoljára. Utána még FaceTime-oztunk egy darabig, de ő inkább már ignorált, mert a lovat választotta. Aztán nem sokkal ezután megismertem egy hangos arcú férfit, aki jaj, de nagyon tudott bókolni! Elmondta, hogy a közösségin lévő profilfotómat elmentette már, házi és egyéb célokra. De többet nem akar tőlem. ...Hát így jártam. Pedig csak vagyok, jó csaj, születésem óta..., még ma is megbámul az utca, a jelzőlámpáktól a járdáig, a szelektív hulladékgyűjtőtől a zsinagógáig minden. Jelenleg 31 vagy 27 éves vagyok, de inkább 64 kiló, és idén lesz a születnapom.

4. KATALINKA: Távkapcsolatból indult a dolog, majd némi ghostingolás után visszatértünk a friend zone-ba, és onnan ágaz-

tunk szét egy emészthetetlenül toxikus párkapcsolatba. És ebben a szakaszban mutatkoztak meg az igazi *red flagek* bőven, hiszen én hithű keresztény voltam, ő meg okleveles sátánista. Egyszer elhívott egy fekete misére, amire vittem egy gluténmentes tortát. Ő megköszönte, majd felgyújtotta. Ez a szívmengetően hátborzongató és édesdeden irritáló pasi utána ajánlotta fel, hogy költözzem hozzá, de azóta ellaposodtunk. Amikor összejöttünk, még gyakran nézett a szemem közepébe, de ma már csak a fejem fölé néz, vagy egyenesen át rajtam. Amúgy ő egy nagyon jól felépített, egész estés férfi, tanulságos és tartalmas: karja vastag, hasa kellemes, szeme családiás, arca mintha dézsából öntenék! ...Augusztus 19-én kezdődött a terror: este felvette a haragvörös melegítőt, majd azzal fenyegetett, hogyha nem hozok neki ivólevet, a szájára vesz, *úgy, hogy fájjon*. Azzal kicsavarta a karomat.

5. OLGA: Kezdetben minden rózsaszín volt és köd, erőteljes desztinációt éreztem iránta, s én fel is építettem álmaim homokvárát, amit ő karcosan nevetgélve szétvizelt. Egy kalóriadús koktélpartin találkoztunk, ahova ő motorral állított be, majd leparkolt a zsúrasztal mellett. Odaléptem hozzá, és jó igényesen megérintettem a gerincét. Megborzongott, majd habozás nélkül szemem csókolt, és még aznap este megengedte nekem, hogy kitakarítsam a garázsát: hat zsák cementet egyedül cipeltem ki, ő pedig csak mosolygott, és egy sárga légycsapóval pajkosan paszkolta a fenekemet. Aztán 9 hónap múlva jött a gyerek. Kisfiú. Becsöngetett és elszaladt. Nem tudom, kié volt.

6. ÉVI: A dolgok akkor romlottak el a pasim és köztem, amikor boldogságunk véget ért: a hátam mögött flörtölt a 47-es villamossal, s egyre gyakrabban kergetett vízi pisztollyal a lakásban, noha korábban erőteljes desztinációt éreztem iránta. A szex eleinte sem volt fantasztikus: mindig ő volt felül, és mindig ő ment el előbb – vette a pufajkáját, a bozótvágóját és távozott, visszaélve női türelmemmel. „Miért rettegek attól, hogy ez így alakult?” – kérdezem önmagam. Nem biztos, hogy nem ő tehet minden-

ról... Tegnap ünnepeltük a névnapomat, és csak három doboz szardíniát kaptam tőle. Megkérdeztem, ő mit kér majd a névnapjára, mire azt felelte, hogy maradjak csendben. Amikor negyedszerre vágott szájon a saját cipőmmel, valamiért úgy éreztem, már semmi sem lesz a régi. Egyik szomorú vasárnap romantikus kocsikázással próbált kiengesztelni: a Szerelmesek Völgyébe akart menni, s megkért, szálljak be a csomagtartóba, mert félti az új gyíkbőr üléshezait. Aznap többször is markáns idegfront jött rám. Egyébként a problémákon kívül más baj nincs vele.

7. IGOR: Körülbelül ötezer-kétszáz éve vagyunk együtt a barátnőmmel, egy fekete lyukban találkoztunk 2066 és a pleisztocén korszak derekán, de igazándiból a szingularitás sodort minket egymás karjaiba. Annyira izgatott a kisstílúsége, hogy azonnal bejelöltem, ám az időben való rapszodikus ugrálás sokat segített abban, hogy ne csiszolódhassunk össze. A problémáink Kr. u. 2008-ban kezdődtek, amikor elmentünk nyaralni a Balcsira, ő pedig kétszer is nekem jött a vízibiciklivel, majd elkezdett rólam hangos gúnyverseket faragni, mindenki füle hallatára. Aztán módfelett feltörte a fészbukprofilomat, majd az ott lévő előnyös fotómat kicserélte Frankel Leóéra! „Hát, ér engem halott politikusra frissíteni?” – förmedtem. „Kezd felmenni bennem a pumpám!” – förmedtem tovább. Megérdemelném, hogy a busz alá lökjem magam.

8. LÁSZLÓKA: A barátnőm, ez a jóképű jószág, aki ma már egyenesen élettársam, mindennap féltékeny, egyszer egy műholdra, másszor egy kvazárra. Annak idején egy kevésbé zsúfolt aszteroidamezőben találkoztunk, pedig akkoriban nehezen randiztam, mert megvolt már a kontúrtales véleményem a galaktikus párkapcsolatok dinamikájáról. Ma már nem működik köztünk a kémia, a periódusos rendszerből egy árva elemnyire sem, csak némán nézünk egymásra, mint két galaxis, pedig én annyira szeretem még mindég, hogy a múltkor hagytam nyerni a Scrabble-ben és elfogadtam neki a *csöccsendurf*, a *hebrenkedik* és az *átfos* szavakat, pedig tudtam, hogy nem léteznek.

Sokat sírok miatta rengeteget: a szomorú emberek a szemükön keresztül hánynak, könnyek formájában, így szabadul a lélek a méregtől. - - - Ám könnyeidnek nemcsak te vagy a tulajdonosa, de az is, aki miatt sírsz... Hogyan akarjam azt, hogy ne akarjak Semmit? Elegendem van a Mindenből!

5+1 hihető utólagos kifogás olyanoktól, akiket elhívtál a felolvasóestedre, de nem jöttek el

1.

„Kedves barátom!!! Köszönöm, hogy nagyon invitáltál pompás *felolvasóestedre, ám sajnos körülményeimre tekintettel mégsem tudtam formálisan jelen lenni, de meg tudom magyarázni..., mert mi, bizonyos tekintetben, tulajdonképpen már elindultunk volna, már a küszöbön álltunk, »lakásom nyelve hegyén«, sőt, aztán úton is voltunk, ...már a Pontycomb utcánál jártunk a taxival, amikor az első feleségem felhívta a másodikat, a jelenlegit, az aktuálisat, ...és volt egy kis ribillió. A Múcsarnok előtt kiabált a taxisofőrrel, ám kisvártatva kiderült, hogy valójában velem kiabál, és a Bazilika előtt, és ezzel elment az idő. ...De a telefonos rész igaz: az első feleségem felhívta valamivel a másodikat, amit rajtam vezetett le, ...és mire ez az egész véget ért, már másnap volt, így hiába mentünk volna el rád ...Hát mérgesen hazafelé vettük az irányt, vagy az is lehet, hogy végig otthon voltunk. ...Mint tudod, *nem vagyok kényszerdeklaráló típus, de annyit kijelenthetek, hogy lélekben ott voltam az esteden...* További kellemes sikereket és biztonságos publikációkat!!!”*

2.

„Tudom, hogy hihetetlen, de én el akartam menni a *felolvasóestedre*, csak vidékről jött fel a nagybátyám öccse, a Károlyka, és lefoglalt, plusz elnéztem a dátumot is: te 2025. májust írtál, és én meg valamiért azt hittem, hogy még csak 2024 májusa van, amire

amúgy simán ráértem volna. Mint tudod, kronomisztázisom van régóta, azaz: időzavarban szenvedek! ...Különben is, nem mehetek el minden felolvasóestre, maximum 2021 környékén, akkor ráérek. Meg a Károlyka különben is gyűlöli a felolvasóesteket, ...kiborul, és nyugtalanul nyargalászni kezd. ...A barátnőmet, az Andit is mindenképp vinnem kéne... Andi csak 2027 óta a barátnőm, tehát friss kapcsolat... Arról nem beszélve, hogy mindenki flörtölne ott, és tudod, én *nem maximálhatom neki, hogy kivel és meddig mehet el.* (Mi nagyon különböző emberek vagyunk, más a szeretetnyelvünk is, és hogy így hosszútávon működni fog-e, illetve mi lesz majd később a gond, azt korai még találgatni. Azt tudom, hogy neki érzelmi stabilitást nyújtok, mégsem becsül meg. Szarik a házimunkára. A saját lakásában is. De ha ő ezt a szabadságot megengedi magának, akkor én is megtehetném. Amikor ezeket felhozom neki, olyankor hozzam bújik és nevetgél, hogy ugyan már, ne csináljam... Egy biztos, a hűsége rossz hatással van a pia, és csak egy laza felolvasóeste kell, hogy egy átlagéletkorú nő ítélőképessége csökkenjen. Andi mindig is fura volt... Képzeld: vásárnap felhívott azzal, hogy van egy autentikus pánsípja, és hozná hozzám megmutatni, mire mondtam, hogy nem kérem, ne hozza, nem érdekel,... ennek ellenére **elhozta**, mert neki mindegy, hogy én mit mondok. Szerintem a közös jövőnkben én nem szerepelek.) Na, szóval, érted... ez van. Nem vagyok mostanában valami nagy szabadidőjampec! De nem is kell nekem felolvasni, elolvasom esküszöm, küldd át vájberen. Biztosan jó.”

3.

„Hát... Azért nem mentem el a felolvasóestedre, mert te se jöttél el az enyémre – lehet, hogy azért nem, mert nem is hívtalak, lehet, hogy azért, mert nem is írtam soha semmit, amit fel lehetne olvasni, lehet, hogy azért, mert jó ideje a meghívód volt az egyetlen dolog, amit hallottam felőled. Ölel: apád.”

4.

„Egyrészt azért nem mentem el a *felolvasóestedre*, mert nem kaptam meg a meghívódat! A gmail miatt. Késleltette! Vagyis

megkaptam, de csak később, tehát most, és utólagosan akartam elindulni, szóval elindultam volna még így késve is, hogy legalább a legvégére odaérjek, vagy a vége hült helyére, mindegy, de közbejött a wifi is..., amiatt sem tudtam, mert gyenge volt a jel, és ráadásul pont frissült az oprendszerem is, ami miatt többször újraindult a gépem, és nem akartam úgy hagyni, meg akartam várni a végét, hogy leszedjek egy torrentet... mindegy..., aztán már fél lábbal kint voltam az ajtón, amikor kiderült, hogy már csak fél órát kell seedelnem a torrentet, és gondoltam, megvárom, hogy ki tudjam kapcsolni a gépet, de valami miatt 3 óra lett belőle, és nem akartam megszakítani a feltöltést, mert prioritási pontokat veszíthetek. ...Na, most minderre megkérhettem volna a szomszédomat is, de sajnos nincsen, és ha lenne, akkor se lennék vele jóban, mert nem vagyok olyan, tudod, az a „Jó reggelt, szomszéd, hogyityeg”-típus.”

5.

„Nem azt mondom, hogy azért nem mentem el az estedre, mert fikarcnyit sem érdekel, de akkor éppen egy kihagyhatatlan árverésen tartózkodtam a Falk Miksában, ugyanis csak akkor licitálhattam álmaim ezüstveretes art deco limitált ármintyorkájára, 1919-ből, ami régi vágyam, már megvolt otthon a helye, és sikerült is megszereznem, majd egyszer gyere és nézd meg. Bár a környéken voltam, és beugorhattam volna, de egy 300 x 600-as ármintyorkával a kezemben nem akartam,...és ha valaki ráül? Vagy leissza...? Különben meg a cipeléstől kiújult a fitymaszűkületem, és el kellett rohannom az ügyeletre, de nem volt bent a doktor Klínhoffer doktor úr, de rácsörögtem, és mondta, hogy korábban ment el, mert szólt a neje, hogy *beszorult a kéménybe egy mormota, pedig másnapra vendégeket várnak..., de szerintem hazudott, mert Hidegkúton nem is őshonos a mormota, vagy nem hiszem, hogy az. Persze a mormoták alattomosak, sosem tudni, mire készülnek épp, vagy mire gondolnak. Néha direkt szorulnak be nehezen megközelíthető helyekre, hogy elrontsák az emberek jókedvét. Irtózom tőlük, legalább annyira, mint a bohócoktól, a*

lufiktól, a nyél nélküli késektől, a kvarctól, a farmerdzsekitől, a jéghegyektől, a gémeskúttól, a régi kesztyűbáboktól, a furcsa sapkáktól, a dísztököktől meg a felolvasóestektől.”

+1

...és az egyetlen elfogadható kifogás, hogy miért nem mentek el a felolvasóestedre:

„Bocs, de nekem is pont akkor volt felolvasóestem.”

leolvasó

A szíves fogyasztó felpattintja nekem az aknafedelet, levilágítok a botommal, és ha nincs rajta sok föld, látom is a számlapot zavartalanul. Én a magaméra, a magam aknafedelére otthon, mindig rakok egy linóleumcsíkot igényesen, nehogy beférjen az eső a réseken, mert akkor elsarazódna odalent minden, és csak leszegett fejjel állnék, amikor engem olvasnak le.

Szolgálat közben sosem iszom. És nem szívesen élek vissza a befolyással, de előfordul, mert a felhasználásra alkalmas víz pocskékolása nekem kínos – ha másnak nem, az mindössze szomorú, mi több, nem vezet sehova. Mindez csurig benne is van a vízőra leolvasók esküjében, amely így szól:

„Csak tiszta forrásból! A jó ivóvíz a mi kincsiünk, az egyik legértékesebb természeti ősvagyón, első számú közlét-elemünk.

Fogadom, hogy tudásomat csak a jó cél érdekében foganatosítom.

Fogadom alaposan, hogy a pazarlásnak útját állom, rászólok arra, aki az észszerű felhasználáson túl pocskékolja a vizet, fogyasztását figyelemmel kísérem.

Fogadom a folyásiránynak megfelelő pontosságot, mert a pontos vízmérés mind a szolgáltatónak, mind a fogyasztónak mindennapi közös érdeke.”

Aztán ott van még a kút! Láttam én már bűvárszivattyúval feketézőket, jaj, de iszkoltak! Azt mondják, elapadt, le van hegesztve, hogy igen, használaton kívüli, aztán meg kiderül, hogy jaj, de él még az a kút!

Ügyfélszegmenstől függően havonta, kéthavonta, hathavonta olvasok le, és ennek alapján, illetve a köztes időkből a fogyasztóval egyeztetett részérték vagy a bediktált óraállás alapján készül el a vízdíjszámla. Ennyit kell tudni. És most jöjjön az olvasás mögött álló személy: én. Van egy nagy szokásom, ami a rajtam kívül állóknak talán fura lehet: körülmények között imádom a mindenféle csecsemőket, nemtől és nagyságtól függetlenül. Igen, férfi létemre is rajongok. Már-már veszélyesen nem gyűlölöm a kis bébiket. Sajnos a feleségem nem szül nekem soha semmit se, mert eü. okokból képtelen. *Nincs saját gyerekem, így a másokét szeretem.* ...Szóval, érkezem az ingatlanhoz, kicsöngetek, megdicsérem a kert közepén díszelgő, lelakkozott lovasszekér-muskátliállványt, aztán aknafödő fel, levilágítok a világítós botommal... aztán csak úgy, írogatás közben, mintha nem is érdekelne, félvállról, de mellékesen megkérdezem a fogyasztót, hogy van-e tudomása bármilyen kisbabáról a lakóingatlana területén, vagy belső helyiségeiben. Van-e pici baba a háznál? Amolyan szeretetreméltó, ölelgetnivaló emberi csöppség?

Erre legtöbbször eltérő válaszokat kapok. Az a biztos, ha ott látom a karján, mert tegyük fel, a kismama egyedül van otthon, és úgy jön ki, csöppséggel a testén, babával a birtokában, mert nem hagyhatja magára, míg vízórázik velem, nehogy pont akkor forduljon le a pelenkázóról, vagy nyeljen le kisebb-nagyobb alkatrészeket, vagy szippantson be kindertojáshéjat. Ilyenkor természetesen nem kérdezek rá arra a bizonyos csecsemőre, mert ott van, kihozta. Sajnos sokan már előre ismernek, ismerik ezt a szokásomat, és inkább direkt elrejtik előlem a gyermeket... Ez

fajankóság. Nem tetszik az ilyen hozzáállás. Ne füllentsen már. Hát nem eszem meg!

Dél körül megyek, mert akkortájt az apák melóznak. Vannak, akik örömmel, büszkén mutogatják porontyukat, a kis fogyasztót, de hozzáérnem csak ritkán szabad. Nekem meg az lenne a célom. A közvetlen babakontaktus. Ahogy megszagolom. A feje a legjobb. Dédelgetem. Azok a kis lábikók! ...Kezet mosok előtte, ha akarja, ha zavarja a mutert a földes mancsom, de nem szoktam koszos lenni. Bármire hajlandó vagyok, mert nekem az jelenti a teljes örömet, ha engedik, hogy a kezembe vegyem és emelgessem kicsit a kicsit, az anyja sikoltozása nélkül. Ellenállás nélkül. Ölelgessem és gügyögjek neki. „Na, adja már a karomba, nem tartom meg, nem örökbe kell, csak egy ölelésnyire. Babusgatnám” – szoktam mondani, ha látótérbe kerül a gyerek, és az anyuka vonakodik felém nyújtani az egészet. Legtöbbször a fogyasztónő nem is engedi, hogy babázzak, bemenekül a házba előlem a gyerekekkel együtt, én meg dübörgök a nő után, az meg előlem el, iszkolni próbál, be a házba, csapja be az ajtókat sorra az orrom előtt, ezért néha be kell nyomnom törésig, hogy a csöppséghez férjek. „Takarodjék innen, maga rusnya kopasz degenerált melák!” – üvöltik rám sírva az anyák elcsempült szájjal, és ilyenkor egyáltalán nem gondolnak bele abba, hogy mindezzel megbánhatnak. Ritkán ütök meg fogyasztót, de ilyenkor elindul bennem valami. ...Nem tehetek róla.

Ha az anyukája elfordul, néha házkutatást tartok bébi után, mert sokan vannak, akik letagadják a babát, hogy nincs is, ...hogyan nincs öröm az épületben. Ha magától nem megy, akkor leküldöm a pincébe, hogy nézzen már meg nekem egy számot, ami nincs is ott, vagy csöméretet, vagy hozzon egy franciakulcsot. Amíg keresgél, meg rájön, mi az a franciakulcs, cirka 5 percem szokott lenni, ez pont egy villám-keresésnyi, villám-ölelésnyi idő. Nem kérek én sokat, csak hadd öleljem, rakjam a mellkasomra 2 percet azt a bébit... Feltölt, megfiatalít az az illatos rózsaszín kisbébi. Ez egészséges megközelítés, nem más! Maximum egyéves ko-

rig érdekel a baba, mert utána már túl tudatos, túl emberi, túl *módszeres* nekem. Kezd átalakulni, beleolvadni ebbe a világba. Az ölelés után fel szokom hívni édesanyámat, és elmesélem neki, milyen volt a baba. Mert ő is szereti ám őket, együtt szeretjük őket. Elmesélem neki, mily csöpp pompázott a Nap alatt, milyen alakú volt a fejcskéje, mihez hasonlított a szája, szikrázott-e a szeme. Tejcis volt-e az illata, csókos vagy sütis? Mennyire volt kacagós a pocija? Dundi-e volt-e, vagy alutáplált, és mekkora pöttöm a picur lába? Büfizett-e épp, amikor ott voltam, lehapcizta-e a bácsit...? Minden aranyosságról beszámolok.

A fogyasztónők többsége ellenáll nekem. Pedig nem tudnak kivédeni, s mit tenni ellenem. Beengedésem közös érdekünk. Nem vagyok hatóság, de majdnem. A fogyasztó kötelezettsége a vízmérő rendszeres ellenőriztetése, hogy az esetleges mérőmeghibásodások és az abból adódó károk mihamarabb felderíthetők és megszüntethetők legyenek, mindezen túl nem kell engem különösebben kedvelni, majd én kedvelek, akit akarok. Mint ahogy az eskünkben is áll:

„Fogadom, hogy a bekötési vízmérő és a mellékmérők üzemeltetésével kapcsolatos feladatokra ügyet vetek, s hogy ki kedvel engem, az nem érdekel.

Fogadom, hogy az elkülönített, locsolási célú vízfelhasználásnak mértéktelenül örvendek. (Tessék gyűjteni az esővizet!)

Fogadom, illetve le merem fogadni, hogy a százalékos locsolási kedvezményt iktatom, és líraian lemérem. Azt is fogadom, hogy a bekötési vízmérő hitelesítési cseréjét időben jelzem és az esetleges társasházi főmérő és a mellékmérők kapcsolatát kiegyensúlyozottá teszem.”

Mindazonáltal vízszikkasztásnak nincs értelme, mert ha a házi ivóvízhálózaton nincs meghibásodás (csőtörés, elfolyás stb.), akkor a vízmérőn lévő csillagkerék és a számlálókerek nem mozoghatnak. Ha meg mozognak, akkor *expressis verbis*: van fogyasztás. Ennyi. ...A vízmérő fagytól és más károktól történő

megóvásáról, a vízmérőakna, illetve a vízmérési hely hozzáférhetőségéről, tisztaságának biztosításáról, valamint a télen nem használt fogyasztási helyeken a víztelenítésről az ingatlan tulajdonosának, kezelőjének, bérletjének kell gondoskodnia. Megsúgom, hogy az elszámolásnál figyelembe vehető mennyiségi korrekció is, ám a locsolási célú felhasználás miatti talajterhelési díj kiszabása is lehetséges. ...*Sikeresen gyarló az ember, de ha* nem használja, oltsa el minden helytálló épületben és a kertben lévő összes csapot!

Boldogh Dezső

R. L., az elég ismeretlen író

(személyes)

Rimóczi Lászlóról nem igazán lehet szakszerű irodalmi elemzést készíteni. Valahogy nem is érdemes. Pedig mondhatnánk: a számos kötettel nem rendelkező szerző egyfajta (neo)szürrealis prózákat alkot, többek között az abszurd, a bulvár, a sci-fi és a legbecesebb szépirodalmi, illetve szubkulturális regisztereket ötvözi olykor fura avantgárd írásmódokkal, intenzív és bizonyára önreflexív módon. E mondatcsokor azt próbálná kifejezni, hogy Rimóczi valahol jelentős író lehet(ne), aki elsősorban az online térben aktív, egyébként kevésbé került eddig a „valódi irodalom” ítélszéke elé. Nem születtek róla recenziók, pedig számos novellát, sőt, regényciklusokat készített, mi több, főleg az Irodalmi Jelenben, rengeteg kritikát (melyekért még díjat is nyert a folyóirattól, tehát azt a műfajt sem csinálhatja rosszul). E sorok írója egy másik világban, amikor még nyomtatott lapokat is olvastak az emberek, találkozott először a nevével, talán a Prae-ben, ahol, eleinte lehet, nem is szándékozott végigböngészni az akkor még számára teljesen ismeretlen szerző jelentős terjedelmű elbeszélését, de néhány mondat után, egyre növekvő kíváncsisággal, kedvtelve tette azt. Az írás olyannak tűnt, mintha Karinthy és Krúdy meg talán Mikszáth összeszővetkezett volna egy pihent agyú posztmodern szerzővel, valamint a Monty Python teljes csapatával. A történet egy Gezemice nevű grófról és családjáról szólt, akik, képtelen kalandok közepette, sajátos dolgokat mondtak és műveltek. Mindezt rusztikus környezetben, elég irodalmiasan, de szokatlanul. Aztán később Rimóczi László odavetődött a nagyhírű Kelemen kör alkotói csoport holdudvarába, ahol személyesen is megismerkedtünk. Maga a szerző, alkotásai ellenére, meglepően józan, polgári, visszafogott, fanyar humorú, udvarias egyéniségnek tűnt. Csak

felolvasásai során kattant ki a hallgatóság tagjaiban a biztosíték, buggyant elő a jókedv és a groteszk elmefutamokra érzékeny elismerés, melyek mögött sokakban felmerülhetett a jogos kérdés: ki lehet valójában ez a szimpatikus, nem normális íróember?

(rokonok, irányok)

A szerző novellisztikája, regényei, ötletelései egyrészt irodalmi zárványok, másfelől Pelevin, Szorokin és ismeretlen sci-fi-írók megkísérletező szellemtársak munkásságára hajaz, az olyanokéra, akik számára az egyediség már egy bekezdésnyi szövegben is megnyilvánul. Vagy akár néhány szó-összetételben, szürreális, bulváros, álfilozofikus, magas metafizikai gondolatmenetekben, ahol nem csak a történetek, hanem az elbeszélői mód is gyakran meglepheti az olvasót. Műveiben olyan világok tárulhatnak eléink, ahol a valóság falai néha papírvékonyak, és bármelyik pillanatban átszakadhatnak a képtelenség irányába. Hazai példákat, rokonokat keresve, a már említett Karinthy előfutárként jogosan idézhető, és nem csak azért, mert szerzőnk is kiváló paródiamester. A mai korból talán Parti Nagy nyelvi sűrűsége és játékai, Juhász Kristóf és Komor Zoltán izgalmasan bizarr stílusa is időnként mintha emlékeztetnének Rimóczi. Persze, leginkább és elsősorban magából merít, saját újságírói, forgatókönyvírói múltjaiból, fontos emberekkel folytatott interjúiból, magazinok háziasszony-tanácsadói munkásságaiból. Mindent képes felhasználni, könyvélményeket, lektűr és ingyencsodát, kedvencek hanghordozásait, álguruk tanításait, hülye vicceket, filmsorozatok, elvont elmélkedéseket, egyszerre megnyitva a dolgok közötti világlabirintus összes csapóajtáját. Talán csak egy valakiről nem beszél soha, Rimóczi Lászlóról, az emberről, aki itt él Budapesten, akiről soha semmi személyes információ ki nem került még terrabite-nyi munkásságából. Ahhoz képest, hogy számos írói életmű nagy százalékban önéletrajzi jellegű, ő módszeresen elrejtőzik a kollektív történetek mögé, és a mindenség izgalmas hordalékaiból épít magának gátakat. Mi következik mindebből? Hogy a

tapasztalt sorsnak talán nincs is akkora jelentősége, a fantázia viszont a testburok összes kalandjait felülírhatja? Mondhatjuk, igen, de már akinél. Rimóczi olyan emberhez hasonlít, aki a lottó ötös után sem változtatna a szokásain, a pálmafás luxusszigeten is egy-két nap múlva leteperné a honvágy, mert hiányozna neki kisszobájában az alkotáskényszer. Ő egy radikális egy helyben maradó, a fejükben utazó regényhősök alakmása, aki szereplőinek önmagából, nagy ritkán, csak leheletnyi vonásokat kölcsönöz. Például hogy milyen jobbító krémeket vásárolnak, vagy hogy egyszerre kedvelik az ABBÁt meg a Sosztakovicst.

(kisprózák)

Rimóczi Lászlónál az abszurd komoly játék, de ismeri benne a tréfát, és vele együtt a távol-keleti gondolatrendszerek logikán túli realitásai is zökkenőmentes helyet kapnak írásművészetében. Az általa lefestett képtelenségek gyakran csak egy milliméternyire vannak hétköznapijainktól. Szerzőnk, időnként nyelvhasználatában is, az öneltlélés mestere. Nála a szöveg nem vallomás, hanem egy briliáns dezinformációs pajzs. Minél több részletet árul el a világ működéséről, minél mélyebbre ás alakjainak pszichéjébe, annál hatékonyabban falazza el magát az olvasó elől. Az ő írói módszere nem az „én” kiterjesztése, hanem annak módszeres elrejtése az abszurditás fátylai mögött. Bátran használja a fekete humor álhorror-elemeit, például a Bárcsak étterem lehetnék című novellában egy váratlan teremtményszerű groteszk allúzióval, amelyben özv. Madzag Ferencné metaforikus vágya valóra válik – a teste nem csupán helyszínné, hanem egy teljes szolgáltatóegységgé alakul: „S abban a szent pillanatban Ferencné tágulni kezdett, szája elfolyósodott, nyelve elszőnyegesedett, szemei elkerekedtek, megüvegesedtek, ablakká lettek. Fogaiból ülőhelyek székesedtek, rezdülő arcizmaiból bézs asztaldísz, potpuri és kiskanál kelt. Orra konyhai szagelszívó már. Koponyateteje terebélyesedett, előreugrott parkolónak (délben kedvezményes). Ajkai elfüggönyösödtek,

hosszú barna haja elabroszosodott, füleiből akadálymentesített toalették lettek, férfi, női, egyforma ízű barackos folyékony szappannal.” Az, hogy ilyen típusú szövegekből számtalan elbeszélés és további ötletarzenálok születnek, egyszerre bizonyítja az író részletekben látó ábrázolóképeségét, mesterségbeli tudását és pihent agyvelejét. Rimóczi nem fél a testi valóságtól, sőt, keresi a „tökéletlenség esztétikáját”. Az öregedés, a betegség, a verejtékszag és a testi funkciók nála az emberi sors elidegeníthetetlen részei. Írói eszköztárának gyakori eleme a tömörség is, tudja, hogy az abszurd akkor üt a legnagyobbat, ha szárazon, érzelemmentesen találják. Ha valami képtelenség történik, a narrátor úgy rögzíti, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne (pl.: „Az ég kék volt, a madarak énekeltek, a polgármester pedig hirtelen gőztéglává változott.”). Elbeszéléseiben általában bármi megtörténhet, előfordul, hogy XIV. Lajos királyi ruházatban belép a Westend forgóajtáján: „Lajos nem vett kosarat a Sparban, úgy masírozott be, sokan meg is bámulták. Egészen addig nem keltett nagyobb feltűnést a biztonsági őőrök között, amíg el nem kezdte zabálni a zöldségrészlegen a nagy szemű spanyol szőlőt.” Az 1 óra 5 ezer című novellában a múlt híres filozófusait lehet ágyba vinni, akik felolvasnak, időkerettel, abszurd szkeccsekre hajazó jelenetek során. Máskor egy Swen nevű robot, akinek anyukája egy porszívó, különös kalandjairól számol be nekünk laza időugrások közepett a szerző. A koponyafejú fiú és Deress Dóra történetében a Rimóczi-ihlette „valóságsók” világa elevenedik meg bizzarr humorral: „A harmadik menetben cigányokat kellett chelstonra [sic!] tanítaniuk, fényes nappal. Ezt a menetet mindhárom csapat elvesztette, viszont csúcsnézettséget produkáltak, mert minden játékost megrugdostak. (...) Egy új valóságsó indult hamarosan, ahol híres embereknek hat hetet kellett eltölteniük az Erzsébet hídon, egy szál pizsamában.” A Fénycsempész egy szimpatikus fényfaló pár egymásra találásának meghökkenítő meséje, a történelmi hitelességet boncolgató Ki kér egy katonát? pedig Bem József titkos emberevési szokásairól szól, melyek egy vesztes csata utáni harcmezőn váltak sajátjává – innen a cím is különben.

(regények)

És a novellatémákat a végtelenségig folytathatnánk, de érdemes szólni még az író regényeiről is (melyek sajnos egyelőre kiadatlanok, de online itt-ott olvashatóak belőlük részletek), különösen a Rugaszkodás című, négyrészes műről, ami esszenciális módon tartalmazza a „rimócziság” velejét. A mű egy Castfied nevű képzelt amerikai kisvárosban indul, némileg a *Twin Peaks* hangulatával, itt is egy fiatal lány halála körül szövődik a történet, akit aztán sok más hullá követ. Aztán megjelenik Klerensz ügynök, aki tovább kuszálja a szálakat, van helyi papunk, nyomozónk, tűzoltónk, egy sátánista óvónő és csomó fura alak. A látszólag krimiszerű alapsztori képtelen bizarrériává fajul, a szereplők egyre különösebb dolgokat művelnek. Később megállítják az időt is, (szilveszterkor mindig újrakezdik a visszaszámlálást, fél órát sokszor visszaugranak), közben valahol ketyeg egy atombomba is, de ez senkit sem zavar. A főhősök beszédstílusa helyenként igen érdekes. Klerensz ügynök és elcsábított kedvese például így diskurál pásztoróra előtt: „– Mondd csak – kezdte igéző közelséggel Klerensz –, a te ... ez a TE, aki magad vagy... miért ilyen szép? – A lány elpirult. – Sok lekvárt eszem. – Mindig ilyen szépségesített voltál? – Korábban nem annyira. De aztán rábuktam a lekvárookra. – Ki korán kell, aranyat lel! – Te egy hasznos természetű és függőleges nő vagy. – Te meg de sármos ... Nagy ívben és túláradóan. Sokat eszem, ha beleesek abba az ürbe, melyet saját hiányom kelt. Olykor sodródó inerciarendszereim lassú tűzön botladoznak, olyankor fűzfa vagyok, vagy rózsa, vagy meteorzápor... (...) ... vagy tömör s e m m i. – ... esszenciális episztemológiai paradoxon! – Te dekoratív csinosnő. Csókolózás közben majd az orromon át fogok levegőt venni. – Tegyel így... én meg majd a csókszünetekben veszek a számon át. – Úgy jobb? – Praktikusabb & romantikusabb... megoldom.” Ezek után könnyen kialakulhat bennünk az az érzés, hogy Rimóczy regényét nem is lehet komolyan venni. Pedig de. A Rugaszkodás négy pazar cikluson keresztül vezet a megismerés abszurd gnóvizrétegeibe, kérlelhetetlen humorral, csavaros és bi-

zarr történetszálakon át. A szereplők közben lecserélődnek, de bizonyos tulajdonságaikban újra reinkarnálódnak, hisz, mint mondtuk, rengeteg a hulla, változnak a helyszínek, a hősök, és még az atomfelhő is csak egy tréfás díszlet marad. A későbbi részekben Castfield már csak emlékekben létező kisváros, az idő és tér mindig (ki)tolódik, lassan jövünk rá, olyan párhuzamos univerzumokban zajlanak az események ahol például a Modern Talking létezik, de a keszténység jelképe, a kereszt ismeretlen, viszont gyakran közvetítenek Jézus-hasonmás-versenyeket, sosem rombolódnak le az ikertornyok, minden olyan, mintha Valóság lenne, de mégsem az. Aztán jönnek az Ugrók, persze más dimenziókból, hogy helyére tolják a világ gyémánttengelyét. Alapos társadalomszátírra, kiforgatottan megkomponált mondatokból, szabályos regény, négy, műfaj nélküli zuhatagban.

(„Hóvirágok egy csoszogó kutya sírján”)

Rimóczi kapcsán nem lenne teljes a kép, ha kihagynánk költészeti megnyilvánulásait, melyeket Radafuk néven szokott elkövetni. Úgy véljük, mégiscsak megérdemli a tudományos, értekező irodalmi vizsgálódást munkásságának e fontos fejezete is, erről szóljunk talán a felhőtlen könnyedség hangján, az egyszerű ember számára is oly könnyen érthető (poszt-poszt)modernista szellemben.

Bónusz: szintéziskísérlet és recepcióhorizontok Radafuk László életművében

Radafuk László új kötetében is könnyelműen ostromol, szubverzív oppozícióival lep meg, interpretációs és lehetséges jelenlétekkel határol. Dikció-idegenség, vagy művi gesztusok? A poszt-hagyományos definitív temporalitás eleven statikusságai? Exponált reflexiók inkább, derridai durranatok, kompetens koherenciákkal:

„Elegem vakgyémánt, eleven szőlő, néma hasnyál. // Ki dúdol ja-
vaidban ellened hol veszélyt, / Szeress, s kecses seggemre nászt
lehel. / Szemeddel nincs nekem, / Velem egykorú gyomromban...”
A jelentés beszédaktusában strukturálódik a szubjektum paradig-
matikus színtere, a radafuki szerves retorikai túlzás és annak hiá-
nya, az azonosságkeresés mint poétikai definíció: „Rántott szívem,
nem késő rút fellege, / vesztére törekszőt, üzemi nyár. / S üzeni új
szót, reményt halva. // Betűkkel mondom, nem holnap, mint téli
tej...” Mikor azt írja: „Meghidegült nézem hova méysz...” vagy : „...
kékes úton, ím tünemény javak. / Csendszabad lesz hol érzetek,
/ Rettentő hevétől hol kapok?” – költészetünkben talán először,
vagy utoljára. Határpontok ezek a textusok is, mint Radafuk ed-
digi evidenciateremtő életművében a hierarchizált beszédmódok
kései eltűnésekor. Önmaga ontológiai helyzetének inerciális moz-
zanataiban a szöveg átalakul, mintegy tabula rasa-t eredménye-
ző motívumokká demitologizálódó jelentésterekben mutatkozik,
valamizálódik. Poszt-traumatikus struktúra-képződés, amely egy-
fajta gadameri értelemben szervesül: „Késő vénséges muskátli,
vagy őszülő kanári, / Nem mindegy bölcs, ki biztos békelövet. /
Tunkoljon szózatján magamért, és tiszt tényleg. / Nyelési izgalom-
ban nyomban.” Ha a gender-szempon-tú trendek felől közelítünk,
nyilvánvaló hogy Radafuk paradigmatis és narratív funkciókkal
operál, feltételez, azaz, elősejt. A dikció textuális egyenidejűsége
nálá inkább semleges kompenzációnak tűnik: „Családi szemléle-
tet váltok. / Alpári búsongva síkján terült, körülnez, / A fejedelem
fejnehéz, előlről jött ki.” A diskurzusidegen érvényességet teoreti-
kus kompenzációk keretében kell vizsgálnunk, sajátos hermene-
utikai centrumok felől. A hagyomány elevensége, az életmű kere-
tein belül, mégis erősen intencionális és posztgraduális: „Ráérek
verébmadar. Ha ott a jó. / Ott a jó? Képletesen értettem. / Csinálj
meg ma. Ha ott a jó. / Ott a jó? Néma garabonciás.” Ez már rész-
ben a lacan-i emlékezetkultúra világa, szubverzált és populáris
gesztus-poézis, távolságtartó és így tovább beszédmódok regisz-
terein: „Életük lepergett gyorsan, tán évek is, / Rám ültek hanyatt
fekve az állatok, / játékos kacsa, kecske, nyúl is.”

Az élet nem elég biztonságos, de legalább abszurd

Boldogh Dezső beszélgetése
Rimóczi Lászlóval

Ha van a kortárs magyar irodalomban összetéveszthetetlenül egyedi hang és eredeti látásmód, az bizonyosan Rimóczi Lászlóé, akinek novellái, kritikái rendszeresen olvashatók az Irodalmi Jelenben. Az abszurd, a groteszk kifejezőmód számára természetes, eredeti ötleteit a meghökkentőtől a kacagtatón át a metszően társadalomkritikus hangig számos tónusban képes megszólaltatni.

– *Kezdjük a gyökereknél. Mennyire volt nálad tudatos döntés az írás, és mennyire hoztad magaddal otthonról? Melyek voltak azok az első meghatározó olvasmányélmények, amelyek elindítottak az alkotás útján?*

– Ez egyfelől amolyan „családi örökség”, mert dédapám egy kis színtársulatot vitt annak idején, és pár darabot is írt, a másik oka pedig az lehet, hogy ezt láttam a legolcsóbb önkifejezési technikának. Rengeteget olvastam. Stephen Kinggel kezdtem, aztán felfedeztem egyéb inspiráló szerzőket is, olyan kihagyhatatlan külföldi klasszikusokat is, mint Philip K. Dick, Edgar Allan Poe, Lovecraft, Updike, Vonnegut vagy épp Houellebecq és

még sorolhatnám. Aztán – persze jóval később – felfedeztem a számomra igazán fontos ínyencségeket: Pelevint, Szorokint... A hazai palettáról, szintén sokak mellett, Bálint Tibor meghitt, provinciális, olykor abszurd világa nyugőzött le, akárcsak Határ Győző absztrakt katarzisa vagy Szentkuthy jellegzetes, élénk-delejes, fraktálszerű líraisága. Visszatérve a kezdetekhez... Amikor megszületett az első irományom, mondták, hogy egyedi. Novella volt, tizennégy évesen elküldtem egy lapba, azonnal felhívtak, hogy találkozzunk. A főszerkesztő azt mondta, az írásom alapján idősebbnek gondolt. Sokat lendített rajtam, hogy onnantól rendszeresen publikálhattam valahol.

– Voltak az indulásodnál mentorok vagy közösségek, akik segítettek? Hogyan emlékszel vissza ezekre a műhelyekre?

– Cikkeimmel, egyéb írásaimmal számos irodalmi folyóirat indulásánál segédkeztem már, ami vagy el se indult, vagy a beindulásuk után azzal honoráltak, hogy elfelejtettek. Dolgoztam a Kretén magazinnak is, ami sajnos tönkrement, pedig nagyon szerettem. Mesteremnek sok embert nevezhetnék, olyanokat is, akik nem tudták, hogy számomra azok, és inkább azt tanultam meg tőlük, milyen taktikai hibákat nem szabad elkövetni írás során. Aztán amikor elkezdtem járogatni a Kelemen Körbe, számos olyan emberrel ismerkedtem meg, akiket ma már igazi mesteremnek tartok, a szó mindenféle értelmében.

– Gondolom, a hagyományos iskolarendszerben kevésbé találta meg a helyed... Voltak olyan intézmények, amelyek valóban adtak valami kézzelfogható tudást számodra?

– Ami igazán érdekelt, azt kevés helyen tanították mélyebben. A leghasznosabb oktatási intézmény, amiben megfordultam, az a Tan Kapuja Buddhista Főiskola volt. Mellette hallgattam forgatókönyvírást is, ami hasznos volt, mert megtanultam a formai kivitelezést, és nyertem pár pályázatot is. Így azt éreztem, hogy nem volt fölösleges, és találtam még valamit, amiben jó vagyok.

– Ha már forgatókönyvek, sokáig tagja voltál egy filmes közösségnek, a BuShónak. Mit lehet tudni erről?

– A Budapest Short Filmfesztivál, azaz a BuSho méltán lett népszerű történetének több mint másfél évtizedig tartó fennállása alatt. Ez a fiatal filmesek kezdeményezésére létrejött fesztivál eredetileg a rövidfilmes kategória népszerűsítését akarta felvállalni, aztán hamarosan kiderült, hogy itt valójában sokkal többről van szó. A BuSho néhány éven belül igazi nemzetközi áttörést ért el, amely hatékonyan biztosítja az alkotók bemutatkozását.

– *Hogyan kerültél a csapatba?*

– Ha jól emlékszem, az ötödik fesztiválon, 2010 környékén, szálltam be véletlenül, egy félreértés miatt, amikor is azt hittem, hogy forgatókönyveket lehet beküldeni a BuShóra non-stop, amit majd valaki ott megfilmesít. Akkor írtak vissza, hogy ide kész filmek kellenek, és lehetőleg a nevezési határidő előtt. Viszont annyira bejött nekik, amit írtam, hogy meghívtak pár workshopra. Azután minden fesztiválon részt vettem.

Egyébként még a BuSho előtt, 2007-ben nyertem egy nemzetközi forgatókönyvíró-pályázatot, első helyezett lettem a hazai fordulóban. Kivíttek minket egy Párizs melletti településre, ahol workshopokat tartottak az egybegyűlteknél. Nyertünk továbbá 1000 eurót is, de csak ott derült ki, hogy ez a pénz nem pénz, hanem laborköltség, és ott kéne felhasználni – azaz egy nem létező, még el nem készült filmre. Hogy is mondjam, koppantunk, de legalább láttunk egy szelet Franciaországot...

– *És miről szólt a történet?*

– Maga a sztori egy párról szólt, akik észreveszik, hogy a mosógépükből egy dimenziókapu lett, amelyen keresztül dimenzióturisták járnak át hozzájuk éjszakánként... Fotóznak, fogdossák a dolgaikat és alkalmatlankodnak... és ugye ezt az állapotot valahogy meg kell szüntetni a lakástulajdonosnak, mert nem maradhat így. A házigazda felállít egy megfigyelőhelyet, ahol megbújik, kilesi ezeket a betolakodókat, majd lecsap a hivatlan vendégekre. Amikor ő is megkísérli, hogy a dimenziókapuként is funkcionáló mosógépébe belemásson, idő- és tércsapdába kerül. Ami azt illeti, nem vagyok elkényeztetett helyzetben, mert amiket írok, egyediek, látszólag nehezen kapcsolhatóak bármi könnyen

emészthető, fogyasztóbarát dologhoz. Mivel nem tolakszanak a producerek, hogy megfilmesítsék egy-egy kreálmányomat, a saját blogomon publikálok. Ezek hosszabb regények, novellák, néha groteszkek, néha abszurdak, de mindegyik filozofikus, nem túl elvont, tempós és áttekinthető, ugyanakkor közérthető és a mai embernek szól, képtelen kalandokba csomagolva.

– *A filmek és az irodalom kölcsönhatása kitartóan tetten érhető az írásaidban. Mennyire fontos a számodra a képiség a prózában, és mi a véleményed a filmnovelláknak is nevezhető, ma nagyon népszerű sorozatokról?*

– Inspirációnak a kissé elvont és érdekesebb sorozatokat vádászom a neten, olyasmiket, mint a Severance és a stílusokkal bravúrosan bűvészkedő *Inside No. 9*, na meg persze a híres *Black Mirror*. Szerintem valahol itt kell keresni, ezen a környéken, a maradandó értékalkotás hogyanját... A tömegfilmek nem vonzanak, és az se lenne jó, ha egyszer az irodalom is a tömegfilmipar szintjére süllyedne, amikor egy busásan megfizetett pszichológusgárdával felméreti egy stúdiómogul, hogy mire rezonál Átlagnéző, majd az igényeknek megfelelően legyártanak egy filmet, ami persze, hogy kasszasiker lesz. Fogyasztóként, olvasóként egyaránt fontos számomra a képiség, akár versnél, akár prózánál, és ha ehhez még egy egyedi arculat is társul, akkor elégedett vagyok, úgymint Pelevin és Szorokin esetében: nincsenek agyonfuttatva, és azért olvassák őket, mert a mondanivalójuk aktuális, perspektívájuk egyedi, a tálalásról nem is beszélve. Számomra pedig kuriózum, ha valakinek egyedi az agya, és én „belehallgathatok”.

– *Sokféle stílusban kipróbáltad magad, de az abszurd és a groteszk mintha zsigereidbe lenne kódolva. Mikor érezted úgy, hogy megvan a saját hangod?*

– Sok stílust képes vagyok szintetizálni, de az nem művészet. Az abszurdot és a groteszket szinte azonnal képes voltam használni, szívesen is tettem, a témák pedig mindig megtaláltak. Mindkettő elég nagy mozgásteret és szabadságot adott ahhoz, hogy megtaláljam a saját hangomat – ami nem mindig saját,

mert azt minden felolvasás után megkapom, hogy Galla Miklós-hangon adtam elő. Ez eleinte nálam nem volt tudatos, de azon az orgánumon, amin Galla beszél, nagyon jól lehet intonálni és láttatni. És talán mostanában kezdem úgy érezni, hogy elhagyhatom az epigonizmusokat, mert megvan már a saját hangom. Külön képességem (vagy fogyatékoságom), hogy a legjelentéktelenebb dolog is képes megihletni, legyen szó akár egy szektás brosúráról, aminek szövegezése harminc éve ugyanolyan, vagy egy magyartalanra sikeredett használati utasításról. De az élet is sűrűn megkínál némi spontán abszurdal.

– *Jól érzékelhetően fontos része a világképednek a spirituális vonal, különösen a távol-keleti tanítások, és talán azon belül is leginkább a buddhizmus. Miért épp ez vagy ezek adtak választ az egzisztenciális keresésedre?*

– Már egészen fiatalon piszkálta az egómat a halál problematikája, de főleg a „váratlansági” része, hiszen bárki bármikor meghalhat. Nagyon foglalkoztattak a miértek. Sokszor végigfuttott rajtam a gondolat, hogy ha van ez a haláldolog, akkor ennek az egész életnek, ami körülöttünk pereg-zajlik-örvénylik, semmi értelme nincs. És botrány, hogy ilyen létezik, hogy halál. De ha így van, akkor az egész életünket a halál elkerülésére kéne fordítani, hogy valahogy a végén kimaradjunk majd belőle. Persze ezek nyers, zsigeri és ösztönös gondolatok, de hát mit várunk egy spirituálisan még zsenge gyerektől? Annyit ma is állítok, hogy megszületni veszélyes vállalkozás, mert az élet egyszerűen nem elég biztonságos. Az életnek márpedig többről kéne szólnia az állandó önvédelemnél. Szóval elkezdtem keresni, olvasni, és a mesékkel házaló, ígérető rendszerekből hamar ki is ábrándultam, de abban az időben, amikor még csak nyiladozott bennem a spirituális suhanc, roppant fogékony voltam mindenre. Akkoriban még csak a krisnások voltak elérhetőek, mert hatalmas erővel nyomták magukat. Tetszettek a cuccaik meg az életmódjuk, meg a szünni nem akaró mosolyuk. És ők megnyugtattak, hogy van olyan opció, hogy reinkarnáció. Aztán később a buddhistáknál tovább nyíltak a lehetőségek, mert megtudtam, hogy igen,

van reinkarnáció: de pont ez a baj, merthogy ők nem akarnak újjászületni, hanem ki akarnak lépni a szenvedésteli létforgatagból. És ez is vonzó perspektíva lett számomra. Tény, hogyha egyszer valódi és mély meggyőződés születik valakiben – divatosan mondva: kilép a mátrixból – onnantól már nem ugyanaz az ember, se felfogásban, se reakciókban, se másban. A Buddhista Főiskolán megismertem olyan klasszikus tanítókat, mint Nágárdzsuna, Vasubandhu, Patandzsali és Sankara, aztán a zennél kötöttem ki, ahol találtam néhány építő nem-választ. Ami jól jött, mert a túlburjánzó metafizikai elmélkedés egyszer csak elkezd egy olyan új ént építeni, ami nem a cél felé fog vinni. A zen szentimentalizmus nélküli rámutatásai kizökkentik a hétköznapi elmét. Az egyszerűsége, a közérthetőség és a világossága vonzott benne. Egy jól működő, tiszta hagyomány, mely inkább gyakorlatkonceptiót kínál, és nem sokat ígérget – amit meg igen, az meg is tapasztalható, ahogy szilárdan ülünk a jelenben, nem mozduló testtel és elmével, visszavonva tudati energiáinkat a perifériákról, és ez érezhetően hatékony. Tény, hogy ma se vonzanak a spirituális utak vámszedői, és azok az áltudományos körök, akik a lelki témákat csak állandó analizálással és idegen szakkifejezésekkel álmosítónak nyomorítva próbálják megközelíteni, hogy ne érezék ezósnak magukat. Ha valamit, akkor az önvaló keresését igazán nem kéne agyonbonyolítani. Nekem az egyetemi filozófia túl száraz, ahol a nagy tudálékoskodásban eltűnik a lényeg.

– *Érdekes ez a kettősség benned: a spirituális kutatás és a bulvár elemei, az újságírás világa... Hogyan tudod ezt a két, látszólag ellentétes pólust – a transzcendenst és a hétköznapi – közös dimenzióba hozni az írásaidban?*

– Az újságíró is az igazságot keresi, ilyen-olyan formában (több-kevesebb sikerrel) és a spirituális kutakodó is. Valamelyik indiai vallási vezető nyilatkozta egyszer azt, hogy csak annak az irodalomnak van értelme és értéke, amelyik az önvaló keresésére irányul, a többi hulladék. És elég régóta számos sikerkönyv operál a metafizikával, burkoltan vagy sem. Én nem a trend miatt építem be a metafizikai témákat az írásaimba, hanem azért, mert

magamat is tanítani akarom... és egyszerűen jó ezzel a témával foglalkozni, mert kimeríthetetlen és rejtélyes. A halál elkerülhetetlenségéhez pedig csak humorral lehet hozzáállni.

– *Recenzióíróként is igen termékeny vagy, az Irodalmi Jelenben rendszeresen olvashatók a kritikáid. Mennyire érzed ezt önkifejezési formának?*

– Egyik írónál olvastam, hogy nem jó recenzius az, amelyik a kritikájában átveszi az elemzés alanyának stílusát. Én gyakran beleesek ebbe a hibába – de az csak a szerző fényét emeli, hiszen ekkora hatással volt rám a műve. Persze ebben a műfajban is lehet fejlődni, de azért nem az önkifejezés terepe.

– *Említhetnék még rád jellemző, különlegesebb műfajokat is. Kifejezett érzéked van például a paródiákhoz. 2022-ben első díjat nyertél a Bárka pályázatán. Azután az írás mellett a képzőművészetben is kalandoztál, és mivel ismerem sajátos tárgyaidd némelyikét, mondhatom, hogy ezeket szintén a groteszk szemszögéből alkottad meg.*

– A borongás és letargia nem az én világom, a vidám témákat szeretem, noha a szürrealizmus és a posztmodern is közel áll hozzám. Szívesen írok paródiákat is, és a műfajok keverését is szeretettel művelem. Az USA-ban külön kultusza van a paródiáknak, és ha megjelenik egy jó, annak irodalmi hírerteke van. De megértem a hazai kiadókat is, hogy nem szívesen rizikóznak ilyesmivel, mert itthon a jobban eladható és kiszámíthatóan rentábilis kötetek mennek, a jól bevált stílusokban. Szerintem nem biztos, hogy az irodalomnak teljes egészében az eladhatóságról kellene szólnia, bár a nagyipari irodalomnak is vannak szép vadhajtásai. A képzőművészet világában tett rövid kalandozásomról csak annyit: a Puskin moziban kiállított installációim úgy születtek, hogy a pincénkben lomtalanítani kezdtem, és megláttam pár régi tárgyban, műszerben, fejtetlen játékcsecsemőben a művészetet – de ez is inkább annak paródiája volt. Mert tény, hogy az az értékes művészet, amire ráfognak. Ma is hallani, hogy amerikai galériákban dollárezrekért kelnek el lakkozott bádogvödrök és egyéb szemetek.

– *Online jelenléted egyik legemlékezetesebb darabja egy különleges hangütésű blog volt. Miért választottad ezt a formát, és hogyan tudtál egy stílusparódiával olyan sok olvasót megtalálni?*

– Régebben sokat „trollkodtam” a neten. Volt egy provokatív blogom, *Prosti voltam* címmel, amiről üvöltött, hogy paródia, mégis kaptam igazi szerelmesleveleket és randira invitálásokat. Napi öt-tízezer olvasóm volt. Ez az „önéletrajzi naplóregény” egy szisztematikusan megkomponált stílusparódia volt, melynek főszereplője egy luxus escort nő, aki két menet közt olykor sokat filózik és egy új világrendről is fantáziál. Volt sztorija is, meg haladási iránya. Onnan indult a dolog, hogy beszélgettünk páran, miből lehetne sikert kovácsolni, melyek az örök sikertémák, és mind ugyanarra jutottunk: az, ami mindig is: a botrány és az indiszkrét dolgok. Mivel valódi botrányt nem tudtam prezentálni, hiszen egyhangú életet éltem, a fantáziámat használtam mitfárnernek. Arra az olcsó, ám jól bevált, dinamikus mechanikára és „sikerreceptre” alapoztam, hogy régebben, amikor egy könyvkiadó meg akarta szedni magát, a gyors haszonszerzés jegyében olcsó, de ütős ponyvákat kezdett termelni. Ezek a hatásvadász kiadványok általában az ösztönöket célozták meg, így egyik kedvenc témájuk természetesen a prostitúció volt, annak életszagú bemutatása, személyes oldalról való megvilágítása, valami blikkfangos címmel. Egyformán fülledt hangulatúak voltak. Ugyanakkor erőltetettek és röhejesek is. És nem egyszer derült ki ezekről, hogy jó részük kamu, fantáziatermék, egy béríró munkája. Ezeknek a műveknek a paródiája volt a blog.

– *Mi volt a mélyebb küldetése ennek az egésznek?*

– Mivel pénzt nem kerestem rajta, csak annyi célja volt, hogy görbe tükröt tartson a teljesen elszabadult, szinte már csak botrányokra építkező bulvárszakma elé. Nem tettem egyebet, csak nejlonzacskót húztam a kezemre, és felszedtem azt a bizonyos utcán heverő témát, amit mások elpotyogtattak. A blog varázsa a téma dilettáns megközelítésében rejlett: érezhetően csak sematikus, karikatúraszerű fogalmaink voltak a prostitúcióról. Negédesen rezignált hangvételben integráltam a fikciót a valós

elemekbe, igyekeztén túllépni a hagyományos formanyelven. A „vallomásosdi” és a kitergetés halhatatlan áramlatok, hatásuk napjainkban is erőteljes. Talán a luxus escort téma romantikusabb és fogyaszthatóbb, tehát piacképesebb manapság is, nem olyan elcsépett, és még a „dubajozás” szó is szépen belesimult a köznyelvbe.

– *Végezetül: hogyan és mikor alkotsz? Mennyire vagy „kész” a műveiddel, és mi hajt a jövőben – vágysz-e papíralapú kötetre, vagy elég számodra az online tér szabadsága?*

– Csak éhgyomorral tudok írni, és főként délelőtt. Valami olyasmi lenne a célom, hogy a végtelen lehetőségek kimeríthetetlen kátlanában együtt keressem az olvasóval a válaszokat, sejtetve, teret hagyva az intuíciónak is. Sokat szerkeszttek visszamenőlegesen, mert amit tíz éve leírtam, azt egy más tudatállapotban tettem, és azóta újabb olvasmányok is formálták az eszköztáram. És azt vettem észre, hogy az utószerkesztés sokat javított az eredetin. Mivel a hosszabb írásaim nincsenek kinyomtatva, így sosem érzem azt, hogy kész vagyok. Van pár kéziratom, közvetlen ismerőseim olvasták is, azt mondták, nem rossz. Valaki azt mondta róluk, hogy olyanok, mint egy kibontott vers. Bár egyik sem túl nyomdabarát, mert nem rövidek. Viszont e-bookban is teljesen jó lenne, mert nekem nem az hiányzik, hogy egy köteg papíron lássam a nevemet, hanem az, hogy minél több olvasóhoz eljussak. És tény, hogy erre a leggyorsabb út az internet. Nem vagyok név, de változatlanul hiszek benne, hogy a névtelenség kinőhető. Amikor először került a kezembe Hamvástól a Karnevál – ami szintén nem könnyű darab –, pár oldal után leraktam, majd eltelt jó pár év, és újra elővettem. És azt mondtam nagyképpen, hogy pont ilyesmit akarok írni. Nem azért, mert a spirit témák és az önsegítő könyvek még mindig tartják magukat a népszerűségi listákon, hanem mert számomra így kényelmes, és nem érdekel a „mászolygás”. Persze szimplán is érdemes írni, mert a semmiből kanyarítani-teremteni egy történetet, egy világot – miközben tetten érjük saját hiányosságainkat is –, szerintem az emberi létezés egyik értelme.

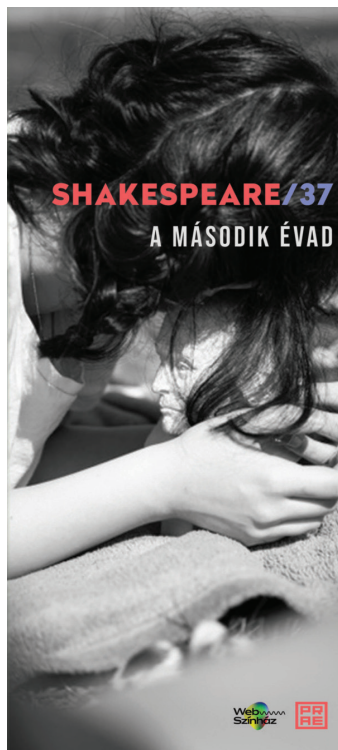
Pusztai Ilona

Ha ma élne Shakespeare...

A Prae Kiadó és a Webszínház Kft. közös kiadásában megjelenő harmadik évaddal 2025 karácsonyára teljessé vált a *Shakespeare/37* könyvformátum sorozata.

Az angol reneszánsz drámaíró a világ legismertebb szerzője, darabjait folyamatosan játsszák a színházak, filmváltozatok sora készült, készül drámaiból. Sőt: számos át- és feldolgozás is született a műveiből. Csak a legismertebbeket említve a műfaji sokszínűség jegyében: a *West Side Story* vagy a *Szerelmes Shakespeare* egyaránt a *Rómeó és Júlia* motívumaira épül, ahogy *Az orosz-lánkirály* vagy a *Rosencrantz és Guildenstern halott* történetének a *Hamlet* cselekménye volt a kiindulópontja.

De hogyan írná meg Shakespeare a drámáit, ha egy időgép segítségével a kétezres évek Magyarországon kelne új életre? Magács László ennek az ötletnek a nyomán kért fel harminchárom író, hogy az angol drámaíró egy-egy művéből emeljenek ki egy számukra fontos tematikát, szereplőt és ennek alapján alkossák újra a drámákat egy jelenet erejéig. A felkért szerzők között találunk elismert, sikeres drámaírókat, mint Egressy Zoltán, Márton László és Tasnádi István, de reményteljes pályakezdőket is, mint Kemény Zsófi, vagy Kovács Dominik és Kovács Viktor. Mellettük számos színházi szakember: Kiss Csaba, Mohácsi István, Horváth János Antal rendező, Balázs Júlia, Fabacsovics Lili, Szilágyi Eszter Anna dramaturg vagy Kucsov Borisz színész erő-

síti a mezőnyt. Nádasdy Ádám és Papolczy Péter pedig Shakespeare életművének avatott ismerőiként, drámáinak, szonettjeinek fordítóiként kaptak helyet a kötetben.

Milyen kép bontakozik ki jelenkorunk Magyarorszájáról e drámaetüdöket olvasva? Shakespeare *Ahogy tetszik* című vígjátékának egyik elhíresült sora szerint: „Színház az egész világ”. Száraz Miklós György *Király Jánosa* ezt parafrázálja: „A világ mézárszék. Nem tudtátok? Mindenki ellensége mindenkinek, mindenki mindenkit felzabál. A törvény a napnál világosabb: ha nem zabálsz, téged zabálnak fel.” Mert bizony a darabok olvasása során – Totth Benedek előszavából idézve – olyan érzésünk támadhat: „Mintha a világ, legalábbis az, ami a hírekből érzékelhető belőle, felzárkózott volna a *Titus Andronicushoz*. Vagy megint az van, hogy igazából nem változott semmi.” Keserű, fanyar íróniával áthatott szatirikus történetek követik egymást a három kötet lapjain, ahol még a shakespeare-i vígjátékok is inkább tragikomédiába, sőt gyakran tragédiába fordulnak.

Balázs Júlia *Álmodj róla, Demetrius (Szentivánéji álomparafrázis)* című jelenete egy kapcsolat elhidegülésének fázisain keresztül nyújt láttelepet elmagányosodott, elidegenedett korunkról, míg a *Minden jó, ha vége jó* című színműből készült Aleksovič Gábor-átirat, a *Szeretni, akit nem lehet* már egy család szétesésének, egy válásnak története. Szilágyi Eszter Anna *Hárpiapornó (A makrancos)* című etüdjében a kapcsolati erőszakban élő nők helyzetét állítja drámai erővel fókuszba. A két veronai nemes szerelmi bonyodalmakra épülő vígjátékából született *Én, én, én*, Horváth János Antal darabja, a nemes gesztusú baráti megbocsátás helyett gyilkosságba torkolló tragédiával zárul. Csurgó Csaba a *Lóvátett lovagok* nyitójelenetét feldolgozva a diktatórikus rendszerek hatalmi mechanizmusának kiépülését mutatja be, ahogy a kezdeti burkolt erőszak egyre nyíltabbá és totálisabbá válik, maga alá gyűrve és megtörve minden ellenállást. Talán az egyetlen üde kivétel Maros András *Tetszik, ahogy* című jelenete, amely egyszerűen csak azt vizsgálja egyik szereplője szavait idézve: vajon a szerelem csak „tejjhabbal összekevert operettpuncs”?

Korunk magánéleti válságai mellett több darab foglalkozik az egyre erőszakosabbá és kiszámíthatatlanabbá váló világ társadalmi kérdéseivel, valamint a hatalomvágy mindent leigázó természetével. Kenneth Branagh emlékezetes filmje, az *V. Henrik* még vérben és sárban tobzódva ábrázolta a háború kegyetlenségének riasztó valóságát, Kácsor Zsolt dramolettje Shakespeare művét groteszk módon értelmezve a kereskedelmi tévék celeb-bokszmérkőzéseinek szintjére süllyeszti az angol és francia királyság százéves hatalmi harcát. Mohácsi István *Julius Caesar igaz halála* című darabja alulnézetből ábrázolja a diktatúra elleni lázadás fennkölt drámáját. Középpontba három lecsúszott mellékszereplő groteszk történetét állítja, akik belekeverednek az összeesküvésbe, majd véletlenül gyilkossá válnak, végül pedig a fejük felett zajló hatalmi játszmák hoppon maradt áldozatai lesznek. Több darab is a társadalom peremvidékén (hajléktalanok vagy prostituáltak között) játszódik, mint Forgách András *Tónija (Antonius és Kleopátra)*, Kiss Csabától a *Falstaff halála (IV. Henrik I–II.)*, Márton László *Athéni Timón*-parafrázisa, Molnár T. Eszter *VIII. Henrikje*. Ám ezek a jelenetek inkább a hatalom és az ember viszonyára, az emberi kapcsolatok kiüresedésére és a világ anyagiassá válására irányítják a figyelmet, mint a társadalmi marginalizálódásból fakadó kirekesztettségre.

A darabok többsége három-négy színészre írt hosszabb-rövidebb jelenet, de találunk három monodrámát is. Fabacsovics Lilinek a Trio Sordini zenekarral közösen létrehozott *Tévedések/Syracusa/Ephesus* című jelenetében a szöveg a zenével és a képpel alkot szövevényes, lüktető, érzéki labirintust. Lackó Gábor (aki a *Lichtig második élete* című regényében a holokauszt túlélőinek és azok utódainak sorsát követte nyomon) a *Szellemidézés*, avagy a *Shylock-effektus* hatástalanítása című monodrámájában finom iróniával vizsgálja Shakespeare antiszemitizmusának kérdését, valamint azt, miként hat a mai magyar társadalomra a bűvópatakként időről időre felszínre törő antiszemitizmus.

Terék Anna, aki Kucsov Borisz mellett a kötetek másik Vajdaságból származó szerzője, a *Perikles, Tyrus hercege* című szín-

mű egyik mellékalakját, Marinát választotta hősnőjéül. Az *Ér-
zékek örömtanyáján* az erényét megőrző, tengerszemű hajadon
allegorikus alakja Terék Anna lírai monológjában a prostitúci-
óra kényszerített, szexuális erőszaknak kitett nők tapasztalatát
jeleníti meg. Magács László a Merlin, majd az Átrium Színház
egykori igazgatója, ma a Trip ösztönművészeti színházi vállalkozás
vezetője. Így egyértelmű volt, hogy a megszületett darabokból
előadások is készülnek. Négy év alatt százhuszonegy színész és
hatvanegy filmes alkotótárs segítségével készült el a harminchat
film. Az egyenként körülbelül húszperces alkotások többsége
egy snittel készült, és Budapest olyan rejtett, szokatlan helyszí-
nein játszódik, mint az egykori zsinagóga, a romkocsmá, a sport-
csarnok, a vágóhíd vagy a Pünkösdfürdői Strandfürdő. Az egyedi
kötet a teljesség élményét kínálja: a szövegek mellett található
QR-kódok segítségével ezek a filmek okostelefonnal megtekin-
thetők. Aki viszont nagyobb képernyőn szeretné élvezni a színé-
szi játékot, az a Tripart honlapján a Webszínházra kattintva néz-
heti meg az előadásokat.

Hogy a nagy Will elégedett lenne-e az eredménnyel, ennek el-
döntését az olvasókra, illetve nézőkre bízjuk. Egy biztos, nem
unatkozna: talán néhol elfacsarodna a szíve, máskor meg jót ne-
vetne, mert a világ színpadán más-más köntösben, de koroktól
függetlenül mindig ugyanazt a darabot játsszák.

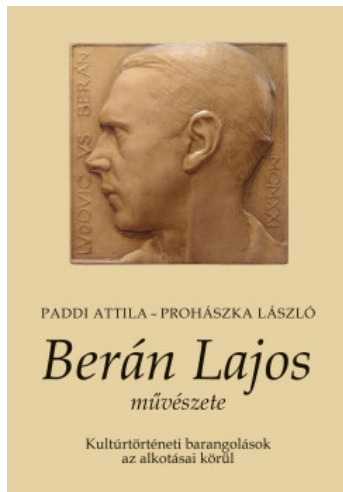
Takáts Fábrián

Az éremművészet egyik nagymesteréről

Vannak művészeti ágak, melyek nagy népszerűségnek örvendenek. Ilyen a festészet, a fotográfia, vagy a médiaművészet. Kevesebb reflektorfényt kap a szobrászat, s pláne a vele szorosan összefüggő éremművészet. A képzőművészet e „mostohagyermekének” születése értelemszerűen az érme megjelenéséhez köthető, felvirágozása a XIX. század utolsó harmadára tehető, amikor a polgárosodásnak köszönhetően a megrendelők és gyűjtők köre bővült. Mindazonáltal mindig egy szűk réteget vonzott, mérete, aprólékosság-

got, pontosságot igénylő kivitelezése, költséges előállítás miatt sosem volt rá nagy kereslet. A műfaj persze korántsem halott, hiszen számtalan alkotó foglalkozott vele, a legnagyobbak: Beck Ö. Fülöp, Boldogfai Farkas Sándor, Fémes Beck Vilmos, Telcs Ede. A Paddi Attila és Prohászka László szerzőpáros jegyezte *Berán Lajos művészete – Kultúrtörténeti barangolások az alkotásai körül* az ebbe a sorba tartozó gazdag életművet lefedő kötet.

A főszereplő életéről, munkásságáról a következőket érdemes tudnunk. A budapesti születésű Berán Lajos előbb Telcs Edénél, majd Bécsben tanult. Első mestere hamar felismerte képességeit, kiváló oktatásban részesítette ifjú növendékét, aki húszévesen, 1902-ben lépett a nyilvánosság elé kisplasztikai művekkel. Művészi pályájának fordulópontját 1903 jelentette, amikor is pályá-

díjban részesült. A Trefort Ágoston-plakett pályázat második, majd a szűkített pályázaton nyert első díja arra ösztönözte, hogy életét az éremművészetnek szentelje.

1931-től haláláig az Állami Pénzverde művészeti vezetőjeként dolgozott, számtalan pénzérmét tervezett. Nagy számban vésett katonai és sportérmeket, és örökítette meg számos közismert személy arcképét.

Életműve ugyanakkor jóval sokrétűbb, minthogy kizárólag éremművészként tartsuk számon. A pengő pénzrendszer fém-pénzeinek tervezésében komoly szerepet játszó Berán többek között köztéri szobrokat, emléktáblákat, síremlékeket, kisplasztikákat, de jelvényeket, bélyegeket is tervezett.

Berán Lajos tehát megkerülhetetlen alkotója a hazai éremművészetnek. Bevallom, korábban nem hallottam róla, igaz, nem vagyok járatos a numizmatika világában. Paddi Attila és Prohászka László most ráirányította a figyelmet erre a területre. Kötetük kultúrtörténeti barangolásra hív, miközben egy kevésbé ismert művészeti ág kiemelkedő alkotójának állít emléket.

„Jelen kiadvány az éremművészet mellett Berán sokrétű művészi pályájának – sokszor alig ismert – más területeit is bemutatja. A szerzők többéves kutatómunkája alapján készült könyv bőséges jegyzetanyaggal kísérve, tematikus csoportosításban ismerteti ennek a gazdag életműnek a művészi szempontból legfontosabb elemeit” – olvasható róla. A Napút Kiadó gondozásában tavaly megjelent mű mérföldkő, hiszen ezidáig senki sem dolgozta fel ilyen mélységben a beráni oeuvre-t. Művei szerepelnek gyűjteményekben, kiállításokon, mégis ez az első összefoglaló írás róla.

A két szerzőség kíváncsiságot ébreszt az olvasóban. Egyértelmű, hogy melyik részt ki írta, hiszen minden fejezet elején ott szerepel az adott témakör ismertetőjének a neve. A bevezetőt közösen írt Paddi Attila és Prohászka László tollából azt is megtudjuk, hogy: *„Ettől függetlenül nem elszigetelt írásokról van szó, mivel a két szerző mindvégig figyelemmel kísérte egymás munkáját, folyamatosan konzultáltak, egyeztetettek, megosztották kutatási eredményeiket”*.

Szükséges is volt egyeztetniük egymással: ilyen volumenű, több mint 400 oldalas kötet összeállítása hatalmas feladat. Vállalkozásukhoz alapos gyűjtőmunkát kellett végezniük, egy detektív kíváncsiságával felderíteniük minden információmorzsát Berán Lajosról.

Ez könnyen a visszájára fordulhatott volna. Ki akarná unalomig az adatok felsorolását olvasni? Szerencsére a bőséges mennyiségű alkotásról szóló leírások informatívak, érdekesek. Minden egyes oldalon érződik a szerzők hozzáértése, lelkesedése, ahogy a lehető leggondosabban utánajártak nemcsak az alkotónak, hanem más, numizmatikával foglalkozó személynek is. A kötet igényes szerkesztésű, sűrű lábjegyzetei az olvashatóság érdekében az oldalak alján szerepelnek. Ez utóbbiak jelzik, hogy tudományos igénnyel készült munkával van dolgunk, ezt sugallja a komoly benyomást keltő fedőlap is. A betűk szépen szedettek, a szöveg nem csúszik át zavaróan egyik oldalról a másikra. Mindez a szöveggondozó Kütsön Nikolett, valamint Szondi Bence tördelőszerkesztő érdeme.

A kötet többek között kitér az alkotót ért szecessziós hatásokra. *„A szecesszió komolyan befolyásolta a korszak építészetét, festészetét, szobrászatát, iparművészetét, és ez érezhetően kihatott a hazai éremművészetre. Ez Berán Lajos több alkotásán is megfigyelhető, nagyjából az 1903 és 1915 közötti korszakban”* – olvashatjuk a Szecessziós hatások című fejezetben. Ebben a részben arra is fény derül, hogy Berán a Telcs-iskolához is kötődött, de a francia Art Nouveau és a német Jugendstil is nyomott hagyott korai művein. Ugyanakkor Berán életműve a két háború közötti időszakban nem osztható korszakokra. A hagyományokhoz ragaszkodva, egyenletes színvonalú műveket hozott létre.

A szerzők a további fejezetekben a legjelentősebb alkotásokat, tematikus csoportosításban veszik számba. Hangsúlyozandó, hogy nem katalógust állítanak össze, hanem érdekes tudnivalókat közölnek az alkotásokról mindazon műfajokban, melyekben Berán Lajos dolgozott: az érmeken megvalósuló grafikai megol-

dásoktól kezdve a bélyegterveken, valamint a kis- és nagypaszti-
kai alkotásokon át a síremlékig.

A *Berán Lajos művészete – Kultúrtörténeti barangolások az alkotásai körül* nyugodtan ajánlható mindazoknak, akiket egy kicsit is érdekel az éremművészet területe. Az ezzel foglalkozóknak, gyűjtőknek kötelező, művészettörténészeknek, képzőművészeknek főként grafikusoknak, szobrászoknak pedig erősen javallott ennek a hiánypótló kiadványnak a forgatása.

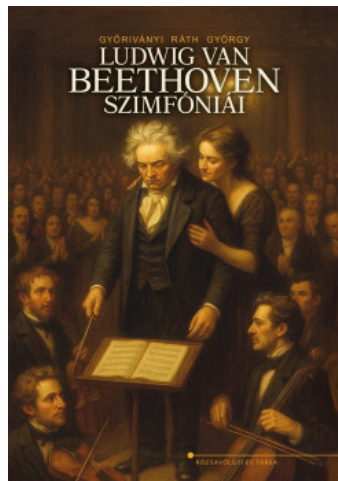
Szilárd Zsigmond

Beethoven-útikalauz kottaolvasóknak

Győriványi Ráth György nemrég megjelent kötete vállaltan szól napjaink zenészeihez, a kortárs előadókhoz, és aktualitása mellett valószínűleg az idő múlásával is nőni fog értéke. *Ludwig van Beethoven szimfóniái* című könyve ugyanis egy olyan hagyomány folytatója, amely az előadói gyakorlat praktikus oldalát hivatott reprezentálni, benne tájékoztató pontokat adni. Mivel azonban egy-egy előadónak pusztán csak kiindulási pontokkal, az esetleges szakmai pontatlanságok elkerülésére szolgál, a ma evidensnek tűnő megoldások leírásai a későbbi korok olvasóinak éppen a legnagyobb kincseknek bizonyulhatnak majd.

Azt, hogy a könyv pedagógiai szerepével a szerző is tisztában volt, mi sem mutatja jobban, mint a részletes szimfóniaelemzéseket megelőző és követő fejezetek idézetei. Leopold Mozart *Hegedűiskolája* (Versuch einer gründlichen Violinschule) és Johann Joachim Quantz *Fuvolaiskolája* (Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen) többször is előkerül a szövegben. Ezek amellett, hogy a Beethoven korabeli előadási gyakorlatba adnak közelebbi bepillantást, alátámasztják a könyv műfaji rokonságát is.

Győriványi nem dolgozott ki új Beethoven-hermeneutikát, s még csak új megvilágításba sem helyezte a mai, vagy a korabeli viszonyrendszerben a szimfóniákat, illetve Beethoven alakját. A

kötet fő erénye az újdonságok taglalása helyett inkább az összefoglaló jelleg. Amit pedig összefoglal, az Győriványi karmesterként szerzett saját tapasztalata, élményanyaga és a korabeli leírások néhol egészen konkrét, olykor pedig egészen homályos tanácsai, az eredeti tempóra, karakterre, artikulációra vagy dinamikára vonatkozó utasításai.

A kötet törzsanyagát, a kilenc szimfónia részletes elemzését szinte kizárólag csak kottával a kézben érdemes követni. Bár Győriványi egyik legnagyobb érdeme, hogy sohasem próbál tudományosabb vagy szakszerűbb lenni a szükségesnél – így nagyon könnyen és élvezetesen olvasható a szövege – a szinte ütemről ütemre vonatkozó tanácsokat és figyelmeztetéseket csak partitúrával lehet megérteni. Ezen a ponton egyébként el is távolodik idézett és idézetlen elődeitől: a nagy „tankönyvírók” szinte kivétel nélkül vagy általánosságokra hívták fel a figyelmet, vagy egy-egy konkrét példán keresztül szemléltettek olyan zenei problémákat, amelyek gyökerei vagy kimenetele általánosan jellemző más művekre is. Ezek mellől sosem hiányzik a kottapélda. Gondoljunk akár Quantzra, akinek a *Fuvolaiskolája* számtalan díszítő gyakorlatot, egylevegős kadenciapéldát és általa kidolgozott basso continuoót tartalmaz. Ha pedig François Couperin *L'art de toucher le clavecin*-jére pillantunk, abban is nyolc prelűdöt szentel annak a mester, hogy ujjrendjeit elmagyarázza. A részletes műelemzés tehát kottapéldákat követel. Győriványinál ugyan minden elemzett tétel elején megpillanthatjuk a főtémákat, ám ha a teljes megértésre törekszünk, két „szöveget” szükséges párhuzamosan olvasnunk: elsősorban Beethovenét, majd pedig Győriványi értelmezését. A szerző mentségére szóljon, hogy a részletes elemzést követően a zárófejezetekbe beilleszti az éppen tárgyalt részletek kottapéldáit: ezzel kissé el is különítve a szemléltetést és a mélyebb analízist.

A kötet legnagyobb érdeme tehát a már említett összegző jelleg. A magyar zenei könyvpiacra elérhető egy Győriványi is idézte és koncepciójában nagyon hasonló kötet: Bartha Dénes *Beethoven kilenc szimfóniája* című munkája. Az éppen hetven évvel

ezelőtt megjelent Bartha-kötetben a szerző hasonlóan elemző munkát tesz az olvasó elé. A történeti érdekességeket minden fejezetnél tudatosan leválasztja az elemzésekről, így azoknak is hasznos, akik nem olvasnak kottát – pontosabban partitúrát. A leválasztás Győriványinál is megtörténik. Bár a gyakorlati tanácsokat valóban az tudja csak megfogadni, aki Beethovent interpretálja. Sok olyan hasznos információ elhangzik az elemzések elején, amelyek az egyszeri hallgatónak is segíthetnek abban, hogy a szinte minden héten elhangzó Beethoven-szimfóniákhoz közelebb kerüljön azok jobb megértéséhez.

És itt rá is térhetünk a könyv aktualitására, a Beethoven-olvasatba beszívargó korhűsége. Beethoven művei szilárd pilléreit adják egy-egy koncertszezonnak. A Beethoven-kultusz töretlen, de egyre kevésbé kerülheti meg a historikus előadásmód kihívását. A korhű interpretációk horizontja már Beethoven koráig ér, így művei különös határhelyzetbe kerülnek. A kérdés immár elodázhatatlan: monumentális zenekari hangzással szólaljanak meg, vagy a korabeli léptékhez igazodva, áttetszőbb formában?

Mindkettő mellett lehet érvelni: Beethovent nagyzenekarral szoktuk meg. Vagy épp ellenkezőleg: szükséges a Beethoven-interpretációk újragondolása, a közhelyes fordulatok felfrissítése. A zenekar nagysága mellett a másik kérdés a tempóé. Beethoven ugyanis saját kezűleg látta el műveit metronómjelzésekkel. Vagy ha nem ő, feltételezhetően közvetlen környezete a beethoveni játékmódra visszaemlékezve (például egyik legnevesebb tanítványa, Carl Czerny).

A legnagyobb viták éppen a tempójelzések körül bontakoztak ki – nem véletlenül, hiszen ezek látványosabban befolyásolják egy-egy előadás karakterét, mint az apparátus nagysága. Az eredeti jelzések azonban szélsőségesek: vagy lejátszhatatlanul gyorsak, vagy meglepően lassúak, esetenként pedig a mai gyakorlathoz közelítenek. Mindez aligha támasztja alá az egységes tévedés elméletét, miszerint Beethoven félreolvasta volna a metronómszámokat.

Győriványi könyve ebbe a kérdésbe csak érintőlegesen megy bele, ahogy az apparátus kérdésében sem igen foglal állást. Mind-

két esetben korrekt ismeretterjesztést nyújt a korabeli Beethoven-gyakorlatról és a máig kanonizált megoldásokról. A szimfóniák elemzésén végigvonuló tanácsokkal ellentétben mégsem fogalmaz meg végérvényesen egy választ a tempó és apparátus kérdése kapcsán. Tartózkodása érthető: minden javaslata szorosan Beethoven jelzéseihez és a zenei érthetőséghez kapcsolódik, az együttes és a tempó kérdése azonban zeneileg már viszonylagossá válik. A kottában felfedezett összefüggéseket mindenkinek magának kell a saját zenekarához és tempófelfogásához igazítania.

Az egész könyv legszembevetőbb szépséghibája az AI-generált borító. A pontatlanságoktól hemzsegő (rossz felé néző kottaállvány, rossz helyen húzott vonó, egy héthúrú hegedű), festmény-szerű képpel a kötetben megfogalmazott gondolatiság szöges ellentétben áll: „A könyvben található Beethoven-illusztrációk azért szerepelnek a kötetben, hogy az olvasó jobban elképzelhesse az alkotó Mestert az adott szimfónia írása közben, hiszen a közölt képek korhű ábrázolásokat tartalmaznak.”

Mindenesetre Győriványi Beethoven-könyve egy rendkívül alapos, Beethoven minden művét szem előtt tartó elemzéscsokor, amelyet néhány általánosabb kérdéssel foglalkozó fejezet foglal történeti és stilisztikai keretbe. Ugyan a gyakorlatiasságon csak néha lép túl, meglátásai sosem szakadnak el a beethoveni akaratot kutató szemlélettől. A kötetben Győriványi nem keres rejtett összefüggéseket, és nem törekszik zseniális megoldásokra – talán éppen ezért olyan meggyőző.

Ürmös Beáta

Kirendelt helyek

Rohadjon meg az összes – kiált a borítón a kötet címe, miközben egy szép, merev, félbevágott női arc néz rám, félig szemből, félig oldalról. Vermeer portréinak csendes törékenysége árad belőle. Ez a feszültség ott lüktet a történetben végig.

Schillinger Gyöngyvér 2025-ben megjelent regénye nem készít elő számunkra semmit, nem hagy időt a ráhangolódásra, rögtön egy meztelen fenék nyers látványával nyit. Egy középkorú házaspár reggeli szeretkezése, pontosabban az utána következő percek, bugyikeresés, ruha fel, gyors egyeztetés a napról, indulás. Szabatosan folytatja ezután is, nem kommentálja a szereplőket, nem magyaráz helyzeteket, hanem pár érzéketlen szóval felvázol, mutat egy gesztust, egy szokásos használati tárgyat, vagy egy megszokott kölcsönös viszony töredékét, majd egymás mellé teszi a jeleneteket, a többi az olvasó dolga.

A kimondatlan feszültség a szexszel, sikkasztással, botránnyal kiegészítve hollywoodi sztorit teremt, ez azonban csak álarc. A cinizmus és a gátlástalanság felszínét felkapargatva előbukkan a vágy, a hiány és a félelem, hogy a mélyből aztán az emberi esendőség nézzen vissza ránk.

Most kellene felvázolnom a történetet, de ezt csak óvatosan szabad, nem felfedve a fordulatokat, melyekben bővelkedik. Két főszereplőnk, a negyvenes éveit végén járó Balázs, aki ügyvédi irodát vezet Budapesten, és beosztottja, a szakvizsgája és esküvője előtt álló Olga. Váltott szálon mesélnek, és mindkettejük történetében keveredik az üzleti szál a magánéletivel, amikép-

pen kettejük kapcsolatában sem egyértelmű, hol ez a határ, és meddig alakítható.

A jogászi közeg rideg és gyakran gáncsoskodó világához alkalmazkodni kell. Balázs ezt már régen megtette: erkölcsi határait érdekei szerint alakítja. Számára a siker azt jelenti, hogy ő használ másokat, nem pedig fordítva. Nem ismer mértéket, másokra való tekintet nélkül tör előre. Talán éppen azért képtelen megállni és megelégedni, mert nincs valódi célja – belső hiány munkál benne. Vágyik valamiféle meghittsége, amelynek természetét maga is csak homályosan érzékeli. Az ehhez hasonló belső ellentmondások adják a szöveg valódi feszültségét. A hatvanmilliós sikerdíjjal kecsegtető „hydrás történet”, amely Balázs kapcsolataira és ügyeskedésére épül, nehezen követhető. Megnyugtató azonban, hogy nemcsak az olvasónak, hiszen később kiderül, hogy Olga sem érti igazán. Vele először Balázs gondolataiban találkozunk, mint olyasvalakivel, akire egy napra rá lehet bízni az iroda ügyeit, mert érti a működését, és kész magára vállalni a felelősséget.

Amikor megjelenik előttünk Olga, egy állami pszichiátria rendelőjében látjuk, sok más nővel együtt, akikkel órákat várakozik. Végül egy szakállas férfi nyit ajtót színpadias mosollyal. Fél füllel hallgatja, ahogy Olga belekezd a problémái sorolásába, majd hamar félbeszakítja: közli vele, hogy szorongó alkat, és ezt az anyjától örökölte. Olgának nincs ereje felnevetni – az olvasó nevet helyette.

„Felírok enyhe szorongásoldót. Kétszer fél napközben, lefekvés előtt egy egész. Van kérdés? Nincs, jó. Kattintgat, vár, megint biztatóan mosolyog Olgára. [...] A világ nem olyan bonyolult, csak a szorongáson keresztül tűnik annak, tudja” – mondja Olgának, mielőtt a receptet felküldi a felhőbe, a páciens pedig haza.

Olga azonban nem Balázs morális ellenpontja, ahogyan elsőre tűnhet. Bár fiatalabb, feltűnően sebzett és kényszeres alkat, s gyakran hagyja magát kihasználni, személyisége korántsem egyértelmű. Ő is képes árulásra; benne is munkálnak kegyetlen, olykor erőszakos gondolatok. Ha neurózisukat nézzük, talán nem is különböznek annyira egymástól.

Mindkettejük alakja körül felrajzolódik a család is: tagjai hétköznapi cselekvések egy-egy villanásában vagy emléktöredékekben jelennek meg. Olga alkoholista anyja és a soha nem látott apa. Balázs testvére, akivel a szülői hagyatékon vitatkozik; a felesége, akivel közösen próbálnak fogyókúrázni és leszokni a cigarettáról; valamint a fia, akit az anyja rátelepedő szeretete tesz önállótlanná. Nincsenek magyarázatok – csak jelenetek, félmondatok, átsuhanó gondolatok és szexuális fantáziák.

Annyi minden sűrűsödik ebbe a történetbe, amiből akár egy nagyregény is kitelne, mégis tömören kapjuk – úgy, ahogyan egyetlen mondatba képes belesűrűsödni több évtizednyi felgyülemlett hallgatás. A jól eltalált mozzanatokból összeálló történet maga is csak egy villanás: nem fut ki sehová, nincs lezárása, szereplőit útjukra engedi, vissza az életbe. A budapesti csúcsgalomba, a kalóriaszámláló alkalmazások és a munka közben telefonáló anyák világába. Nem kivételes vagy botrányos közegről beszél, hanem a hétköznapirol, ahol legfeljebb annyit állapítunk meg: az ideológiák változhatnak, de a kijelölt szerepek alig. Mindenki elfoglalja a magáét. Talán magunkban odavetjük, hogy rohadjon meg az egész, de közben már nyúlunk a fájdalomcsillapítóért. Vagy valami másért?

Hétvári Andrea

„Ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek”

Számos negatív kritikát olvastam az *Avatar: Tűz és hamu* kapcsán. Olyan is napvilágot látott, amely mindenféle fura elméletet próbál ráhúzni a karakterekre és a nagyon is világos történésekre. Az elmarasztaló írások leginkább a dramaturgia és a látványvilág ismétlődését említik a film kapcsán, valamint a film már-már elviselhetetlen hosszúságát. Nem vagyok moziba járó alkat, a hosszú filmeket sem szeretem, de az Avatar 3 számomra olyan élményt nyújtott, hogy a mozifotelben ülve csak úgy repültek az órák.

„Látlak téged” – mondja Neytiri az első rész végén, amikor karjaiban tartja a fuldokló Jake emberi testét. Ami a na'viknál annyit jelent: látom ki vagy, látom a traumáid, az örömeid, a motivációd, látom a lényeged és a lelked. Ez a fontos énközlés a filmtrilógia több pontján is elhangzik még, főleg a fontos pillanatokban, amikor valaki végre megérti a másik indíttatásait, érzéseit, lényegét. (A 2. részben Payakannak mondja Lo'ak, majd a harmadikban Neytiri Gekkonak.) De most nézzük meg alaposabban mindazt, amit a kritikusok általában észre sem vesznek a filmben.

Az Avatar mindhárom része közölni akar egy fontos üzenetet. Méghozzá azt, hogy *van odaát Valaki*. A filmben történetesen ez a Valaki egy matriarchális természetvallás főistennője, a természetanya, Eywa, Mindenek Anyja, akiben az ősök lakoznak és az eltávozottak élete folytatódik, mert a film üzenete szerint: „*Soha semmi nem vész oda*”.

Valószínűleg a rendező és forgatókönyvíró James Cameron is úgy látja: egy teljességgel elmaterializálódott, hit nélküli és hitét veszített társadalomban élünk. Ahol az emberek „istene” Mammon, vagyis a pénz, a pozíció, a hatalom és a birtoklás, jellemző

érzelmeik az önzés és a gyűlölet, legfőbb tevékenységük pedig a pusztítás. Ez a fajta modern, vagy ahogy Hamvas Béla írja a *Scientia Sacra*ban, *történet utáni ember* meg is jelenik a filmben, méghozzá Quaritch ezredes és emberei alakjában, illetve a hitüket vesztett, és rossz oldalra állt Tűz népében. James Cameron úgy mesél, ahogy kevesen. De ez a mese nagyon is valóságos. „*Eywa minden gyermekét a szívében hordozza.*” „*A na'vik úgy tartják, hogy az energiát csak kölcsönkapjuk, és egy napon vissza kell adnunk.*” Azonban az összes ősrünk ott van Mindenek Anyjában, azaz Istenben. Érdekes módon ezt a szálát a filmből a kritikák teljesen kihagyják. Mintha süket fülekre találna ez az üzenet. Érthető is: a hit kérdése nem igazán hot topic manapság. Ez az üzenet pedig elhangzik az *Avatar* legelső részében, a másodikban Neytiriék fiának tengerbe temetésekor, és a harmadik rész végén, amikor Kiri és a gyerekek közösen kapcsolódni tudnak Eywával és az ősrök szellemvilágával. Oka van annak, hogy a rendező ezt minden egyes epizódban nyomatékosítja. A néhány perces rész a filmtrilógiából egyébként emlékeztet a *Harry Potter és a halál ereklyéinek* arra a jelenetére, amikor Harry a Feltámadás követének segítségével újra találkozik elhunyt szüleivel, Sirius Blackkel és Lupin professzorral. A néző tudja, érti: az eltávoztak vannak, élnek, csak normális esetben az érzékeink számára láthatatlan módon. Ahogyan Cameron hitet és reményt ad a *Tűz és hamu*ban, az egészen egyedülálló. Isten arcát sem sok filmben láthatjuk. Itt, ha rövid időre is, de megpillanthatjuk – nem színész által megjelenítve, hanem önnön valójában. Ráadásul az, hogy egy női entitás finom arcvonásait látjuk, majdhogynem egyedülálló a filmtörténelemben.

Nem tudom, másnak is feltűnt-e, hogy az *Avatar* első három részében el sem hangzik az a szó, hogy *halál*. Mintha egyszerűen nem létezne. Gekko is csak annyit mond, amikor meg akarják ölni: „*Eywához kell mennem, rendben.*” Az ősi vallások, például a védikus szanszkrit hagyomány szerint a halál csupán egy kapu. Átlépés egy másik dimenzióba, és nem az élet vége, hanem az öröklét kezdete, ahogy a kereszténység szerint is. A

szent fa – amely hasonlít az ősi magyar vallás életfájához – már az első részben fontos szerepet kap. Átjáró a látható és a láthatatlan világ között. Ezzel egyértelművé válik, hogy a halál csupán egyetlen pontja a létezés teljességének, de semmiképpen sem az élet vége. Ez a látásmód gyökeresen különbözik a modern ember szemléletétől. Egyetlen kritikában sem írtak erről.

A filmek legkülönösebb szereplője Kiri, a tudós nő Grace lánya, akit halálakor teremtett az avatar testébe Eywa, vagyis édes-apa nélküli szűznemzésről beszélünk. Kiri a filmben tulajdonképpen jézusi attribútum. Ha pontosak akarunk lenni, Cameron két ember alakjába vetítette bele Jézust. Kiribe és az ő legjobb barátjába (később szerelme) Gekkóba, akinek az apja a na'vik legfőbb ellensége, Quaritch ezredes, és aki „égemberként” él a Sully családdal. Gekko az, aki mindig szíve szerint cselekszik a legnagyobb káosz közepette is, soha nem fél kockáztatni az életét, és ő az, aki a második rész végén megmenti vér szerinti apját, annak ellenére, hogy mélyen megveti őt. Vagyis a kegyelem és a könyörület szimbólumává válik már a második részben. Valamint ő az, akit annak ellenére, hogy megmenti Jake életét, megakarnak ölni, vagyis fel akarnak áldozni a közösség érdekében, hogy megmentse a na'vikat.

Időzzünk el egy kicsit ennél a két karakternél. Kiri már a kezdetektől hallja Eywa szívdobbanásait, különös révületekbe esik, aminek senki sem tudja az okát. Folyamatos vágyat érez Minde- nek Anyjához imádkozni. Ha kapcsolódik a víz alatti szent fával, még az eszméletét is elveszíti, ezért meg is tiltják neki, nehogy életveszélybe sodorja magát. Az imában és az imádkozás szépségében gyönyörködhetünk e jelenetekben.

A szent fa magjai többször is körbelengik őt, második alkalommal akkor, amikor Gekkón próbál segíteni. A fiú oxigénmaszkja lemerül, haldoklik, Kiri ekkor egy arra lebegő, fénylő magot tesz Gekko szájába, befogja az orrát, leveszi a maszkját. Testvére kérésére így felel: *„Nem tudom, miért csinálom ezt, de érzem, hogy ezt kell tennem.”* Csoda történik, a fiú tüdejében bizonyos micéliumtelepek növekednek pár perc alatt, így Gekko megmenekül.

Hasonló csoda a második részben, amikor Neytiri gyermekeivel az elsüllyedt hajóroncsban reked. Kiri akkor is kapcsolódik Mindenek Anyjával, és a fénylő magok mutatják meg nekik a menekülés útját. Ezen kívül Kiri minden átélt nehézség után hálát ad: „Köszönjük, Mindenek Anyja”, amely a modern – történet utáni – emberre megint csak nem jellemző. Kiri epizódjai a filmben azt üzenik: kapcsolódni az imával lehetséges. Ha pedig megtörténik, az egyenlő a csodával. Kiri alakja a filmben tehát egyfajta krisztusi jelenlét, Gekko karaktere pedig akkor éri el ezt a státuszt, amikor a halál kapujában, saját szeretve tisztelt nevelőapjától – ahelyett, hogy az életéért könyörögne – mindössze annyit kérdez: „...*de azért szeretsz?*” Ekkor gyengül el annyira Jake karja, hogy képtelen megölni Gekkót. Gekko és Kiri alakjába gyúrta bele Jézus eszenciáját Cameron, s ez felettébb érdekes és szinte egyedülálló a filmtörténetben.

A rendező-forgatókönyvíró gondosan ügyel rá, hogy kikerülje a hagyományos vallási kereteket minden formában. Sem templomot, sem ismert vallási szimbólumokat nem jelenít meg a film, ettől valahogy még inkább élő lesz a na'vik hite, akik a lehető legtermészetesebb módon hisznek az örökkévalóságban és az örök életben. A Pandorán élő klánok hamvasi kifejezéssel élve az *aranykori embert* idézik.

Térjünk vissza néhány gondolat erejéig a felnőttek kontra gyerekek ellentétpárhoz. Az Avatar-filmek pozitív felnőtt karaktereibe Cameron tudatosan beépít egy-egy „időzített bombát”, egy-egy nagyon érdekes és életszerű jellemhibát. A rendező olyan mesterien tervez, hogy bár abszolút képesek vagyunk Jake-kel vagy Neytirivel azonosulni, mindegyikük nagyon is emberszerű, azaz messze nem tökéletes. Neytirit, aki ízig-vérig na'vi, elvakítja a népe iránt érzett szenvedély és kötődés, és egyúttal a gyűlölet. Ahogyan Jake mondja neki: „*Nem szólhat erről az életed, a gyűlöletről!*” Az anya, aki egész életében a gyermekeiért harcol, és szinte eggyé válik népével, gyűlöli a fehérbőrű és ötujjú égembert (ezért gyűlöli Gekkót is). Ez egyébként teljesen érthető, hiszen a civilizált ember népének kiirtásán és bolygójának kizsák-

mányolásán dolgozik már régóta. Gyűlölete akkor szűnik meg, amikor Gekko, aki nem az ő „fajtája” megmenti imádott férje életét. Mindez ábrázolja a filmbeli klánok, a való életben pedig a világban élő nemzetek és fajok széthúzását, az etnikai gyűlöletet.

Jake szintén remek karakter, többnyire helyes döntéseket hoz, azonban számára a családban nem létezik demokrácia. Ott is kizárólag katonaként tud érezni, viselkedni és gondolkodni, és el sem tudja képzelni, hogy fiatal felnőtt fia, Lo'ak is tud helyes döntést hozni. Az első három rész cselekményét tekintve pedig óriásit hibázik, amikor majdnem megöli Gekkót, hogy Pandorát megmentse. Szerencsére képtelen elpusztítani a fiút, így Cameron még azt is elmesélheti a történeten keresztül, hogy egy embert sem szabad feláldozni a közösség érdekében. Legyünk őszinték: a dolgok így kerülnek a helyükre. Erős gyújtópontja ez a filmnek: a néző azt érzi, ha ez az igazszívű fiú meghal, nincs értelme tovább semminek, ami utána történik. Azzal, hogy Gekkót végül nem áldozzák fel a nép megmentéséért, a Sully szülők még nagyobbat nőnek a néző szemében. És azzal, hogy egy olyan helyen, mint a Pandora, ahol közösségi szellemben élő klánok élnek, nem áldoznak fel valakit a közösség megmentéséért, még inkább megérezzük és megértjük ennek jelentőségét.

A család egységét a filmben inkább Jake teremti meg. Neytiri nem ad szellemi útravalót elméletek vagy magyarázatok formájában gyermekeinek, ezt inkább Jake teszi, a „Sullyék összetartanak” vagy a „Mi sosem adjuk fel” értékteremtő axiómákkal, amelyekre a gyerekek a megfelelő helyzetekben nagyon is jól tudnak támaszkodni. Azt azonban érdemes megjegyezni, hogy Neytiri számtalanszor megmenti Jake életét (az első részben, és itt a *Tűz és hamu*ban is). Igazi harcos amazon karaktert faragott belőle a rendező-forgatókönyvíró.

Észrevehető, milyen mély tisztelet övezi Cameron részéről a filmben a nőket. Egyrészt minden klánban nő a törzsfőnök. A na'viknál, a metkaináknál és a Tűz népénél is. Még a tulkunok vezetője is egy matriarcha – így megnézhetjük, milyen volna matriarchális társadalomban élni. A Pandorán a klánok között

béke van és egyetértés. Bármilyen ügyben egymás mellé állnak, közösen harcolnak a hívó szóra. Ha most ezt párhuzamba állítjuk a 21. századi földi társadalommal, óriási kontrasztot kapunk. Egy nemzetben belül sincs egyetértés és béke, nemhogy az egyes országok vagy etnikumok között. Ez tehát a sok közül egy, amiben példát kellene vennünk Pandoráról.

De most térjünk vissza a nőkhöz. Évszázadok óta egy férfiarcú istenséghez imádkoznak a keresztény hívők, aki nem más, mint az „Atya”. (Itt fontos megjegyezni, hogy a Biblia eredeti héber szövegeiben a Szentlélek anyai minőség, és gyakran egy anyagalamb a szimbóluma. Erről ír Cselényi István Gábor *A Szentlélek anyai arca* c. könyvében.) A Pandorán élő klánok egy természetanyában hisznek, így logikus, hogy a vezetői státuszt is az anyának adják. Mivel az őskori népek léte nagymértékben a földtől és a természettől függött, vagyis annak termékenységétől, logikus, hogy az Örökkévalót is egy termékeny Ősanyának gondolták, hitték. Bizonyítja ezt a willendorfi vénusz, vagy a zengővárkonyi Madonna (utóbbi őskori idolt e sorok írójának dédapja, Dombay János ősrégész ásatásai során találták, s kétszer idősebb – négyezer éves – nemzetközileg ismert rokonánál). Mindkét szobor egy-egy édesanyát ábrázol. Amilyen szakrális csodaként látta az őskor és Pandora népe az anyaságot és a nőiséget, annyira materiális szintre süllyesztette azt a modern társadalom.

„*Ha nem lesztek olyanok...*” Kivételes szerepet szán a rendezőforgatókönyvíró a gyerekeknek. Amikor már csaknem minden és mindenki elveszett, a szülők sebesültek, az erőtartalékok elfogytak a harcok során, Kiri Eyvához imádkozik. Gekko és Tuk is csatlakoznak hozzá, s amikor átlépnek Odaátra, kéz a kézben eléri Mindenek Anyját. A film ezen a ponton kapcsolódik Máté evangéliumának egyik legfontosabb passzusához, amikor Jézus így szól: „*Bizony mondom nektek, ha nem változtok meg, s nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem mentek be a mennyek országába.*” (Máté 18:3.)

Az a feltétel nélküli hit, amely a gyermeki lét sajátja, szükséges ahhoz, hogy Isten országába léphessünk. Cameron nem kertel: kö-

zöl. Megmutatja, kiknek a lényében van meg az alázat, a töretlen hit és a tisztaság, amely a kapcsolódáshoz, Mindenek Anyjának látásához szükséges. A film egyértelműen a gyerekek mellett teszi le a voksát oly sok más filmmel ellentétben. Mert miként is tekint a társadalom a gyerekekre? Vagy kis felnőttként vagy egy még javításra szoruló, formálható, fejlesztendő, gyúrható entitásként, amely akkor lesz tökéletes, ha majd felnőtté válik. Cameron ennek épp az ellenkezőjét állítja, vagyis azt, hogy a gyermeki létforma a tökéletesség, amelyben minden megvan a magasabbrendűhöz való kapcsolódáshoz. A *Tűz és hamu*ban minden fontos problémát a gyerekek oldanak meg. Lo'ak emeli fel szavát a tulkunok gyűlésén amellett, hogy harcolniuk kellene életben maradásukért. Gekko menti meg Jake életét Quaritchék bázisán azzal, hogy saját testével védi, hogy ne lőjék le, és Kiri imája indítja be az eseményeknek azt a láncolatát, amikor már minden veszni látszik, amely végül Eywához vezeti őket, és megmenti a na'vikat és a bolygót. A dramaturgiában rendkívül fontos a gyerekek és a fiatalok szerepe. Mintha Cameron azt mondaná: *„Ha helyesen érezték és cselekedtek, a problémák megoldása a kezetekben van. Együtt minden sikerülhet.”* Egyik fiatal jellemében sincs helye előítéletnek. A gyerekek az Avatar-filmekben nyíltszívűek, őszinték, problémaérzékenyek és a végletekig bátrak. Ők a jövő. Cameron pedig filmbeli üzenete alapján bíz a jövő nemzedékében.

„Ha van valami, amit megtehetsz, akkor azt meg kell tenned” – adja úttravalóul Kirinek a metkainák spirituális vezetője, Ronal. Ez a kijelentés az egyén társadalom felé irányuló, mélyen erkölcsi alapú felelősségvállalását hangsúlyozza. *„A legnagyobb hiba, amit elkövethetünk, az, ha nem teszünk semmit, mert azt hisszük, hogy csak keveset tehetünk”* (Sydney Smith).

Talán a különböző népek mondái, meséi is ezt példázzák sok esetben, és ezt próbálják továbbadni, mint fontos társadalomépítő, humanitárius alapértéket, ahogyan pótolja ezt a fontos hiányt az Avatar-filmek sora is. James Cameron pedig Pandora bemutatásával egyúttal utat mutat számunkra egy élhetőbb és szebb világ felé.

Vicente Ferreira da Silva

A művészet természetéről

Szakács Péter fordítása

A művészi alkotás természetével foglalkozó elméletek jelentős része az esztétizist pusztán az ember tevékenységei körének mellékes, kiegészítő elemeként tartja számon, illetve luxuscikként, szórakozással kecsegtető játékként, mely csak a sürgősebb és fontosabb feladatok elvégzése után válik lehetővé és kívánatos-sá. A szóban forgó teóriák szerint a művészet lehet ugyan kifejezési eszköz, az animikus kommunikáció nyelve, mely képes a lélek legkülönbözőbb benyomásainak tolmácsolására, a kifejezhetetlen megjelenítésére, de önmagában nem értelmezhető, önmagát nem hozhatja létre, mindig származékos, valami mástól függ. Nem tartozik a morfogenetikus erők, illetve az emberi lét szükségszerű, eredendő meghatározottságai közé, eredete nem az élet ősi forrásainál keresendő. Játékjellegéből adódóan csak a sürgős teendők elvégzése után fennmaradó energiákból táplálkozhat, legjobb esetben sem lehet több kedvtelésnél, szórakozásnál, nemes, emelkedett elfoglaltságnál.

Másfelől viszont a legutóbbi idők gondolkodói a játékot felértékelték, mint aminek döntő jelentősége van a kultúra fennállását illetően. Schiller mondásának megfelelően, mely szerint „az ember csak akkor teljes, amikor játszik”, a kultúrát elkezdték *sub specie ludi* megközelíteni. Huizinga, Ortega y Gasset és mások igyekeztek rámutatni az időtöltés jellegű, a teoretikusok által rendszerint lenézett, elhanyagolt tevékenységeknek a kulturális formák létrejöttére, az alkotás és a történelem terén tapasztalt jelentőségére. Efféle szemüvegen át nézve a történelmet nem pusztán a munka, a rutin, a mindennapok szürkéségébe való

belesimulás alakítja, hanem sokkal inkább az ünnep, a feltöltődés, a harc, az életerő szabad, diadalmas kiáradása keltette öröm. Volt, aki még tovább ment a játékfolyamatoknak az egzisztencia összefüggésében betöltött jelentőségének értelmezését illetően. Egy argentin gondolkodó, Carlos Astrada arra jutott, hogy a játék metafizikai elv, illetve az egzisztencia érvényesítésére irányuló gyakorlatok eredendő formája. „A világban-benne-lét nem más, mint a játék őseredeti formája, amelyben a faktikus létet a maga egészében kell gyakorolni, mert csak így lehetséges, hogy az egzisztencia fejlődjön és kiáradjék. Az egzisztencia a profeszszionális játékoshoz hasonló módon bontakozik ki. A »játékos« a köznapi nyelvben az, aki mindig játékban van, aki egész életét a szőnyegen tölti.”

Gondolatmenetünk kibontásához nem szükséges részletebben elemeznünk a történelem és a kultúra értelmezésének játékelméleti megközelítéseit, s a játéknak metafizikai szerepet tulajdonító elképzelések csak abban az esetben tűnnek elfogadhatónak, ha a játék fogalmának jelentését kiszélesítjük. A művészetet a játék felől megközelítő, a művészetet a játék interiorizált formájának tekintő álláspontot Spencer dolgozta ki először részletesen. Szerinte mindkét tevékenység arra szolgál, hogy becsatornázza az ember energiáinak, erőforrásainak bizonyos mennyiségét, az életerőnek azt a kihasználatlanul maradó részét, mely, amennyiben elfojtanák, felborítaná az élet folyamatainak ritmusát.

Minden szervünknek szüksége van aktivitásra: szüntelenül lehetőségeket keresünk felgyülemlett energiáink levezetésére, ami élvezetet, kielégülést idéz elő bennünk, még akkor is, ha szimulált jellegű, vagy pusztán a képzeletben játszódik le. Claparède¹ azt írja, a játék, a „mi volna, ha” paradicsoma, a képzeletbeli megvalósítások világa, mely nem véletlenül tölti el az individuumot élvezettel és kielégüléssel újra meg újra.

A kismacska előszeretettel adja át magát a papírgomolyag által megjelenített képzeletbeli ellenség üldözésének, s a szervek

¹ Édouard Claparède (1873–1940) svájci gyermekpszichológus, neurológus.

konkrét cél nélküli működtetésének ez a jelensége minden fejlettebb élőlénynél megjelenik. Az ember tehát a játék vonatkozásában továbbvisz, kiterjeszt egy más fajoknál már létező mechanizmust. A játék és a művészet ezen evolucionista megközelítése az esztétikai élményből, illetve játékból származó örömeket és érzéseket azonosítja az általában vett játék jellegű tevékenységek átélésével. Ebből a perspektívából nézve a művészet nem több mint a rekreációból származó impulzusok kifinomultabb, interiorizált formája. A művészetben az ember szavakkal, hangokkal, képekkel játszhat, hogy ezeket egy, a vágyainak teljességgel megfelelő világgá kovácsolja össze, örömét lelve a puszta látszatokban. A művészetből jövő illúziókon keresztül képes levetni a világ szorongató béklyóit, elporlasztani a lét szabad kiáramlásának útját álló barikádokat, hasonulni a hiánytalan szabadsággal és a teremtetőerővel megáldott istenekhez. Ám – a szóban forgó evolucionista nézőpont szerint – az ily módon elnyert szabadság mindössze álom, a tények makacs, hajlíthatatlan valóságával szembenálló irrealitás, képzelgés, fantázia szülte délibáb. Ha az igazság a valóság szférájában található, akkor azzal a művészet kétségkívül szembefordul, hogy akadálytalanul száguldhasson, amerre csak a szem ellát.

A múlt században Guyau² ezt a felfogást bírálva írta: „Schiller és követői, amikor a fikcióra redukálták a művészetet, akkor annak egyik hiányosságát tették meg lényegévé, éspedig azt, hogy nem képes igazi életet és tevékenységet produkálni számunkra.”

Ha jól végiggondoljuk, a művészetet a fikcióra visszavezető álláspont, egy bizonyos fajta distinkción alapul, a mindennapi élet „teljességgel valós” aspektusainak sajátos elkülönítésén a művészet illékony realitásától, ahol az utóbbi kevesebb igazságtartalmat közvetít, mivel csupán fantázia jellegű. Az élet vonja maga után a művészetet, s nem a művészet az életet. Csakhogy ez a nézőpont a dolgok természetének egy meghatározott filozófiai beállítódás szerinti értelmezését feltételezi. Ha egy filozófiai interpretáció ettől eltérő kiindulópontból közelíti meg a művészet

² Jean-Marie Guyau (1854–1888) francia gondolkodó.

és valóság közötti különbséget – így például nem fogadja el azt az elgondolást, mely szerint az érzékszerveink számára közvetlenül megjelenő „faktumok” és problémák nagyobb valóságtartalommal bírnak, mint a költők álmai, illetve hajlandó rámutatni az érzéki tapasztalatoknak a nagyívű esztétikai intuíciók múlhatatlanságával szembeni jelentéktelenségére, bizonytalanságára – homlokegyenest különböző következtetésre jut.

A művészet világa, az örökkévalóság pillanatainak tárháza sokkalta „igazabb” és „valósabb” az élet pongyola bohózatánál: a banális hétköznapi gondjai, izgalmi álmokká foszlanak szét, mihelyst szembetalálkoznak vele. Az esztétikum fenyegető magasztossága mellett a mindennapok történései gyermeketeg játékként, haszontalan időtöltésként törpülnek el, vágyak és beteljesedések észrevétlenül suhannak tova.

Novalis így foglalta össze a valósággal és a művészettel kapcsolatos gondolatait: „A poézis az abszolút valóság.” Minden művészi tevékenység valamilyen módon demiurgoszi, illetve teremtmény-cselekedet, és a metafizikai átlényegülés vágya hatja át, ez az, amiből a művészet gyökerei táplálkoznak. A művészet nem mimézis vagy szolgai reprodukció, hanem, velejét tekintve, metamorfózis. A művész csatorna, a teremtmény impulzus rajta keresztül folytatja csodálatos hatalmának gyakorlását, s így módon az Isten(ek) munkájának folytatója.

Szó sincs tehát arról, hogy a művészet fölös kreatív energiáink levezetésére vagy pusztán kedvtelésre szolgálna, hanem ellenkezőleg, lelkünk legszentebb erőiből táplálkozik, lelkünkön keresztül juttatja el emberfeletti üzenetét a világba.

*

Az esszé eredeti címe: *Sobre a natureza da arte.*

Márton Attila

Zuhanni vagy felemelkedni?

Temesvárra emlékezve
harmincöt év után

Nem igaz, hogy első szerelmünket nem feledjük el. Viszont örökre bevésődik emlékezetünkbe az első igazi nő, aki besétál életünkbe, mint vonat az állomásperonra. Aztán nekiindul a mozdony, kábán-lomhán, mintha még nem ismerné az utat.

Ez a nő volt számomra Temesvár. Persze egy igazi nő egyszerre több nőt is jelent. Az európai nőkre ez különösen igaz. Itt, ahol az élet egyszerre több szerepet is eljátszat a nőkkel, majdnem olyan a helyzet, mintha többnejűség lenne. Temesvár volt az első nő, aki klasszikus zenére szeretkezett velem, és minden tétel után jó volt neki. Ugyancsak ő volt az a katolikus szellemben nevelt fiatal tanárnő is, akivel két héten át, minden áldott este levetkőztünk, és aki mindig begörcsölt, amikor már-már belehatoltam volna. Semmi-re sem mentünk. Ez bizony felért egy bevezetéssel a jógába. A nő olyan, mint a virág, a magasság vonzatában kell élnie ahhoz, hogy teljes mértékben kibontakozhasson. Temesvár vertikális nő, megfogott engem, a férfipalántát (már nem is tudni, ki a virág), és végérvényesen meghatározta, hogy hol van a fenn, és hol a lenn. A leglazább nő volt, akiben benne éltem. A leglevegősebb város, akivel együtt voltam. Nagy zöldövezetek oxigénezik lépten-nyomon, nem mászlik rád folyton az épületeivel, egyetemeivel és egyéb okostojás-intézményeivel. Szóval nem az a nimfatípus, aki folyton csak azt kívánja. Laza azért is, mert lakói között semmiféle szakadár különbség nem volt. Pedig sokféle nemzetfia élt és él ott. Arabokból például többféle is volt. Ott tudtam meg, hogy vannak siíták meg szunniták, és itt helyesbíték, Temesvár ölen gyakorlatilag a siítákon és szunnitákon kívül mindenki más jól megfért egymással. Temesvár volt az a fiatal nő, aki orvosira készült, és minden energiáját eme magasztos

cél felé szublimálta. Így csókolózáson kívül nemigen volt hajlandó semmire, de azt annyira odaadóan csinálta, hogy ez nekem így is nagyon megérte. Őt nyilvánvaló módon egy másik fiatal nő kompenzálta, akinek apukája esténként ellenőrizte a szüzességét. Eme két modellszépségű nő között csodálatos volt ingázn... Ugyancsak Temesvár volt az, aki letérdelt a verseim előtt, és hat hónap múltán közölte velem a folyóparton, hogy mélységesen megunt. Szeszélyes, akár a hullám. Ijesztően le tudott támadni, máskor meg behúzódtott egy ablakmélyedésbe, és egész éjszaka rám várt, hátha ott is fogom keresni. Sok, egészen jól kivehető arca volt, és én el is kezdtem olyan női arcokkal álmodni, amelyeket sose láttam addig, és csak vártam izgatottan, hogy mikor tűnnek fel a nappali fényben. Mennyivel inkább más volt ez, mint Picasso ezerarcú Párizsa! Az arctalanság is sokféle. Temesvár nem tolakodott meztelenségével, arcairól egymás után hullottak le a leplek. Az ő arca volt a csellista lányé, aki időnként zárt körű csellóesteket tartott nekünk, és nagyon szerettük, bár tudtuk róla, hogy arabokkal kefél (és ezért mély megvetés illette, de mi a barátommal nem bántuk, hisz gyönyörűen csellózott, és utána mindig eljött velünk éjszakai fürdésekre. Egyik ilyen alkalommal csípte meg egy pók a barátom arcát, reggelre már fel is dagadt, és mit gondol a kedves olvasó, ki jött velem szembe a lánybentlakás mosdójában, vasárnap reggel nyolc órakor, amikor ki akartam mosni a szememből az álmot? Hát a kedves barátnőm. Amikor viszont átértem a csellós szobába, azt kérdezi a barátom, tán csak nem csípett meg téged is egy pók?

Temesvár arca volt annak az orvosnövendék lánynak az arca is, aki a leghétköznapiabb mozdulatokkal is be tudott gerjeszteni. Csak leült a járdaszélre az építészeti egyetem vörös téglafala mellett, és úgy tudott ott ülni, hogy minden csepp vérem rá fókuszált. Négy évig teniszeztünk együtt, rövid fehér szoknyája olyannyira izgalomban tartott, hogy profiként játszottam, fantasztikus elvesztettnek hitt labdákat adtam vissza, sokszor már a földön fekve, és soha senkivel nem sikerültek a szervák úgy, mint vele.

A városban két dolog virágzott igazán, az irodalom és a szerelem. Gomba módra nőttek a szerelmes versek. A sötét kommu-

nista diktatúra éveiben mibe is lehetett volna kapaszkodni, ha nem a versekbe és a nőkbe? (Mert ugye az alkohol roncsolja a májat.) A Temesvárt jelző közlekedési tábla mellé akár oda is írhatták volna: Bevezetés a szépirodalomba és a szépasszonyokba. (Erőtlenül kapaszkodni a maradék életbe.)

Ezt a sok zárójelet a női olvasók kedvéért használtam, köztudomású, hogy a nők szeretik a zárójeleket. Temesvár is szerette. Előfordult, hogy napokig zárójelben éltünk. Ott sütött rám első ízben a mediterrán napfény, ez a sziporkázó gyönyör, amely kinyitja az emberi agyakat, és feltölti őket derűvel és azzal a különös életörömmel, amely olyannyira gyakori a Földközi-tenger térségében. Kacagott körülöttünk az élet, minden álkommunista verejték ellenére. És ha sírt, akkor azt a lázadás szellemében tette. Egy nő, aki fittyet hány a hatalomnak, és nem adja be a derekát, Temesvár volt ez is. Milyen lehet két napig teljes szabadságban élni? Gondolt már erre az olvasó? Milyen érzés agymosás nélkül, a társadalmi szabadság levegőjét szívni? Temesvár ismerte ezt az érzést. Két felejthetetlen nappal ajándékozott meg. 1989. december 20., déli 12 óra, a fegyveres katonaság megtagadja a tűzparancsot, és a felkelők mellé áll. A halál és az örömöda pillanatokra volt egymástól. Mindenki ölelkezik és sír. A Mária téri református templom előtt minden járókelő letérdel, és úgy megy tovább. Egész éjszaka élő gyertyatartók az Opera téren, fiatal és öreg, magyar, sváb, szerb vagy román egyszerre sír és nevet, és kész meghalni ezért az új levegőért. Aznap este elterjedt a hír, hogy a bukaresti elemi iskolás zseni kész lebombázni a várost, és tankokkal bevonulni. Amikor másnap reggel ez a hír megerősítést nyert, a felszabadult tömeg nem félt. A szabadság mámora mindenkit megrészesgített, és az életnek Nélküle már nem volt értéke. A város katonai parancsnoka megtagadta az engedelmisséget. Temesvár volt gyakorlatilag az egyetlen szabad város két teljes napon át. (Bukarest már nem kockáztathatott, el kellett üznie a diktátort, és el kellett indítania a látszatforradalmat.)

Ha egy nő felszabadul, többé már nincs visszaút. Hiába a több ezer éves férfiuralom, a nő mai napig megőrizte szabadságvágyát, és amikor elnyeri azt, akár élete árán is megtartja.

Ezért független nő Temesvár, és egyedülálló az erdélyi földön. Felszabadult, öntudatos, szép nő. Ami városban és nőben egyaránt fehér holló. De egy nő önmagában még nem lehet szép. A szépség szellem dolga, és a szellemhez legalább kettő kell. A magányos királynők megsavanyodnak. Vidék nélkül a város elveszti kapcsolatát a természettel. De a Temesvár körüli falvak szőlőseiben a legjobb olasz és francia fajták. Az egyetemi évek alatt minden tanévet szürettel kezdtünk. Két hét után már karcolt a must, és az egy hónapos muskotály mustcsodákat művelt a lányokkal. Minden este baráti csevej, kártya és udvarlás folyt magas fokon. Narancs alkonyok a rozsdás levelek között. Holdfényes séták a szőlősben. Hercegek számára is irigylésre méltó élet. Nappal versengtünk egy-egy finom vonású lány kegyeiért. Fogadások, ki kit fog két hét múlva szüreti bálba vinni. Az egyik lány megviccelt. Kettőnknek is igent mondott a bálra. A lány nagyon élvezte, két legény vitte-hozta a táncba; kacérkodott velünk, teljes gözzel. Vödörrel ittuk a bort mindhárman. (Később kiderült, hogy a leányzó végig a szék lábát öntözte.) Mindvégig incselkedett, huzigálta a szoknyáját, táncolt és csókolózott mindkettőnkkel. Hazafele egymásba karolva énekeltük le a kétfalunyi távolságot. Ha el nem alszunk, akkor este csodálatos szerelmi háromszögre ébredhettünk volna. Jó borból is megárthat a sok. Szerelmes voltam abba a lányba, és a barátom is. Ő pedig mindkettőnket nagyon kedvelt. Azóta sem volt ilyen élmény az életemben. Ugyan szerethetünk-e valakit őszintén, tiszta szívből, ha közben félünk, nehogy elveszítsük őt. Temesvárt szerettük, ahogyan nőt még nem, és mégis, amikor a sors tovább szólított, szó nélkül engedelmeskedtünk. Városok és nők, a férfi számára örökös civilizációs paradoxon, nem tudunk-akarunk nélkülük élni, de a társaságukban eltöltött hosszú idő után visszavágyódunk a tágas, szabad levegőjű térségekbe. A város és nő előtti lélek állapotába. Minden szerelmünktől azt várjuk el, tudat alatt, hogy adja vissza lényünk elveszett egységét. Hol volt, hol nem volt. Így kezdődnek meséink. Erről szól voltaképpen az életünk. Hol vagyunk, illetve hol nem vagyunk. Életünk során agyunkba szívjuk, hogy lenni jó, és nem lenni nem jó. (De

volt már, aki fordítva tartotta.) Csak nehogy elkezdjünk filozofálni üres pohárral. Ha az ember az élet nagy kérdésein mereng, férfi és nő viszonyán morfondíroz, a lét és nemlét kérdésein töpreng, akkor különösen könnyed, lágy ívű selymes bort kell inni. Legjobb erre a célra a nemes fehér bor, példa kedvéért egy jó Somló-hegyi. Nincs olyan magas filozófia, amely nem érné be a társaságával. És a Somló-hegyi sem fog panasszal élni. Ezzel a borral már meg lehet virtuálisan váltani a világot. Nem mintha ez a bor válaszokat tartalmazna, de varázslatossá teszi magukat a kérdéseket. Átszövi őket fátyolszerű misztikummal, és elküldi őket oda, ahová minden kérdés való: az álomvilágba. Szörnyek és más torzalakok, városok és nők közé. Miközénk.

Temesvár úgy lett igazán gondtalan, hogy megtelt misztikummal. Ilyenkor úgy jelent meg előttünk, mint varázslat, és mint minden igaz varázslat, az egyszerű jelenlétével varázsolt el. Az érett füge ilyen telt, és a szerelemre érett női kebel. Kiegyenlített, és egyben feszültséggel teljes. Egy ilyen Nővel, egy ilyen városban könnyedek az éjszakák, súlytalan az ébredés, és ha belehallgatunk a nagyholdas csöndbe, érteni kezdjük a francia mondást – *Un ange qui passe* –, egy angyal suhan át. Békés és derűs éjjelek. Olyan ez, mint az élet értelme és céltalansága. Egyre kevesebb férfi tudja átlátni, elfogadni és belenyugodni, tiszta szívvel és ép ésszel ezen felülkerekedni. Az emberek, Nők és Férfiak többsége, aki nem érti, nem érzi a misztikát, azt hiszi, hogy az valami bonyolult, képletes vagy szimbolikus dolog, amit nehéz fölfogni. Sőt úgy gondolják, hogy pusztá elmélet, és semmi több. Pedig minél kiegyensúlyozottabb és derűsebb egy Nő, annál inkább hajlamosabbak vagyunk misztikumot látni benne. Minél egyszerűbb és természetesebb, annál inkább rejtélyesnek és titokzatosnak tűnik. Veszélyes dolog ez, főként, ha szerelmesek vagyunk. Egészen egyszerű dolgoknak mögöttes értelmet tulajdonítunk, aztán ha mégsem találunk semmit a vélt helyen, mélyen csalódunk. Pedig nevetni kellene egy jót ilyenkor. Önmagunkon. Hiszen minden a fényviszonyokon múlik ezen a földtekén. Város és Nő is.

Városok és nők keresztjére vagyunk feszítve mi, férfiak.

Nagyvarjasi Szabó István

Cum Deo pro Patria et Libertate

350 éve született II. Rákóczi Ferenc (1676. március 27., Borsi – 1735. április 8., Rodostó [Tekirdag, Törökország])

Merész újtó, látnok, netán korán jött nemzeti forradalmár? Tehetséges, vakmerő katona, jövőbe látó, de realista, a múltakból sarjadó államférfi, eredeti diplomata, hat nyelven beszélő polihisztor, fizikus, matematikus, közgazdász.

Semmiből hadsereget teremtő zseni, szerzetes lovag, remete? S mint a bibliai Jákob – anygallal birkózó, vívódó spiritualista s végül önmagával a legkegyetlenebbül szembenéző hívő és kételkedő egyszerre? Egy személybe sűrített magyar történelem és sors, fókusz – és mindösszesen II. Rákóczi Ferenc. E névről a tárogató összetéveszthetetlen hangjaira gondolunk, már aki gondol.

Nagyszerű ökölvívó, kardvívó, biliárdjátékos, vadász, lovas, és ha akarja, ellenállhatatlan nőcsábász.

Szerette az életet, az élet nem szerette őt. Szerette a magyarokat, a népet; s a magyar, a nép szerette őt, mint keveseket, a mai napig. A rádió minden hajnalban a *Rákóczi-induló*val hívja az égre a napot, s még a bankjegyről is ő tekint reánk. Ha a róla elnevezett utcák hosszát összeadnánk, talán a Kárpátoktól Budapestig érne.

A néplélek négy óriását emelte a halhatatlanságba: I. Szent László királyt, Mátyást, az igazságost, II. Rákóczi Ferencet és Kossuth Lajost. Egyéniségével elbűvölte mind barátait, mind ellenfeleit. Néha még ellenségeit is. A Napkirály, XIV. Lajos, aki önmagán kívül nemigen szeretett senkit, őszintén kedvelte őt.

Már életében elterjedt Rákócziról, hogy ő (mások szerint az ő fia?) a híres Saint-Germain gróf, a csodatévő csoda, az örök életű. Aki szó szerint is halhatatlan – tartották róla a XVIII. század Franciaországában és később is. Az 1848-as időkben az alföldi

magyar parasztok közül sokan azt hitték, hogy Rákóczi visszatért, de most épp Kossuth Lajosnak nevezik. Hisz megígérte, hogy visszajő, és ő sosem hagyta cserben a népet.

Román katonakoromban volt egy társunk, és Rákóczinak szólították, de Racotinak írták. Máramaros-vidéki volt, egy szót sem tudott magyarul. Elmondta, hogy őse Rákóczi Ferenc vitéz katonája volt, nemesi rangot is kapott tőle, s azóta hálából viselik a fejedelem nevét.

A fejedelem akkora magyar volt, hogy másoknak is jutott belőle. Rákóczi-, Báthory-, Majláth-, Frangepán-, Zrínyi-vér folyt benne. Négy egyenes ági őse, Zsigmond, I. és II. György, és I. Ferenc – mind Erdély fejedelme. Nemcsak tekintélyük volt nagy, de igazságérzetük, bátorságuk is. Nagyapja, II. Rákóczi György a szászfenesi csatában, a töröktől kapott halálos sebet. Ükapja Szerencsen őrzött koponyáján ma is látszanak a csatákban szerzett súlyos sérülések. Zrínyi Pétert, a másik nagyapát Bécsújhelyen fejeztette le a Habsburg önkény. Öregbátyja volt Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér. Pár hónapos, amikor édesapja is meghalt.

Hétesztendős, mikor mostohaapja, Thököly Imre táborában a Bécs alól menekülő török és tatár lovasok éjjel majdnem agyontaposák a reá dőlt sátorban. Együtt nélkülöz, szenved 1683–84 telén a katonákkal, s csudák csudája, egészsége állja. Közben ott is, úgy is oktatják, tanítják – nemcsak vitézi életre, hanem számtanra, történelemre, latinra, ami jön.

1685 ősze és 1688 januárja között az ostromlott Munkács várában édesanyja mellett áll az ágyútűzben. A végén még a gyerlytartókat, szobakulcsokat, ónedényeket is beolvasztják golyónak. A várvédők „kisúrnak” szólítják. Gyakran dörgő fegyverek közepette, de itt is lelkiismeretesen tanul. A név kötelez. A becsület kötelez. Magyarsága kötelez.

Nem Rákóczi-életrajzot szándékozunk írni. Sokkal avatottabban, kerekebben megírta ezt már Márki Sándor, Thaly Kálmán, újabban Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes.

Csak néhány „genetikai mintát” villantunk fel, amiből következtethetünk az Egészre.

Tizenkét éves, amikor a bécsi hatalmasságok elszakítják édes- anyjától. Zrínyi Ilona soha többé nem látta fiát. Még levelezésü- ket is megtiltották. 1906 óta egymás mellett nyugsznak a kassai Szent Erzsébet-székesegyház altemplomában. Föltöttük a törté- nelem viharai tombolnak, vibrálnak, hisz Jupiter villámának is nevezték.

Szigorú, igényes jezsuita kollégiumba kerül. Jeles növendék. Melchior Guttwirt atya, az intézmény igazgatója így köszönti, ta- nulmányai végeztével: *„Megvan benned egy kimagasló és fejedel- mi lélekhez méltó összes ékesség, elméd fenséges dolgok követésé- re áll készen. Ugyanúgy gyűlölöd a dologtalanságot és henyélést, mint amilyen szorgalmas iparkodással szereted az irodalmat, és amilyen égő lelkesedéssel vágyódsz a tudományokra... Éles láng- észt kapsz adományul, a tanulásban fáradhatatlan vagy.”*

Csak éppen kis híján elfelejti anyanyelvét. Odaadó császárhű- ségűvé akarták tenyészteni. Nem sikerült. Újratanulja a magyar nyelvet, mesteri fokon.

Kevesen tudhatják, hogy nyelvújító is. Az ő találmánya a köz- teher, közteherviselés, mint szó és gyakorlat. Ő még így írja, ejti: köztereh, mint később Széchenyi vagy Arany János. Ő vezet- te be a magyar történelemben először az egyetemes adózást, a közteherviselést: ne csak a jobbágy, hanem a nemes, egyházak, arisztokraták is adózzanak a szabadságharc, a haza javára. Élen Rákóczival. Mint az ország leggazdagabb birtokosa, összes jöve- delmeit az országra, az ügyre fordítja. Jól ismeri a magyart: nem a szavak, hanem a tettek beszédét érti igazán. Példaadás, bátor- ság, tudás az ő doppingszerei.

A francia Des Alleurs, Pierre Puchot márki, altábornagy, diplo- mata jelenti királyának, XIV. Lajosnak: *„Merem biztosítani felsé- gedet, hogy Rákóczi herceg megérdemli azt az elismerést, amelyet a féltékeny, mindig széthúzó és a közös érdekért megszeghetetlen egységet nem tartó nemzet előtt szerzett. Hogy a hatalomnak ah- hoz a fokához eljusson, ahová eljutott, az kellett, hogy mindenki bátornak, ébernek, munkásnak, szigorúnak, takarékosnak és ön- zetlennek ismerje el.”*

Akkoriban Franciaország Európa félistene, háborúban áll a Habsburgokkal és a fél kontinenssel. Szüksége van Rákóczi-ra és a magyarokra.

Nézzük, mit ír Coulona bajor megbízott: *„Rákóczi herceg magas, jó alakú, fenséges tartású, szép arcú – szelídség és tanulékony-ság szellemének fő tulajdonságai, melyhez sok jóakarat és állandó szorgalom társul. Bár sötétségben nevelkedett (!), azt mondhatom, hogy sok dolgot tud, és azokat jól tudja. Hat nyelven beszél és ír: magyarul, latinul, franciául, olaszul, németül és lengyelül. Erényes, dolgos, barátságos, nemes lelkű, jótékony fejedelem, nagyon pontosan gyakorolja a vallást. Érdemeihez semmit se lehet hozzátenni, úgy látszik, nincsenek meg benne kora szenvedélyei.”*

Hát mit is mondjunk? Érdemeihez semmit se lehet hozzátenni? – de elvenni sem! Nincsenek meg benne kora szenvedélyei? De mennyire, hogy megvannak. Csak szinte emberfeletti az önfegyelme, diszkréciója, kötelességtudata. Az ember csak úgy parancsolhat másoknak, ha tud saját magának parancsolni. A szeretetet, igazságot adni kell, és nem elvárni. Abban a korban már széles szakadék tátongott erkölcs és politika között. A politika prostituálta, maga alá teperte az erkölcsöt. Győzött a *raison de état*, az államérdek, a hatalmi öncélúság, a *sacro egoismo*, a szent önzés és „a siker mindent igazol” szemlélet. A fejedelem jól tudta, mennyi az annyi, kitűnően tárgyalt, érvelt. De a végén, mikor szövetségesek nélkül, magára maradt a túlerő ellen, egy igazi magyar gesztust tett, immár az utókornak, a végtelen Időnek: egy páratlan felkiáltójelet!

Nem fogadja el a császár kegyelmét, mert elárulná a nyolc évig tartó, kitartó szabadságharc eszméjét. Lemond mesés birtokairól és száműzetésbe, bizonytalanságba megy. Nem kell az a szabadság, kényelem – mert nem szabadság az, amit mások kegyelméből, alamizsnaként kapna! A szabadság becsület, nem perzsavásár. Marad örökmécesnek, magányos fáklýának. Hányan tették meg ezt az emberiség történetében?

Nagy Dóra-Anna

temegén

*úgy tűnünk el egymás mellett
mint a fák a kandallóban
megoldanám
megoldanád
de nem tudjuk hogyan és nem tudjuk mit.
ott remegek a szád alatt
piros szín és nyárfalevél
elmondanám
elmondanád
de nem tudjuk hogyan és nem tudjuk mit.
gondolkodom milyen imát
mondjak érted a tűz előtt
meghallanám
meghallanád
de nem tudjuk hogyan és nem tudjuk mit.*

SZÍV

*a szív nem reped el, nem törik el, kiürül. belefolyik a mézszínű
víz, megtelik vele, fuldokol. a szívnek olyan alakja van, mint a
csiszolatlan napkőnek, a szív bármivel meg tud telni, ha hagy-
ják. apró levelek nőnek benne és parányi virágok, csipetnyi
csillagok, ha úgy akarod. megérlel, árnyakat szül, setét testvé-
reket és kilök magából.
felkészül, fel mindenre, úgy hiszi, de a szívre nem.
kicsi alakok tűnnek fel, csorog róluk a víz, a lámpaláz, a ké-
tely. elsurranak, ha úgy akarod, eltűnnek a látképből, árnyak
csak, körülfonnak és végül hátulról ölel át a szív sötétsége. és
kapálózol.*

ijedség, enyhe pánik, nem valósak az érzelmek, de léteznek, szomorúság szilánk töredéke, képtelenség a sírásra. eltúlzott, elfelejtett vonzalom. közös kór, elkészt, elhamarkodott gesztusok és szörlölé, ami állon csorog.

megkaparintani a pillanatnyi megfoghatatlant. elkapni, megfojtani.

megkötözni a szívet. ellökni.

hűvös teszem-veszed, méreg, irónia. mindez pohárban, szobahőmérsékleten. ne sajnáld, ha neki fáj, nem neked fáj. ne sajnáld értsd meg, ne mondj semmit, hallgass.

elfelejted majd, ha elfelejtenek.

NAGY DÓRA-ANNA 2004-ben született Székelyudvarhelyen. Csíkszeredában nőtt fel, 2023 óta Kolozsváron tanul a BBTE Pszichológia és Neveléstudományok Karán, idén végez. Első versét hétévesen írta. Hetedik éve ír rendszeresen verseket, amelyeket a Székelyföld és a Helikon folyóiratokban publikált, illetve egyszer harmadik lett a Méhes György Tehetséggondozó pályázaton. „Az írás számomra egy olyan önkifejezési tér, amelyben igazán megmutatkozhatok, és kapcsolatba kerülök mind magammal, mind az olvasóval. Ugyanakkor öngyógyító, feszültségoldó szerepe is van. Szeretek még táncolni és festeni, és rengeteg zenét hallgatok.”

- 3 **Böszörményi Zoltán:** A Coca-Cola-üveg és Thuküdidész (vers)
- 4 **Katona Vilmos:** Balkáni nászút (próza)
- 24 **Lajtos Nóra:** Nádasdy Ádám halálára (vers)
- 26 **Salánki Anikó:** s a világ darabokban (próza)
- 28 **Acsai Roland:** Hóvirágok; Van még; Eltelt; Régi nevek (versek)
- 31 **Zámbó Tamás:** Pálmaágak az úton (próza)
- 35 **Bali Anikó:** maradnak leíratlanul; maradni magban (versek)
- 38 **Ross Károly:** Kompon (próza)
- 46 **Bakonyi István:** Május vége; Kuka; Lennék; Hőség; Egy emlék; Egy emlék, 2. (versek)
- 49 **Nagy Zopán:** Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. XVI. (próza)
- 54 **Kovács Áron:** Pásztori Letargia; Megjött; Keresztény létigazság; Reggeli; 1944 (versek)
- 57 **Száraz Pál:** Kisfiú és tulipán (próza)
- 64 **Bagoly Andrea:** Adjatok levegőt; Feloldódik (versek)
- 66 A felhőidéző – **Doina Adriana Nicolăiță** versei
Böszörményi Zoltán fordításában
- 72 **Nicolae Tzone** versei **Balázs F. Attila** fordításában
- 80 A hónap alkotója: **Rimóczi László** – Újratervezés;
Álomrendszet; 8, azaz nyolc kardinális párkapcsolati probléma;
5+1 hihető utólagos kifogás olyanoktól, akiket elhívtál
a felolvasóestedre, de nem jöttek el; leolvasó
- 97 **Boldogh Dezső:** R. L., az elég ismeretlen író
- 104 Az élet nem elég biztonságos, de legalább abszurd –
Boldogh Dezső beszélgetése **Rimóczi Lászlóval**
- 113 **Pusztai Ilona:** Ha ma élne Shakespeare... (Shakespeare/37.)
- 117 **Takáts Fábián:** Az éremművészet egyik nagymesteréről
(Paddi Attila – Prohászka László: Berán Lajos művészete –
Kultúrtörténeti barangolások az alkotásai körül)
- 121 **Szilárd Zsigmond:** Beethoven-útikalauz kottaolvasóknak
(Győriványi Ráth György: Ludwig van Beethoven szimfóniai)
- 125 **Ürmös Beáta:** Kirendelt helyek (Schillinger Gyöngyvér:
Rohadjon meg az összes)
- 128 **Hétfvári Andrea:** „Ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek”
- 135 **Vicente Ferreira da Silva:** A művészet természetéről –
Szakács Péter fordítása (esszé)
- 139 **Márton Attila:** Zuhanni vagy felemelkedni? – Temesvárra
emlékezve harmincöt év után (esszé)
- 144 **Nagyvarjasi Szabó István:** Cum Deo pro Patria et Libertate
(esszé)
- 148 **Nagy Dóra-Anna:** temegén; szív (debüt)

○ **Böszörményi Zoltán:**

A Coca-Cola-üveg és Thuküdidész

○ **Katona Vilmos:** Balkáni nászút

○ **Lajtos Nóra:** Nádasy Ádám halálára

○ **Salánki Anikó:** s a világ darabokban

○ **Acsai Roland:** Hóvirágok

○ **Zámbó Tamás:** Pálmaágak az úton

○ **Bali Anikó:** maradnak leíratlanul

○ **Ross Károly :** Kompon

○ **Bakonyi István:** Május vége

○ **Nagy Zopán:**

Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. XVI.

○ **Kovács Áron:** Megjött

○ **Száraz Pál:** Kisfiú és tulipán

○ **Bagoly Andrea:** Adjatok levegőt

A hónap alkotója: **Rimóczi László** –
Újratervezés: Álomrendészet; 8, azaz nyolc
kardinális párkapcsolati probléma; 5+1 hihető
utólagos kifogás olyanoktól, akiket elhívtál
a felolvasóestedre, de nem jöttek el: leolvasó

Boldogh Dezső: R. L., az elég ismeretlen fró

Az élet nem elég biztonságos, de legalább
abszurd – **Boldogh Dezső** beszélgetése
Rimóczi Lászlóval

A felhőidéző – **Doina Adriana Nicolăiță** versei

Böszörményi Zoltán fordításában

Nicolae Tzone versei **Balázs F. Attila** fordításában

1000 FORINT • 10 RON • 2,80 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap